

MAGYAR MÚZEUMOK

2005/3

ŐSZ

HUNGARIAN MUSEUMS

Volume 11 Number 3

AUTUMN

Múzeumok Mindenkinek Museums for Everyone Programme

Múzeumok Majálisa a Magyar Nemzeti Múzeum kertjében
Museum Day Festival in the Garden of the Hungarian National Museum
Foto – Photo: Kardos Judit

Pillanatkép a Múzeumok Éjszakája sajtótájékoztatóról
The press conference on the "Night of the Museums"

Múzeumok Éjszakája Debrecenben
The Night of the Museums in Debrecen

Részlet a múzeumpedagógiai foglalkozásból a Duna Múzeumban
Detail of the museum pedagogical workshop in the Danube Museum

Hagyományőrző csapatok a virágünnepen Aquincumban
Traditionalist groups at the flower feast in Aquincum

Múzeumok mindenkinek

Kedves Olvasók!

„Múzeumok Mindenkinek” és „Múzeumok Fókuszban” – reményeink szerint a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma két jelentős programjának elnevezése – már ismerően cseng a magyar múzeumi élet ismerő és annak sorsát szívén viselő szakmaibeli és látogatók számára. A Magyar Múzeumok jelen számában egy nagyobb összefoglalást olvashatnak az e programok keretében lezajlott múzeumi nagyrendezvényekről. A két esemény a látogatók, a sajtó és a szakma körében is olyan sikert aratott, hogy méltán válhat a jövőbeli hasonló kezdeményezések példájává. Ám ezek a programok nem csupán önálló eseményekként fontosak. Jelentőségük éppen abban rejlik, hogy tökéletesen illeszkednek a múzeumi terület stratégiai céljaihoz: a nyitott, látogatóbarát muzeális intézmények típusának elterjesztéséhez és fejlődéséhez. E törekvésnek ad foglalatot a tárca két fentebb említett keretprogramja.

A múzeumi munka gyakorlatában a közönség szolgálata elsődlegessé válik. Tapasztalatok igazolják, hogy a látogatói kör bővítése csak úgy lehetséges, ha a múzeumok személyi, szervezeti és infrastrukturális szempontból is alkalmazkodnak a megváltozott igényekhez, és az intézmények fejlesztési koncepciójukat a látogatóbarát múzeum megvalósításának jegyében készítik el. A múzeumnak alkalmassá kell válnia arra, hogy korszerű oktató, szórakoztató, élményt nyújtó programokat fogadjon be, illetve kínáljon.

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának Múzeumi Főosztálya által 2003. május végén útjára indított program küldetése, hogy megerősítse a múzeumok értékmegeőrző és kultúraközvetítő szerepét minden korosztály számára. E célok érdekében egy kiadványsorozatot gondozunk, amelynek eddig megjelent kötetei áttekintést adnak a budapesti és vidéki múzeumok által kínált múzeumpedagógiai programokról, a pedagógusoknak módszertani segítséget adnak ahhoz, hogyan történjen a múzeumi foglalkozás, és a látogatást követően az iskolában milyen módszerekkel dolgozzák fel a látottakat és hallottakat. A programok keretében pályázati úton támogatjuk azokat az intézményeket, melyek újbóli lendületet kívánnak adni közművelődési, múzeumpedagógia programjaiknak, illetve a már meglévő infrastruktúra korszerűsítésére, fejlesztésére törek-szenek. Mindemellett egy olyan szakértői és szaktanácsadói hálózatot működtetünk, amely elősegíti a stratégiai döntések meghozatalát, és elvégzi a szükséges módszertani, elméleti kutatásokat, ezzel biztosítva a program célkitűzéseinek megvalósítását.

*Koncz Erika
közgyűjtőmunkai és közművelődési
helyettes államtitkár*

MAGYAR MÚZEUMOK

2005/3. ÓSZ

MŰHELY

Török Petra: „... ki tudja, egyébként mikor jöttem volna el megnézni ezt a csodás helyet?” A Múzeumok Mindenkinek Program rendezvényeiről	3
Lengyelne Kurucz Katalin: A Múzeumok Mindenkinek Program az Aquincumi Múzeumban	6
Kató Zoltán: Múzeumok Majálisa 2005	9
Foghtúy Krisztina: Múzeumpedagógiai képzés az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karán	11
Marosi Katalin: Kezdjük az óvodásokkal! Múzeumpedagógia a Duna Múzeumban	13
Sándor Mária: Gyermek a Bihari Múzeumban	16
Németh Csaba: A fába költözött hit. A miskolci Deszkatemplom múzeumpedagógiai bemutatása	18
Gócsáné Móró Csilla: A Blaskovich Múzeum múzeumpedagógiai és közönségkapcsolati tevékenysége	20
Szamadó Emese: Múzeumpedagógiai nap a komáromi Klapka György Múzeumban	23
Z. Papp Kinga – Makai Hajnalka: Nyári közművelődési tábor a tatai múzeumban.	25
Molnár Sándor: A Vay Ádám Múzeum Baráti Köre és a közművelődés	27
Miszné Korenchy Anikó: Baráti Körök és múzeumlátogatás. A Múzeumok és Látogatók Alapítvány felmérése a 2005. évi Múzeumi Majálison	29
Demeter Judit: A múzeumi Sajtókávéházról, avagy kávé múzeumzaccal	31

VISSZATEKINTÉS

Kriston Vízi József: „A légoltalmi pincétől a világhálóig”. 40 éves a Beregi Múzeum	33
Góg Zoltán: Tíz éves a jászberényi Hamza Múzeum	34
Györgyi Erzsébet: A Míves Tojás Gyűjtemény Múzeumi Intézmény öt éves	35
Juhász Gyula: A Párkányi Városi Múzeum egy éve.	37

SZÁMVETÉS

Bánkiné Molnár Erzsébet: A Jászok kutatása 2005. Történelmi-néprajzi konferencia a Kiskun Múzeumban	39
Mészáros Orsolya: Visegrád XV. századi üvegműhelye.	41
Dániel Erzsébet: Élő tájház az Ipoly mentén	44

NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK

Illés Péter: Kerámia a köbön. Nemzetközi vándorkiállítás a Savaria Múzeumban	45
--	----

KIÁLLÍTÁSOK

Csók Márta: „Gyermekvilág” a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban	47
Basics Beatrix: Huszka József, a rajzoló gyűjtő 1854–1934. A Néprajzi Múzeum időszaki kiállításáról.	48
Kállai Irén: A harmincéves Bihari Múzeum harmadik állandó kiállítása	51
Baráth László: Göcsej kincsei, az erdő és a fa. Kiállítás Lentiben	53
Danter Izabella: Festett népi bútorok. Válogatás a Galántai Honismereti Múzeum gyűjteményéből	55
Bodnár Szilvia: Egy reneszánsz császár diadala Dürer és kortársainak óriásmetszetein	57

IN MEMORIAM

Vörös István: Kretzoi Miklós (1907–2005).	59
Szilágyi András: Batári Ferenc (1934–2005)	61

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Éri István: Egy régészeti olvasókönyvről	62
--	----

A PULSZKY TÁRSASÁG HÍREI	63
Museum.hu hírek	63
E számunk szerzői	64

A címlapon

Tűzvarázs bemutató a Nemzeti Múzeum udvarán a Múzeumok Éjszakáján

On the Cover

Fire-magic show in the court of the National Museum during the Night of the Museum

A hátsó borítón

A miskolci Deszkatemplom részlete

On the Back Cover

Detail of the Plank Church in Miskolc

Fotó – Photo:

Németh Csaba

MAGYAR MÚZEUMOK

A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület folyóirata
Lapalapító: Éri István

Megjelenik évente négyszer
XI. évfolyam 3. szám, 2005. ősz

Főszerkesztő:
Selmeczi Kovács Attila

Szerkesztőségi titkár: Gönczi Ambrus

A szerkesztőség tagjai: Basics Beatrix,
Cséve Anna, Holló Szilvia Andrea,
Kriston Vízi József, Wollák Katalin

A szerkesztőbizottság elnöke: Pintér János
A szerkesztőbizottság tagjai:
Bertáné Varga Judit,
Kóczyánné Szentpéteri Erzsébet, Kovács Péter,
Vándor László, Vukov Konstantin

Fordítások:
Gönczi Ambrus

Szerkesztőség:
1087 Budapest, Könyves Kálmán körút 40.
Telefon: 210-1330/155, fax: 210-1336
E-mail: pulszky@bot.nhmu.hu
www.museum.hu/pulszkytarsasag
Felelős kiadó: Matskási István
Nyomdai előkészítés: Stúdió 12 Bt.
Műszaki szerkesztő: Németh János
Színes feldolgozás: Stúdió 12 Bt.
Nyomdai munkálatok: Prospektkop Bt.
Felelős vezető: Racskó József
Előfizethető a kiadónál
(levélcím: 1476 Bp. 100. Pf. 206.),
illetve postautalványon, csekkel vagy
átutalással az alábbi számlaszámon:
K&H Bank 10200830-32323599
Előfizetési díj számonként:
egyéni előfizetőknek 800 Ft,
közületeknek 1250 Ft.
HUISSN1219-4662

Megjelenik a
Nemzeti Kulturális Örökség
Minisztériuma és
a **Nemzeti Kulturális Alap** program
támogatásával

HUNGARIAN MUSEUMS

2005/3

AUTUMN

WORKSHOP

- Petra Török: "...otherwise God knows when I would have come to see this wonderful place". The greatest events of the Museums for Everyone Programme. 3
Katalin Lengyel Kurucz: The Museums for Everyone Programme at the Aquincum Museum 6
Zoltán Kató: Museum Day 2005. 9
Krisztina Foghtúy: Museum Pedagogy Training at the Department of Pedagogy and Psychology at ELTE 11
Katalin Marosi: "Let Us Start from Nursery School" – Museum Pedagogy at the Danube Museum 13
Mária Sándor: Children at the Museum of Bihar Region 16
Csaba Németh: Faith Come to Live in Wood. The Museum Pedagogical Presentation of the Plank Church in Miskolc 18
Csilla Gócsa Móró: The Museum Pedagogy and Public Relations of the Blaskovich Museum 20
Emese Számadó: A Special Day of Museum Pedagogy at the György Klapka Museum of Komárom 23
Kinga Z. Papp – Hajnalka Makkai: Summer Handicraft Workshop at the County Museum in Tata 25
Sándor Molnár: The Friends of the Ádám Vay Museum Society and Public Education. . . 27
Anikó Mész Korenchy: Friends of the Museum Societies and Visiting Museums. A Survey of the Museums and Visitors Foundation at the Museum Day in 2005. 29
Judit Demeter: The Museum Media Café. Coffee from the Museums to the Media 31

RETROSPECTIVE

- József Kriston Vízi: "From the Air-Raid Shelter to the World Wide Web". The Bereg Museum is 40 Years Old 33
Zoltán Góg: The Hamza Museum in Jászberény is 10 Years Old 34
Erzsébet Györgyi: The Fifth Anniversary of the Painted Eggs Collection 35
Gyula Juhász: The First Year of the Museum of Párkány/Sturovo 37

RECKONING

- Erzsébet Bánki Molnár: Research of the Jászkunság Region. Historic-Ethnographic Conference at the Kiskun Museum. 39
Orsolya Mészáros: Mediaeval Glassworks from the 15th Century in Visegrád 41
Erzsébet Dániel: Living Rural House Along the River Ipoly 44

INTERNATIONAL RELATIONS

- Péter Illés: Ceramics on Cube. An International Travelling Exhibition at the Savaria Museum 45

EXHIBITIONS

- Márta Csók: "The World of Children" in the Hungarian Museum of Agriculture. 47
Beatrix Basics: József Huszka, the Collector Who Drew 1854-1934. Temporary Exhibition in the Museum of Ethnography 48
Iren Kállai: The Third Permanent Exhibition in the Museum of Bihar Region. 51
László Baráth: Forests and Wood, the Treasures of Göcsej Region. Exhibition in Lenti 53
Izabella Danter: Painted Rural Furniture. A Selection from the Collection of the Local Museum of Galánta 55
Szilvia Bodnár: The Triumph of a Renaissance Emperor in the Woodcuts of Dürer and his Contemporaries. 57

IN MEMORIAM

- István Vörös: Miklós Kretzoi (1907-2005) 59
András Szilágyi: Ferenc Batári (1934-2005) 61

BOOK AND PERIODICAL REVIEW

- István Éri: An Archeological Reader 62

- NEWS OF THE PULSZKY SOCIETY** 63
Museum.hu news 63
Authors of This Issue 64

Műhely

„... ki tudja, egyébként mikor jöttem volna el megnézni ezt a csodás helyet?”

A Múzeumok Mindenkinek Program rendezvényeiről

Török Petra

A címbeli idézet a győri Xántus János Múzeum vendégkönyvének egyik bejegyzése, amely a Múzeumok Éjszakáján kelt ez év június 25-én, és jól példázza azt a látogatói magatartást, amelyet a *Múzeumok Mindenkinek* és a *Múzeumok Fókuszban* programok nagyrendezvényei igyekeznek kihasználni, és a múzeumügy hasznára fordítani.

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Közgyűjteményi és Közművelődési Államtitkársága a gazdája annak a két átfogó programnak, amelynek keretében – sok-sok más esemény és részfeladat mellett – olyan múzeumi nagyrendezvények szervezése és finanszírozása zajlik, amelyek jelentős számú és széles látogatói kört céloznak meg egy-egy napra, hétvégére, és ezáltal kampányszerűen „fókuszba” állítják a muzeális intézményeket, ami az eddigi tapasztalatok alapján igen pozitívan hat ezen intézményi kör megítélésére. A két legjelentősebb nagyrendezvény, amelyről az alábbiakban részletesen szólnunk, a *Múzeumok Majálisa* és a *Múzeumok Éjszakája*. A két igen eltérő karakterű esemény közös jellemzője – még a néhány kritikai megjegyzés ellenére is – az az egyértelműen kedvező fogadtatás, ami mind a látogatók, mind pedig a média részéről kísérte a programokat. A tárca megítélése szerint ezek az események tökéletesen illeszkednek a múzeumi terület stratégiai céljaihoz, a közönség felé nyitott, látogatóbarát muzeális intézmények típusának kialakításához.

„Gyere csináljunk múzeumot!” – a Múzeumok Mindenkinek Program a Múzeumok Majálisán

A 2004. évi formabontó – a korábbiaktól eltérő helyszínen (Vajdahunyadvár és környéke) és időpontban (május 1.) kilencedik alkalommal megrendezett – Múzeumok Majálisa több szempontból is a magyar múzeumügy „történelmi” eseménye volt. A magyar múzeumok közös bemutatkozása több tízezer látogatót fogadó kulturális fesztiválként ünnepelte Unió-s csatlakozásunk pillanatát, és keretétül szolgált két, a múzeumügy további sorsát és útját is befolyásoló döntésnek: ezen a napon az Európa-terv részeként életbe lépett az a program,

*A Múzeumok Mindenkinek információs sátor a Múzeumok Majálisán
The information stand of the program "Museums for Everyone" at the Museum Day in May
Fotó – Photo: Kardos Judit*

amely ingyenessé tette 24 állami múzeum állandó kiállításainak látogatását, emellett pedig a kulturális minisztérium ez alkalommal hirdette meg az *Alfa-programot*.

2005-ben a Múzeumok Majálisa éppen tizedik évfordulóját ünnepelte, és visszakerült arra a helyszínre, ahol hagyományosan megrendezték: a Magyar Nemzeti Múzeum kertjébe. A kétnapos rendezvény elsősorban a családok, az együtt érkező, több generációhoz tartozó látogatók számára kínál különböző műfajú eseményeket és programokat. A Múzeumok Mindenkinek Program önálló sátorban és egy komplex kezdeményezéssel képviselte magát ez alkalommal. A Nemzeti Múzeummal együttműködésben valósult meg a „Gyere csináljunk múzeumot!” című egész napos rendezvény, amely célul tűzte ki, hogy mindenki számára érthetővé, közelebbé és megtapasztalhatóvá tegye a múzeumok műtárgyvédelmi, nyilvántartási és kiállítás-rendezési, sőt marketing és kommunikációs tevékenységét. Kiemelten fontos volt az is, hogy az egész napos – a múzeumi munka egyes fázisait rekonstruáló és imitáló – játékban, amelynek eredményeképpen egy valódi „kiállítás” épült fel, gyűjteménygyarapítási, raktározási és régészeti tevékenységekbe is. A folyamat egyik fő vonulataként ismertettük meg az

érdeklődőket a kiállításrendezői tevékenységekkel az ötlettől a megvalósításig. Az esemény egyes elemeit és az ennek keretében zajló tevékenységeket egy, a nap végére felállítandó HŐSÖK című kiállítás létrehozásának célja kötötte össze. Ez a tematika lehetőséget teremtett a gyerekek számára a kreativitás tárgyi megjelenítését elősegítő gazdag képi és érzelmi asszociációkra.

A program két fő részből állt: a délelőtti folyamán a majdani kiállítási tárgyak készítése zajlott a különböző múzeumi sátraknál, majd déltől – többek között – a következő fázisok vezettek a kiállítás elkészültéhez: a tárgyak „leltározása”, raktározása, meghívók, plakátok tervezése, kiállítási installációk elkészítése, tárgyfeliratok elkészítése, meghívók és plakátok „postázása”. A kiállítás-megnyitót fogadás zárta. A résztvevők – mintegy hatvanan – főleg gyermekek voltak, sok esetben aktívan érdeklődő szülői közreműködéssel. A program elérte célját, sikerült a Majálisra részt vevő gyerekek és felnőttek számára bemutatnia a múzeumi kiállítások létrejöttének ívét a gyakorlatban.

Nagy hangsúlyt fektettünk a kiállítás építésének folyamatos dokumentálására, hiszen a program hangulatának „megidézése”, a látogatóra gyakorolt hatás minőségének kérdése. Amint a nyitvatartás ideje alatt az építés történetéről, a megvalósításról szóló

A rendezvény központi plakátja – Poster of the event

felvételek és fotók is értékelésre kerülnek, még többet adhatunk vissza az esemény atmoszférájából, többet tudhatunk meg a program egészéről, teljességéről.

A Múzeumok Mindenkinek Program sátrát információért és különböző promóciós, múzeumpedagógiai és közművelődési anyagokért mintegy ezer látogató kereste fel. Ezen a helyszínen telepedett le és kínált különböző foglalatosságokat gyerekeknek és felnőtteknek a tárcsa múzeumi területének másik stratégiai kezdeményezése – az Alfa-program egyik részeleme – a Múzeumi Állományvédelmi Program is.

A Múzeumi Majális egészét 10 millió, míg a Múzeumok Mindenkinek sátránál zajló eseményeket 800 ezer forinttal támogatta a tárcsa. A szervező Magyar Nemzeti Múzeum munkatársainak becslése szerint az összlátogatószám az esemény két napján összesen 20 ezer fő volt.

Egy éjszakai kaland: a Múzeumok Éjszakája

A Múzeumok Éjszakáját 2005-ben – önálló programként – harmadszor rendezte meg az NKÖM az európai hagyományoknak megfelelően az év leghosszabb éjszakájához – Szent Iván napjához – legközelebb eső szombaton, június 25-én. Sokan próbáltak utánajárni már annak, mi a titka a múzeumi éjszaka sikerének: többen a rendkívüli nyitvatartási idő okozta izgalmat, mások az intézmények által kínált hihetetlenül gazdag programokból való szemezgetés örömeit, míg mások a barátságosnak mondható jegyárakban tükröződő „keveset fizet, többet kap” elvét tekintik közönségcsalogatónak. Az alábbiakban – megelőlegezendő egy, a közeljövőben megjelenő mélyreható összefoglaló áttekintést – dióhéjban rámutatunk azokra a jellegzetességekre, amelyek a Múzeumok Éjszakáját oly sikeressé és egyedivé teszik, és összegyűjtjük azokat az alapvető információkat, amelyekkel – betekintésünk lévén minden résztvevő múzeum esetében az előkészítés, finanszírozás,

megvalósítás és értékelés folyamatába – talán koordinátorként egyedül bírunk.

2005 májusának elején az NKÖM Múzeumi Főosztálya nevében azzal a kérdéssel fordultunk a budapesti muzeális intézményekhez, hogy kívánnak-e csatlakozni a Múzeumok Éjszakájához. Kedvező válasz esetén programtervet és költségvetést kértünk az intézményektől. A május végére lezárult egyeztetési folyamat után világossá vált, hogy mely intézmény mekkora kompenzációs támogatást kap a tárcától, és a műsortervek véglegessé váltak. Budapesten 35 intézmény vett részt a programban: 18 országos múzeum és tagintézményeik, 11 egyéb muzeális intézmény, 2 kiállítóhely és 4 magánvállalkozásban működő kulturális helyszín. Ezek az intézmények összesen 14,5 millió forint hozzájárulást kaptak az est kapcsán felmerült költségek részbeni fedezésére. A legnagyobb intézményi támogatás 1,5 millió, a legkisebb 55 ezer forint, míg az átlagos támogatás mértéke 515 ezer forint volt. Nem kaptak támogatást a magán- és üzleti szféra intézményei, illetve azok a múzeumok, amelyek a támogatási keret kimerülése után fordultak a tárcához részvételi szándékkal.

Vidéken 2005-ben első alkalommal került megrendezésre a Múzeumok Éjszakája című programsorozat az NKÖM támogatásával. A megelőző években több vidéki múzeum kezdeményezte az esemény megrendezését, de az ez évinél jóval szerényebb keretek között. A szakterület meghívásos pályázat formájában támogatta a megyei múzeumi hálózatokat és néhány egyéb csatlakozó intézményt. Pályázatot nyújthattak be olyan múzeumi működési engedéllyel rendelkező intézmények, amelyek más, ugyanazon régióbeli közművelődési és/vagy közösségi és/vagy kulturális örökségi helyszínekkel együttműködve 2005. június 25-én este és éjszaka megrendezték a Múzeumok Éjszakája című programot. A pályázat célja az volt, hogy a különböző

korosztályhoz tartozó látogatóknak többféle műfajban kulturális rendezvényeket kínáljanak a helyszínek, kiemelve a múzeumi gyűjteményeken és a kulturális örökségen alapuló programokat. Vidéken 17 intézmény vett részt a programban (16 megyei múzeumi központ és tagintézményeik és egy alapítványi múzeum). Ezek az intézmények összesen 6,1 millió forint hozzájárulást kaptak az est kapcsán felmerült költségeik fedezésére. A legnagyobb intézményi támogatás 600 ezer Ft, a legkisebb 60 ezer forint, míg az átlagos támogatás mértéke 365 ezer forint volt.

Budapesten a felnőttek 700 forintért válthattak mindenhová érvényes „éjszakai jegyet”, míg a 6 és 18 év közöttieknek ez csupán 350 forintba került. A 6 éven aluliak ingyenesen vehettek részt az eseményen. Maguk az intézmények is eltérően ítélték meg a kialakított jegyárakat, míg egyesek reálisnak gondolták, addig mások alulkalkuláltak érezték, arra való hivatkozással, hogy még egy-egy időszakos kiállítás megtekintése is többre kerül ennél, mindemellett pedig ennek az estének a programkínálata és a résztvevő intézmények száma semmivel nem összehasonlítható. Vidéken a legtöbb helyen – lévén, hogy első alkalommal került megrendezésre a program – nem kértek belépőjegyet, míg másutt pár száz forintos jegyeket kínáltak. Kérésünk ellenére kevés intézmény készítette el a költségvetésének bevételi oldalát, és jelölte meg a várható látogatószámot. Ez egyre kevésbé elfogadható gyakorlat, hiszen a Múzeumok Éjszakája nem egy intézmény esetén jelentős bevételi forrást jelent. A jegybevételekből származó legmagasabb összeg ebben az évben 1,4 millió forint volt, és megállapítható, hogy az országos múzeumok közül számosan érték el a legalább egymillió forintos bevételt. Érdekes tendencia, hogy a vidéki intézmények sokkal nagyobb mértékben támaszkodtak szponzori és egyéb intézményi, sőt a civil szférával fennálló (egyesületek, hagyományörzők, múzeumi baráti körök) kapcsolataikra, mint budapesti társaik, amely sok esetben jelentős költségmegtakarítást eredményezett. A budapesti intézmények esetén elvételre találoztunk külső támogatói források bevonásával, így a teljes költségvetést az NKÖM támogatása, a jegybevétel és az intézményi önrész fedezte. A Múzeumok Éjszakája kapcsán a jövőben számítani kell az állami szerepvállalás mértékének háttérbe szorulására, amely ezzel átadja helyét egyéb forrásoknak, akár a jegyár növelése által is. Természetesen ebben az esetben ki kell dolgozni egy olyan jegyrendszert (pl. családi vagy csoportos jegy), amely lehetővé teszi családok vagy kisebb társaságok kedvezményes részvételét a programban.

Az összességében 20,6 milliós intézményi támogatást egészítette ki a tárcánál

jelentkező további két nagy költségvetési tétel: a promóciós anyagok és a programfüzet kiadására fordított 5 millió, és a médiaszolgáltatásra fordított 10 millió forintos keret. Mindkét esetben közbeszerzési pályázatot kellett kiírni. A Múzeumok Éjszakájának összköltségvetése a 2005. évben így elérte a 35,6 millió forintot. A jelentős támogatás lehetővé tette, hogy a rendezvényt komoly PR- és marketingkampány kísérje, ami nagymértékben megnövelte a programok visszhangját az írott és elektronikus médiában. A már tavaly is használt jól ismert és közkedvelt arculattal és logóval jelentek meg hirdetéseink a villamoskorlátokon, a metrókocsokban, a buszmegállóknak és a tömegközlekedési járművek oldalán. A televíziós és rádiós reklámok mellett több kulturális és hírportálon jelent meg a teljes programkínálat. Legjelentősebb hatással kétségtelenül a *Pesti Súly* százezer példányban megjelent különszáma bírt. A minden intézmény által használt, jól felismerhető arculat egységessé tette a résztvevők megjelenését, és még nagyobb hangsúlyt bírt minden egyes részprogram. Egyedül óriásplakátok kihelyezését nem tette lehetővé a rendelkezésre álló keretösszeg.

A vidéki intézményekhez kérésre eljuttattuk a központi arculat és logó grafikai elemeit. Legtöbbjük élt e lehetőséggel, és szórólappal, plakáttal, egyéb promóciós anyaggal (lufi, vászontáska, könyvjelző), illetve a helyi sajtóban, rádióban és televízióban – részben támogatói együttműködés keretében térítésmentesen – elhelyezett hirdetéssel, tudósítással adott hírt az eseményről, harangozta be a programokat. Az intézmények és a helyi sajtó munkatársai között kialakult – gyakran informális alapokon és személyes ismeretségen alapuló – kapcsolat újlag gyümölcsözőnek bizonyult.

Az eseményt nemcsak Budapesten, de vidéken is jelentős érdeklődéssel kísért sajtótájékoztatók előzték meg. A tárca képviselői igen sok interjút adtak, és számtalan alkalommal szolgáltak telefonos felvilágosítással mind a sajtó munkatársainak, mind pedig más érdeklődőknek.

A siker egyik legpontosabb fokmérője kétségtelenül a látogatószám. A Múzeumok Éjszakáján Budapesten ebben az évben 79.300 főt regisztráltak hivatalosan. Az egyes intézmények közül a legtöbben a Szépművészeti Múzeumot (8 ezer fő) a Magyar Nemzeti Galériát (7 ezer fő) és az Iparművészeti Múzeumot (6100 fő) keresték fel. Vidéken a debreceni Déry Múzeumban 15 ezer látogató fordult meg ezen az estén, míg például Szegeden 6500 fő vett részt a különböző programokon. Az összehasonlíthatóság kedvéért jegyezzük meg, hogy az utóbbi esetekben ezek a számok megközelítik egy-egy jó idegenforgalmú nyári hónap összlátogatóságát.

A programsorozathoz csatlakozó intézmények gazdag múzeumi programok – tárlatvezetések, foglalkozások, vetítések és beszélgetések, illetve koncertek és táncebemutatók – választékát kínálták este hattól hajnali kettőig. A legsikerültebb összeállításoknak az egy-egy tematika köré fűzött programcsokrok bizonyultak (pl. a Magyar Nemzeti Múzeumban Vörösmarty Csongor és Tündéjének helyszínei, eseményei és „csodái” szolgálták az est keretét; a Néprajzi Múzeum dél-amerikai alaphangot ütött meg, míg Nyíregyházán az illúzió, a cirkusz világa foglalta egységes keretbe a programokat). A legnagyobb sikert a közönség aktív részvételét igénylő, interaktív – „vedd fel, próbáld ki, légy részese” – típusú események jelentették, kortól függetlenül. A sokszínűség és a változatosság ilyen széles látogatói kört feltételező események kapcsán alapfeltétel, ám amíg ez egy vidéki városban egy múzeumon belül kell, hogy megvalósuljon, addig Budapesten a résztvevő intézmények nagy száma miatt egy-egy speciálisabb, esetleg réteggközönség igényeit kielégítő programcsokor kialakítására is lehetőség van, hiszen a nézők sokkal több helyszín között válogathatnak. Ám a siker kulcsa mindkét esetben az, hogy a szervezők megtalálják az egyensúlyt a modern múzeumi ismeretterjesztés és a kulturált nyáresti szórakozás formái között – egyrészt nem elfeledkezve a Szentivánéj hagyományairól, másrészt a múzeumok küldetéséről sem.

Célunk – akárcsak az európai nagyvárosokban – az volt, hogy a *múzeumok közösségi színterekké váljanak*, a társasági lét, a találkozás fórumai legyenek. Ezt felismerve nemcsak virtuálisan voltak a közönség felé nyitottak ezen az estén az intézmények, hanem nagyon is valóságosan: nemcsak

épületeik, hanem egyéb, a múzeumhoz tartozó, ahhoz kapcsolódó terek is a programok helyszínül szolgáltak. Szinte mindenki kihasználta a múzeumi teraszok, kertek, udvarok és a fülöpcső vagy a múzeumépület előtti tér adottságait, és kiaknázták azokat.

A fények, illatok és finom falatok jelentőségét egy sok-sok órán keresztül tartó és a hangulattal gazdálkodó múzeumi éjszaka esetében felesleges hangsúlyoznunk. A látogatók nem egy helyen telhetetlennek bizonyultak, és a kereslet meghaladta a kínálatot, így idő előtt elfogytak a „gasztro-nómiai” programelemek, vagy éppen a személynzet nem bírta a rohamot.

Az idei Múzeumok Éjszakáján kritikus pontnak bizonyult a közlekedés. A budapesti programdömping több híd lezárását hozta magával, így a pesti és budai oldalon található intézmények csak rendkívüli nehézségek árán voltak megközelíthetőek. Az este folyamán a NKÖM együttműködő partnere a BKV Rt volt, mely bár éppen kétszer annyi buszt bocsátott rendelkezésünkre, mint tavaly, még ez is kevésnek bizonyult. Új kezdeményezésként a látogatók múzeumi jeggyel féláron vehették igénybe a siklót, és ingyen utazhattak a múzeumi hajóval a Kossuth tér és a Ludwig Múzeum között. A vidéki városokban is közlekedtek múzeumi buszjáratok a városközponttól távolabb eső helyszínek felé, sőt Szegeden a nosztalgia-villamos mozgó hirdetésként reklámozta az este programjait. A közlekedési megoldások hiányosságai indokolták teszik ennek jövőbeli átgondolását, vagy az esemény időpontjának áthelyezését egy, a fővárosban nyugodtabbnak számító nyári szombat estére.

A Múzeumok Éjszakájáról szólva összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy mind a budapesti, mind a vidéki események

*Pillanatkép a Múzeumok Éjszakája sajtótájékoztatóról
On the press conference of the "Night of the Museums"*

nagyban hozzájárultak a múzeumi tevékenységek és a múzeumokban dolgozó munkatársak látogatók általi elismeréséhez, ezáltal pedig a teljes magyar múzeumügy társadalmi presztízsének növeléséhez.

A közeljövőben egy átfogó tanulmány készül a Múzeumok Éjszakája szervezésének, lebonyolításának és eredményeinek rész kérdéseiről. Ebben minden, a rendezvény kapcsán felmerült befolyásoló tényezőről – mint pl. a múzeumi terek hasznosítása, a PR- és marketingügyek, a kiegészítő programelemek jelentősége, a szponzoráció – áttekintést adunk. Az elemzéshez a résztvevő múzeumoknak az NKÖM Múzeumi Főosztályához beérkezett előkészítő, illetve értékelő anyagaira, az eseménynek a médiában fellelt reflexióira és tudósításaira támaszkodunk. Úgy hisszük, hogy a kétségtelenül meglévő tanulságok levonása mind a szervezők, mind pedig a muzeális intézmények számára a jövőre nézve fontos és jelentős eredményeket hozhat.

Jegyzet

A szerző a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Múzeumi Főosztályának vezető tanácsosa, a Múzeumok Mindenkinek és Múzeumok Fókuszban programjainak koordinátora.

Lásd még – See also: Borító 2 – Cover 2, Képmelléklet I-III.

“...otherwise God knows when I would have come to see this wonderful place” The greatest events of the Museums for Everyone Programme

The title is quoted from the guestbook of the Xantus Museum in Szombathely, recorded at the Night of the Museums this year, being the proof of how most of the visitors reacted and felt after the event. The Ministry of Cultural Heritage Public Collections and Public Education Division co-ordinates the two large-scale programmes which organise popular events in order to focus people's attention on public collections and cultural heritage. A few years of experience show that these events are highly successful and largely contribute to the fulfillment of the objectives of museum strategy, opening up towards the public and establishing visitor-friendly museums. The Museum Day festival has already become a traditional and popular event. In 2004 the location was different, and the framework was special, too, celebrating Hungary joining the EU, and the introduction of free entry to several national museums. In 2005 it was the 10th anniversary of the event aiming at the extended families. The Museums for Everyone programme was represented with the “Let us make a museum together” project, in which children with their parents and museum staff arranged an exhibition, creating the exhibits, doing research, doing PR,

marketing and documentation work, so that they become aware of the huge job professionals have to do from having an idea to opening an exhibition. The activities of the day were recorded for further study, to draw conclusions and make proposals. The Night of the Museums was organised for the third time in 2005, in accordance with European traditions. Prior to the event a survey was done on which museums wish to participate and how. It was the first time that museums from the country were able to apply. The main idea is: during one night a large number of cultural events in different genres, for different age groups. A very important PR and marketing campaign had been organised and its effect was felt in the number of visitors and their knowledge of the events. The most popular venues were the Museum of Fine Arts, the Hungarian National Gallery, the Museum of Applied Arts in Budapest and the Déri Museum in Debrecen. The most successful events were the series that were organised around a single topic and presented it in an interactive way, finding the balance between modern museum education and cultural entertainment for a nice summer evening. The aim of the programme is to make museums into public meeting places where people find information, entertainment, connections etc. A critical issue was transportation, although the transport company was a co-operative partner in this venture. A general study of these events will be prepared soon to analyse and discuss the details of organisation, implementation and success of these two programmes, to produce conclusions and proposals for the future.

A Múzeumok Mindenkinek Program az Aquincumi Múzeumban

Lengyelne Kurucz Katalin

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma 2003-ban indította útjára a Múzeumok Mindenkinek Programot, az Alfa program¹ alprogramjaként. Az új múzeumi projekt célkitűzései közé tartozik a látogatóbarát múzeumok megteremtése, a korszerű oktató, szórakoztató, élményt nyújtó programok szervezése, megvalósítva ezzel a közönség szemléletformálását és az oktatásban részt vevők látogatásának megkönnyítését. Mind e mellett koordinálni kívánja a muzeális intézmények közművelődési, múzeumpedagógiai tevékenységét is. A program tehát a múzeumok oktatási és közművelődési tevékenységének korszerű továbbfejlesztését hivatott megvalósítani, melynek bizonyos elemeihez anyagi támogatást is nyújt. Az Aquincumi Múzeum programjaival, múzeumpedagógiai, közművelődési tevékenységével már az induláskor csatlakozott a „Múzeumok Mindenkinek” program ajánlatához. Vonatkozik ez arra a szellemiségre, irányultságra (rugalmasság, nyitott, látogatóbarát múzeum megteremtésének megvalósí-

tása) is, amit az intézmény közönségkapcsolati téren évek óta képvisel.

Az alábbiakban azon elemek kerülnek ismertetésre, melyek a program keretén belül működnek, ill. felhasználhatók az aquincumi látogatásokhoz.

Az Aquincumi Múzeum, mint a Múzeumok – Mindenkinek Program helyszíne

Az Aquincumi Múzeum, mint a magyar ókori kulturális örökség hordozója kiemelt helyen áll, hiszen Rómától északra az egyetlen olyan európai főváros, mely római múltját ekkora összefüggő területen tudja bemutatni. A hajdani Pannonia inferior fővárosa Budapest fővárosi elődjének tekinthető.² Megismertetésével a nemzeti és az egyetemes kultúra összekapcsolása valósítható meg, hiszen Róma kulturális öröksége az európai kultúra alapjává vált.

A hely szelleme könnyen rabul ejti a látogatót. Egy közel két évezreddel ezelőtti, élettel teli város maradványai adják a mai romkert alapját, mediterrán jellegű kerttel, antik hatású múzeumépülettel. A XX. század végére már

zöld szigetként emelkedett ki a lakótelepek szorításából. Szezonról szezonra megújuló kiállításával, programjaival egyre szélesebb látogatói igényeket szolgál ki. Múzeumpedagógiai ajánlataival komplex oktatási helyszíneként alkalmazható a történelem, a történelem segédtudományai, a képzőművészet, az irodalom, a zene, a művelődéstörténet témakörében.

Múzeumpedagógiai segédanyagok

A múzeum kiállításait ismertető katalógusok, a különböző terjedelmű és feldolgozású ismertetőket mellett (melyek a romkert kiadványboltjában, ill. a Budapesti Történeti Múzeum Vármúzeumában kaphatók) minden időszak kiállítás népszerűsítő leporell is kíséri. Évente megjelentetett, a múzeum pénztárában átvethető kiadvány ad tájékoztatást a szezon aktuális programjairól, kiállításairól, múzeumpedagógiai ajánlatairól, felhívja a figyelmet az éppen aktuális újdonságokra is (a 2005. évi kiadvány ismertetőt közöl a kronoszópról és a 2006. év előzetes programjairól), és segít eligazodni a múzeum területén kívül található egyéb

budapesti római műemléki helyszínek között is. (Ezek száma jelenleg 20!)

A kiadványok és publikációk hozzáférhetőek az intézmény Kuzsinszky Bálint Szakkönyvtárában is. Bár régészeti szakkönyvtárként üzemel, nyitva áll a pedagógusok, a vetélkedőre készülő diákok és a felsőoktatásban részt vevők számára egyaránt. Az Internet hozzáféréssel rendelkezők külön honlapon (www.Aquincum.hu) ismerkedhetnek Aquincum történetével, kutatásaival, gyűjteményeivel, leleteivel, kiállításával, programjaival, múzeumpedagógiai ajánlatával. Az érdeklődők postán is kérhetnek háttéranyagot, mely felkészülésüket segíti.

2005-től a romterület több pontján adnak magyar és angol nyelvű tájékoztatást kihelyezett információs táblák, rekonstrukciós rajzokkal és alaprajzokkal kiegészítve. A feladatlapok egyelőre csak a múzeumi órákhoz kapcsolódóan állnak az érdeklődők rendelkezésére, de 2006-tól a honlapon is hozzáférhető munkalap segíti majd a múzeumpedagógiai munkát.

A látogatásokhoz hasznos segédanyagként szolgálhat a „Múzeumok – Mindenkinék” füzet-sorozatának II. száma, ahol Pannonia provincia a. és b. fejezetében ajánlják Aquincumot.

Képzések, továbbképzések

Ígény szerint, előzetes bejelentkezés alapján fogadja a múzeum a pedagógusokat, a múzeumpedagógusokat, a főiskolásokat és egyetemistákat konzultáción és múzeumi órák gyakorlati bemutatása során. Ezek részben a módszertani, részben a történeti-régészeti anyag elméleti feldolgozásában nyújtanak segítséget.

Tárlatvezetések

A múzeum állandó kiállításán, romterületén és időszakos kiállításain a különböző korosztályhoz tartozó látogatók kaphatnak általános tájékoztatást, idegenvezetést magyar és idegen nyelven egyaránt. Ígény szerint tematikus vezetés is kérhető, elsősorban azokon a témákon belül, melyek a leletanyagot át nyomon követhető, ill. a látogatók egyedi érdeklődését elégítik ki (az ókor műszaki kultúrája, építészet, a tűzoltóság története stb.).

Kiállítások

A romterület védőépületeinek átalakítása és a 2000-ben átadott új irodaépület és raktárbázis raktárterének kiállítási célokra történő hasznosítása lehetővé tette, hogy évente új időszakos kiállítások nyílhassanak. Ezek mind tematikájukban, mind feldolgozásukban a megszokottól eltérő megoldásokat követnek.

Az újszerzeményi kiállítások az előző év ásatási eredményeit ismertetik meg a nagyközönséggel. Így a helyi lakosság is információt kaphat saját lakóhelyének a római korban betöltött szerepéről. (1994 óta minden aquincumi szezonnyitó kiállítása volt az újszer-

zeményi kiállítás, 2005-ben *Kincsek a város alatt* címmel a BTM Vármúzeuma adott helyet ennek.)

Az életmód sorozat keretén belül ismerkedhetett meg a közönség az antik Róma gasztronómiájával (Római lakásbelső rekonstrukciója), öltözködésével, gyermekéletével (Vitae puerorum – gyermek mindenki volt), orvoslásával (Orvoslás Aquincumban). Ez évben a „Fonjuk meg a múltat” című kiállítás³

Rabszolgavásár a Floralia hagyományörző rendezvényen

Slavemarket in the traditional Floralia show

kapcsán a kosárfonás mestersége elevenedik meg két évezred távlatából.

2000 óta alkalmanként ős- és népvándorlás kori régészeti anyaggal is ismerkedhet az Aquincumba látogató érdeklődő, hiszen az intézmény a BTM részlegeként a főváros római kor előtti, ill. utáni időszakát is kutatja. A régészethez kapcsolódó tudományterületek új kutatási eredményei követhető nyomon az utóbbi időszak kiállításain, mint „Az építménytől az épületig – a feltárástól a rekonstrukcióig” vagy az „Állatok az emberek világában” című bemutatókon. A kiállításokon a látogatók lehetőséget kapnak az aktív közreműködésre, bizonyos eszközök, tárgyak kipróbálására is.

Az Aquincumi Múzeumhoz tartozó kiállítóhelyek közül a Fürdő Múzeum (Thermae maiores) kapott új kiállítást *Római katonák és táborok Aquincumban* címmel, mely a katonaság aquincumi tartózkodásának állít emléket.

Rendezvények

A múzeum programjainak egy csoportja (Floralia, Aquincumi költőverseny, Romkerti színházi előadások) az antik ünnepeket, kul-

Részlet a „Tapintható régészet” című kiállításból

Detail of the exhibition "Archaeology to be touched"

turális hagyományokat és ősi mesterségeket hivatottak fölleveníteni. Ezek sajátossága az experimentális régészeti elemek és bemutatók beépülése a programokba. Másik részük-nél a régészet, a restaurálás, a múzeum mint örökségi helyszín bemutatása történik meg (ásatáslátogatások; Kulturális Örökség Napok programjai: látványásatás, restaurátor és régészeti feldolgozó bázis bemutatása). A programok körébe új irányú hasznosítási elemek is bekapcsolódtak (ütös együttesek koncertje, Amadinda együttes koncertje, irodalmi és zenei délutánok), melyek a különböző korcsoportú és érdeklődésű látogatók igényeit elégítik ki.

Múzeumpedagógia

A befogadás élményét erősítő, tárgyakkal történő tanítás, és azok testközelbe hozása Aquincumban egyaránt a múzeumi foglalkozások középpontjában áll. A tárgyak hordozói információk és következtetések feldolgozása; az, hogy azokból következtethetünk a világra, amiből származnak – e nélkül nem is létezhet múzeumi óra régészeti múzeumban. Az élményközpontú módszerek (átélés, rácsodálkozás), beépülnek az órák tematikájába, így azok affektív és kognitív elemeket egyaránt hordoznak. Ezekre épül a múzeumpedagógiai ajánlat.

A tanítási időben látogatható múzeumi órák az iskolás csoportoknak előzetes bejelentkezés alapján lehetségesek. Ezek situációs játékok, manuális foglalkozások és feladatlapos órák formájában valósulnak meg. A tematikus foglalkozások egy-egy kiválasztott téma körül valósulnak meg (közlekedés, építészet, képzőművészet stb.), melyekhez idegenvezetés és manuális foglalkozás társul.

Ez évben kiemelt, új tematika kapcsoló-

dott a foglalkozásokhoz. A Magyar Gyula Kertészeti Szakközépiskola és Szakiskola diákjai speciális foglalkozáson vehettek részt. Elméleti felkészítést kaptak az ókori botanika, művészettörténet, kertépítés, építészet témaköréből. Az elsajátított ismereteket gyakorlatban a FLORALIA 2005 rendezvényen mutathatták be a nagyközönségnek.⁴ Ezzel egy eddig még Aquincumban nem alkalmazott módszert kívánunk meghonosítani a szakközépiskolák és szakiskolák számára.

A vakáció idején „Ókori szünidő” és „Játékos vasárnapok” címmel szerveződnek programok a családok számára. Ezek az éppen aktuális kiállítások anyagát dolgozzák föl játékos formában, ill. az antik kultúra jellegzetes elemeit dolgozzák föl (pl. kultikus és varázsszertartások, hagyományőrző csapatok bemutatása stb.).

A fogyatékkal élőknek készült rendszeres program 2004-ben vette kezdetét Aquincumban. A „Tapintható régészet” című kiállítás⁵, mely múzeumpedagógiai kabinetként is működik, vakoknak és csökkentlátóknak készült. Sajátossága, hogy csak múzeumpedagógiai foglalkozás keretén belül látogatható, melynek tematikája nem pusztán az itt bemutatott emlékeken alapul, hanem speciális romkert vezetéssel és egyéb, a múzeumi órákon kevésbé használt elemekkel egészül ki (hangeffektusok, szépirodalmi betétek stb.).

Ez évben kezdődött a múzeum mozgássérült

programja, melynek eredményeként megépült a romkert déli bejárata, ahonnan kerekesszékel is bejárható út indul a területre.

Kronoszkóp

A múzeumba érkező látogatók részéről egyre nagyobb az igény a tradicionális bemutatási módszerek helyett az újdonságok iránt. Passzív megtekintés helyett minél több érzékszervvel szeretnék bekapcsolódni a történelem megismerésébe. Vizualításra épülő századunkban egyre inkább a valódi és autentikus vonzerőt keresik. Méter magas falmaradványokból visszaépíteni az épületeket még a szakemberek számára sem egyszerű dolog. Ezért egészültek ki az idegenvezetések éveken át rekonstrukciós rajzokkal, ill. az épületek előtt elhelyezett illusztrált információs táblák anyagaival.

2005-ben új megjelenítési lehetőséggel gazdagodott az aquincumi romkert, a *kronoszkóp* nevű készülékkel. Állványon elhelyezett, turisztatávcsőhöz hasonlóan körbefogatható nézőkéjében a jelen romjainak a helyén, számítógéppel rekonstruált ókori épületek jelennek meg. A „múltba néző készülék” megvalósítója – az MTA Számítástechnikai és Automatizálási Kutató Intézet (SZTAKI) – a kifejlesztéshez a virtuális valóság eszközeit használta föl, beépítve azokat a romkertben felállított készülékekbe.⁶ A háromdimenziós hatású képen

keveredik a múlt a jelennel, az elképzelés a valósággal. A látvány egyik része „eredeti”: a romkerti környezet, utak, fák. A fontosabb falmaradványok, alapok helyén azonban ott állnak a számítógéppel modellezett kétezer éves épületek. Jelenleg az aquincumi fórum jelentősebb középületei (nagy közfürdő, vásárcsarnok, Mithras szentély) és magánházainak egy része (iparos negyed lakóházai, nagy lakóház épületömbje) látható a készülékben. Az épületmodellek fotorealisztikusak, falazataik, tetőszerkezeteik, nyílászáróik a maradványoknak és a kor építészeti stílusának megfelelően, a mai tudásunk szerinti pontossággal idézik az eredeti építményeket. A látvány élményét zenei elemek teszik még tökéletesebbé. A jelenlegi két kronoszkópot az elkövetkezendő évben még két műszer kihelyezésével kívánja bővíteni a múzeum.

Jegyzetek

¹ Az Alfa-program az NKÖM által létrehozott múzeumi modernizációs folyamat első állomása.

² 2006-ban ünnepli a múzeum ennek 1900 éves évfordulóját, amelyre az egész szezonon végighúzó rendezvénysorozattal (Római fesztivál – Budapest 1900 éve az európai fővárosok sorában) kíván megemlékezni.

³ A kiállítás az ENGEL Konstruktion & Development Group óbudai cég támogatásával valósult meg.

⁴ A múzeum és az iskola együttműködésen alapuló szakmai kapcsolata jól illeszkedik abba az EU-okta-

Kézműves foglalkozás az Ókori szünidő keretében a „Fonjuk meg a múltat” című kiállításához kapcsolódva
Handicraft workshop in the frame of the Ancient Vacation, connected to the exhibition "Let's Spin the Past"

Kronoszkóp a múzeum romkertjében
Chronoscope in the museum's garden of ruins

tási programba is (FLORNET project), amelybe az Aquincumi Múzeum 2004-ben kapcsolódott be.

⁵ A kiállítás az NKÖM-nek a fogatékkel élők segítségére kiírt pályázatán elnyert támogatással valósult meg.

⁶ A kronoszkóp alapötlete az akadémiai kutatóintézet térinformatikai osztályának vezetőjétől, Szentgáli Ádámtól származik, munkatársai a projekt irányítását, kidolgozását biztosították Holakovszky László vezetésével. Az elméleti vázlatokat a műegyetemi Építészettörténelmi és Műemléki Tanszék nyugalmazott professzora, dr. Istvánfi Gyula

készítette. A régészeti hitelesség fölött dr. Zsidi Paula, az Aquincumi Múzeum igazgatója is őrködött. A térbeli modellek az Építészeti Ábrázolás Tanszéken születtek meg, amelyeket a COMPulz Bt illesztett az általa modellezett romkerti környezetbe és tett valóságúhien megjeleníthetővé. A nap égi pályájának a csillagászati algoritmusát – mert erre is szükség volt a fények-áryékok szimulálásához – a Légkörfizikai Intézet biztosította. A kronoszkóp mechanikai részének a megvalósítása a műegyetemi Gépvártástechnológiai Tanszék főmérnökéhez fűződik, az elektronikai tervezést és szerelést a

SZTAKI-n belül a volt Robottechnikai Osztály munkatársaiból alakult Cortex Kft végezte. Megvalósulását az NKA pályázati támogatása tette lehetővé.

Lásd még – See also: Borító 2 – Cover 2, Képmel-léklet IV.

The Museums for Everyone Programme at the Aquincum Museum

The Museums for Everyone programme was launched in 2003 by the Ministry of Cultural Heritage as a part of the ALFA Programme. The new project aims at establishing visitor-friendly museums, organising up-to-date educational and entertaining events, shaping public thinking and facilitating museum visits for educational purposes. The programme co-ordinates the public educational and museum pedagogy activities of museums. The Aquincum Museum is a very special place, where Hungarian and universal culture are linked as the Roman civilisation is part of European heritage. The museum is increasing its offer and variety and it has set up a complex educational programme. Several catalogues, brochures and infosheets are published and visitors can browse the museum library and website as well. The exhibitions represent the architecture and lifestyle of the ancient Romans in the area, actively engaging visitors in different activities. The shows are accompanied with guided tours, lectures, trainings and events to commemorate ancient festivals, traditions and trades. A special feature of the museum is the "cronoscope", in which one can see the computerised reconstructions of ancient buildings and their environment. Museum pedagogy focuses on bringing the objects closer to visitors, thus bringing them closer to the museum. Disabled people are also encouraged and supported to join museum activities.

Múzeumok Majálisa 2005

Kató Zoltán

Nyolc oszlop! Fölöttük timpanon. Előttük kétemeletnyi lépcső. Több mint két évtizede csodálom a Magyar Nemzeti Múzeum hatalmas épületét. Már akkor is, amikor még nem is sejthettem, hogy egy másik egyedülálló múzeumi épületben, a Kós Károly tervezte sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum székelyén teljesíthetek majd, nap mint nap, szolgálatot. Nem emlékszem, hogy valaha is teljesen üresen láttam volna ezeket a lépcsőket. A Múzeum körüli antikváriumok bogarászásának a fáradságait például kiválóan ki lehet pihenni rajtuk. És a pihenni, szemlélődni vágyó soha sincsen itt egyedül.

Ma azonban az öreg épület lépcsői a megszokottnál is több fiatalnak adnak helyet: rock-koncertet, dzsesszt hallgatnak, hiszen kétnapos közgyűjteményi-kulturális szaturnália: a Múzeumok Majálisa zajlik

éppen. A *civitas* biztonságát sugalmazó fenéges épület körül „nomádok” sátoztábor. Részleteket nem ismerek, csak feltételezem, hogy az eseményre bérelt sátrakban tegnap batikolt pólókat, csecsebecsét árultak, holnap vásári multságok bővílját mérik. De most nem! Két napon keresztül nyolcvanegynéhány múzeum fölé borulnak védőn a sátrak ponyvái! És a sátrakban, a tegnap még nyakkendőstől és a mindenkor magyar múzeumügy gondjaitól fuldokló múzeumi direktorok és munkatársaik felszabadultan, jó vásárosok módjára rendezgetik, kínálgatják intézményeik kulturális portékáit. A nagy melegben pedig pogány örömmel élvezik, amint a hideg sör végigfolyik szájuk sarkán, vagy sztoikus nyugalommal figyelik, amint apró gyermekek édességtől ragacos kézzel végigtapogatják féltett kiadványaikat. Majális van!

Nyolc oszlop! Méregetem: a székely erdők fenyőfái nőnek ilyen magasra! Mi pedig, a székelyföldi múzeumügy felelősei: Udvar-

hely, Gyergyó, Csík és Háromszék múzeumi képviselői, most először itt és együtt, közös hirdetővásznunkat kifeszítve letelepszünk a lépcsőkre. Aztán birtokba vesszük, berendezzük sátrunkat, mely jó helyen: a Televízió Múzeum és a Szépművészeti Múzeum között, a lépcsők közelében és a sörsátor közvetlen szomszédságában található. Majális lévén ez is fontos szempont!

Izgatottan találgatjuk, hogy mekkora lesz az érdeklődés, de hamarosan azon kapjuk magunkat, hogy ki sem látsunk a vendégek seregéből. A sátrunk nyiladékában állva, hamarosan már nem tudjuk pontosan behatározni: múzeumi sátorban, könyvesboltban, turisztikai információs irodában, politikai fórumon vagy lélekgyógyász szalonban vagyunk? Esete válogatja. És záporoznak a megjegyzések, a kérdések. Rájövünk, hogy már nem pusztán közgyűjteményeket képviselünk, hanem magát a Székelyföldet.

Kárpátaljai idős asszony mesél az ottani magyarok hajdani meghurcoltatásáról,

jelenlegi nehézségeiről. Hallgatjuk, és sátorunk előtt sor képződik. A sorban állók is érdeklődéssel figyelnek rá. Szülőföldünkről távolba szakadt honfitársaink érzik meg messziről rajtunk a Hargita, a gyergyói vagy a háromszéki fenyvesek illatát, és csak nehezen adják át helyüket másoknak a sátor előtt. Még maradnának. Botcsinálta politikusok adnak pontos, határozott utasítást, hogy mit hogyan tegyünk, ha jót akarunk. Van olyan „jó megoldás” is, amit csak benn, sátrunk sarkában suttog(hat) el nekünk a titokzatos vendég, de mi épp ránk váró szakembereknek mutatnánk legújabb kiadványainkat: egy pohár szilvapálinkával megtisztelve útjára engedjük. Jól van ez így: majális van!

Legszívesebben mégis gyűjteményeinkről, történeti ereklyéinkről, Orbán Balázsról, Szejkefürdőről, a csíki Mikó-várról, Háromszék kurucairól vagy 48-49-es honvédeiről,

*Érdeklődők a székelyföldi múzeumok sátra előtt
Visitors in front of the stands of the museums from Székelyföld*

a kézdívasárhelyi céhekről vagy a gyergyói vízfűrészekről beszélünk. És van kinek, hiszen a közönség érdeklődik (közös szórólapunk ezer példányából másnapra már nem is igen jut), de sátorbeli „szolgálati helyünkön” egymást cserélve, folyamatosan szomszédolunk is. Egy helyen találok mindazokat, akiket az elmúlt fél évtizedben szerencsém volt megismerni. Kiállítás-megnyitók, konferenciák, közös (szakmai) kirándulások, vagy egyszeri találkozá-

sok emlékét élesztgetjük, vagy éppen csak néhány napja Budapesten, Zalaegerszegen, Észak-Komáromban, Egerben vagy Sepsiszentgyörgyön abbahagyott beszélgetések fonalát vesszük fel újra. Jó érzéssel bizonyosodom meg arról, hogy névjegykártya gyűjteményem működő emberi valóság, nem pusztá címgyűjtemény!

A délelőttök-délutánok zenés-vásáros kavalkádját az esti programok megállapodott szolidaritása váltja. A Magyar Nemzeti

Székelyföldi múzeumi vezetők, munkatársak a Magyar Nemzeti Múzeum lépcsőin (jobb-ról balra: János Mihály – Gyárfás Jenő Képtár; Sepsiszentgyörgy; Zepezczáner Jenő – Haáz Rezső Múzeum, Székelyudvarhely; Dimény Attila – Céhtörténeti Múzeum, Kézdivásárhely; Csergő Tibor – Tarisznyás Márton Múzeum, Gyergyószentmiklós; Gyarmati Zsolt – Csíki Székely Múzeum, Csíkszereda; Kató Zoltán – Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy)

Museum professionals from the Székelyföld region (Romania) at the steps of the Hungarian National Museum

Múzeum legújabb szerzeményei időszaki kiállítás megtekintése, majd a Pollack-teremben az esti fogadás: a terem varázsa, a historizáló ruhákba öltöztetett hölgyek szépsége, a kellemes társalgás mindnyájunkat megérint.

A meghívást köszönjük! Jó volt ott lenni, jó volt együtt lenni!

Museum Day 2005

The Museum Day has become a traditional event for the Hungarian museum community but this year was the first time that museum from Transylvania, more precisely from the Székelyföld region were represented in the programme. Their presence was very welcome among visitors who were eager to obtain information on museums and life in general in Székelyföld, or they just wanted to share some of their views and thoughts with the guests. The collections that were introduced to the visitors ranged from the relics of the greatest periods of history to industrial monuments. The event also provided a meeting place for professionals who might have known each other from other remarkable professional forums and discussions were not scarce.

Múzeumpedagógiai képzés az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karán

Foghtúy Krisztina

A múzeumok nagy száma és sokszínűsége magyarázhatja azt a tényt, hogy nincs egységes elfogadható modell a múzeumpedagógiához, ugyanakkor az alábbiakban ajánlott koncepció jól használható szinte valamennyi múzeumban. A múzeum gyűjteményeihez, kiállításaihoz és tárgyaihoz a „pedagógia és az elsajátítandó tartalom” komponensei nagymértékben alkalmazkodnak. Arra készíti valamennyi intézményt, hogy programjaik kialakításánál a múzeum sajátosságait helyezték előtérbe, és irányelveket nyújtsanak az azonos, egyúttal közös célokhoz.

Az első a *múzeumi komponens*, melynek fő elemei bármely múzeumpedagógiai program fejlesztése és teljesítése során alkalmazhatók:

- autentikus tárgyak használata a múzeumpedagógiában;

- a múzeum céljainak és funkcióinak bemutatása;

- emberi és interdiszciplináris kapcsolat a tanulás segítéséhez.

A múzeumi komponens elemei változatlanok maradnak, függetlenül attól, hogy milyen témát választunk a tanításhoz.

A modell második köre a *pedagógiai komponens*, melynek két fázisban szemlélhetők az összetevői:

- hogyan egészíti ki a pedagógiai komponens a múzeumit, hogy együtt alkothassanak múzeumpedagógiát;

- hogyan idomul az oktatást meghatározó módszertan a tanítandó tartalomhoz.

Az utolsó összetevő a *tanítandó tartalom*, amely függ a múzeum típusától, gyűjteményeitől és kiállításaitól, valamint attól, hogy a múzeum pedagógiai programjainak mi áll a középpontjában. Az alapmodellben ez a legrugalmasabb komponens, amely számos választási lehetőséget ad a múzeumpedagógusnak.

A téma kiválasztásakor két releváns tényezőt kell figyelembe venni:

- a múzeum gyűjteményéhez alkalmazkodik a téma;

- a múzeumpedagógusnak tekintettel kell lennie a látogatók érdeklődésére, kívánságaira.

A múzeum olyan speciális intézmény, amely minden más oktatási intézménytől különbözik, ezért a múzeumi programokat a múzeum speciális adottságai szerint kell formálni. A tanárok csoportja rendkívül fontos célközönség a múzeumok számára, hiszen legalább két szempontból járulhat hozzá a múzeumpedagógia hatékonyságának fejlesztéséhez:

- támogathatja a múzeumi látogatás során megszerzett tudás minőségének javítását;

- hozzájárulhat az iskolai és a felnőtt múzeumi látogatók körének gyarapításához.

A múzeumlátogatások nagyszerű alkalmat kínálnak az iskolai csoportok kötetlen oktatására.

Nehéz pontosan meghatározni a múzeumi látogatások során tanultakat, és objektíven mérni egy-egy tárlatvezetés hatékonyságát. Az iskolai látogatások sikere szempontjából a tanárok szerepe létfontosságú, hiszen ők látják tisztán és világosan, hogyan illeszthetők a múzeumlátogatások szervesen és logikusan a tantervbe. Ha a múzeumi területről a tanárokat – s így a diákokat is – előzetesen informálják, és felkeltik az érdeklődésüket, a múzeumi látogatás is jól szervezett és hatékony lesz.

Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Tanárképző Főiskola Neveléstudományi Tanszékén az 1989/90. tanévtől dolgozik együtt az a munkacsoport, amely a fővárosi múzeumok szakembereiből és a kar oktatóiból áll (az említett ELTE TFF 2003-ban megszűnt, jelenleg a szakirányú képzés az ELTE PPK Pedagógia-területi Tanszéken folyik). A múzeumpedagógiai munkacsoport kutatás-fejlesztési programjának főbb tartalmi elemei az alábbiakban foglalhatók össze:

- A program legfőbb célja a múzeumpedagógia új módszereinek megismerése, ennek alapján további innovatív törekvések kidolgozása.

- Az iskolai és iskolán kívüli tervszerű és rendszeres múzeumpedagógiai tevékenység feltárása, útmutatás, segítségnyújtás a különböző szaktárgyak módszertanához.

- Különböző oktatási formák keretei között is alkalmazható tanmenetek, programok kidolgozása, elemzése. E törekvések elsősorban olyan szabadidős gyermekfoglalkozásokra vonatkoznak, amelyek figyelembe veszik a múzeumpedagógusok tapasztalatait és módszereit.

- Gyakorló pedagógusok szervezett formában történő intenzív továbbképzése. Célkitűzés a múzeumi szakemberek, a már pályán lévő pedagógusok, a felsőoktatásban részt vevő hallgatók gyakorlatra orientált felkészítése (60 órás és 120 órás képzés, speciálkollégium, szakirányú képzés).

- A múzeumpedagógiai szakirányú továbbképzési szak hálótervének és tapasztalatainak folyamatos figyelemmel kísérése.

- A múzeumpedagógiai szakirodalom folyamatos gyarapítása publikációk formájában.

- Más országok múzeumpedagógiai tevékenységének tanulmányozása, azok széles körű megismertetése.

Az oktatásban végbement változások és iskolareformok szükségessé teszik a gyakorló és a képzésben részt vevők felkészítését. A

korszerű pedagógusképzésben és továbbképzésben nélkülözhetetlen a múzeumpedagógia.

Az Oktatási Minisztérium 35/1999. (VIII.24) rendelete alapján a múzeumpedagógia szakirányú továbbképzési szak az 1999/2000. tanévben másoddiplomás képzés keretében indulhatott be. A képzési cél: a múzeumpedagógiára szakosodott diplomával rendelkező pedagógusok vagy közművelődésben dolgozó szakemberek olyan innovációs készségre tegyenek szert, amellyel széles körű elméleti és gyakorlati tudás birtokában hatékonyan tudnak tevékenykedni. Képesek legyenek múzeumi környezetben tanórákat, szakköröket, fakultatív foglalkozásokat és közművelődési tevékenységet ellátni.

A képzési idő négy félév, melynek időtartama összesen 510 óra, minimális kötelező óraszám 465. A múzeumpedagógiai oklevél megszerzése után lehetőség adódik egy féléves stúdium keretében a szakvizsga megszerzésére. A végzős hallgatók élnek a lehetőséggel, és meglehetősen nagy számban vállalják és végzik el a képzési idő ötödik félévét. A képzés ideje alatt a résztvevők megismerik a múzeumok történetét, gyűjtőkörét, valamint az adott múzeum pedagógiai tevékenységének lehetőségeit.

A képzés főbb tanulmányi területei és arányai

I. Elméleti alapképzés

Az elméleti alapozó tanegységek keretében a hallgatók ismereteket szereznek a múzeumpedagógia történeti, elméleti, esztétikai koncepcióinak egyetemes és hazai helyzetéről. A képzés során hangsúlyozottan jelenik meg a hazai múzeumokban folyó elméleti és gyakorlati tevékenységek megismertetése, az adott múzeum arculatának megfelelően. Az elméleti alapképzésben az alábbi tantárgyak érintettek:

- múzeumpedagógia,
- muzeológia,
- művészetpszichológia,
- művészettörténet,
- természettudományi múzeumi ismeretek,
- néprajz. (hát elég rossz ez a felosztás; a többi szakág miért nem szerepel külön és vajon mit ért muzeológia alatt; de mindez nem a cikk problémája, hanem az oktatásé)

Az elméleti alapozó képzés a tanórákban kifejezett képzési időnek a 41 százalékát adja.

II. Módszertan elmélete és gyakorlata

A képzés során kiemelt célkitűzés a gyakorlatra orientált felkészítés, amelynek keretében lehetőség adódik a különböző múzeumpedagó-

giai módszerek és eszközök változatos megismerésére, alkalmazására és elsajátítására. A képzési idő alatt a hallgatók mindvégig múzeumi környezetben folytathatják tanulmányukat, mely lehetőséget ad a speciális múzeumi didaktikai alapelvek átadására, és a visszkapott információk további beépítésére az adott tematikában. Kiemelt szerepet kap a kiállítás anyagának és a tananyag összekapcsolásának módja, a lehetőségek megkeresése. A múzeumi órára, foglalkozásra való felkészüléskor tájékozódni kell arról, hogy az egyes múzeumok mely anyagrészei, kiállításai kapcsolhatók a tananyaghoz. A múzeumi program megvalósítása előtt alapos ismereteket kell szerezni arra vonatkozóan, hogy mit látnak majd a gyermekek. Ezután következhet csak a foglalkozás megtervezése, a megfelelő módszerek megválasztása. Köztudott, hogy a kiállítások nagy többsége a felnőtt látogató számára készül, ezért a kiállítási anyag feldolgozásakor szükségesek a gyermeki játékoságot, kreativitást igénylő feladatok is. A képzési idő alatt igen fontos, hogy minden apróbb hallgatói próbálkozást, óravezetést csoportos értékelés kövessen. A múzeumi órákat, foglalkozásokat követő csoportmegbeszélés főbb szempontjai lehetnek:

- az óra, a foglalkozás célja;
- az óra, a foglalkozás hangulata;
- a hallgatói felkészültség színvonala;
- az érdeklődés felkeltése, a csoport tagjainak bevonása;
- a kiállítás anyagának sokoldalú, komplex feldolgozása;
- a kiállítás anyagának és a tananyag összekapcsolásának módja, a lehetőségek megkeresése;
- az óra, a foglalkozás irányításának minősége
- a választott módszerek és az óra, a foglalkozás céljának kapcsolata;
- a csoportos és páros munka szervezése, az egyéni munka irányítása, differenciálás, (feladatlap, játéklap alkalmazása);
- A tudatosság, az önelemző képesség színvonala.

A módszertan elmélete és gyakorlata részben:

- a múzeumpedagógia módszertana,
- a művészetpedagógia,
- a kommunikációelmélet,
- a mikrotanítási tantárgyak.

A módszertan elmélete és gyakorlata a tanórákban kifejezett képzési időnek 24 százaléka.

III. Múzeumpedagógiai ismeretek (elmélet és gyakorlat)

Az éves képzési tematika összeállításánál messzemenően figyelembe kell venni a hallgatói érdeklődést, a múzeumok kínálta lehetőségeket. Így kap különös hangsúlyt a múzeumi tárgvismeret fontossága, a kiállítá-

ások, a gyűjtemények bemutatása. Ebben a tematikus egységben:

- a művészeti,
- a történettudományi,
- a természettudományi tárgykörök
- és a művelődéstörténet tantárgyak az érintettek.

A múzeumpedagógiai ismeretek a tanórákban kifejezett képzési időnek 26 százaléka.

IV. Speciális témakörök

Lehetőség adódik a képzésben részt vevő valamennyi múzeum bekapcsolódásával alternatív múzeumpedagógiai tevékenység megismerésére, kreatív képzőművészeti foglalkozások, különböző művészeti technikák és módszerek alkalmazására műhelymunkák keretében.

Az interaktív kiállítások lehetőséget adnak a kiállítási anyag újszerű megismertetésére.

A speciális témakörök az alábbiakban foglalhatók össze:

- bevezetés az egyiptológiába;
- történeti játszóház;
- kreatív képzőművészeti foglalkozások;
- interaktív kiállítások.

A speciális témakörök a tanórákban kifejezett képzési időnek kötelezően 9 százalékát teszik ki, szabadon pedig ugyanilyen arányban választhatják őket.

A múzeumpedagógusok nyári művészeti alkotótáborának kilencéves hagyománya van. A hallgatók több szekcióban végezhetnek képzőművészeti és iparművészeti stúdiumokat (festés, korongozás, szövés, fonás, mézeskalács-készítés, népi iparművészeti technikák). Itt sajátíthatják el az alapvető művészeti és tárgyalkotói technikákat, az itt szerzett tapasztalatok, készségfejlesztő gyakorlatok, az „anyaggal való csodálatos küzdelem” alapul szolgálhat az elméleti ismeretek elsajátításához, s a konkrét pedagógiai munkához. Munkacsoportunk a táborban készült alkotásokból minden évben az ELTE PPK aulájában kiállításon mutatja be az elért eredményeket.

Az ismeretek ellenőrzési rendszere a szakirányú képzés képesítési követelményeinek figyelembevételével előírt – részben egymásra épülő, részben egymástól független – aláírások, gyakorlati jegyek megszerzéséből, kollokviumokból, szigorlatokból, szakdolgozat elkészítéséből, annak megvédéséből és a záróvizsgából áll (a képzés során a kollokviumok és szigorlatok száma 9, a gyakorlati jegyek száma 10, az aláírások száma 6).

Oktatóink többsége minősített. A képzésben részt vevő tudományos fokozat nélküli munkatársak alkalmazása azért indokolt, mert a múzeumpedagógia speciális területein kimagasló szakmai tapasztalattal, esetenként több évtizedes gyakorlattal rendelkeznek. A fiatalabb szakemberek fokozatszerzése folyamatban van.

Szükséges hangsúlyozni, hogy a „múzeumpedagógia speciálkollégium” az ELTE nappali

tagozatos hallgatói számára is meghirdetésre kerül az 1989/90. tanévtől folyamatosan. A képzés jelenleg egy féléves időtartamban, heti 2 óra keretében folyik. A speciálkollégiumra átlagosan három-négyszeres a túljelentkezés, melyet sajnos nem tudunk kielégíteni; mindössze 90-100 fő fogadására van lehetőség (3-4 tanulócsoporthoz).

A képzés célja, tartalma:

- a múzeumpedagógia interdiszciplináris kapcsolatrendszerének elemzése;
- a múzeumpedagógia terminológiai alapja;
- a múzeumpedagógia egyre bővülő kapcsolódási, együttműködési lehetőségeinek feltárása;
- a különböző múzeumok történeti és esztétikai koncepcióinak áttekintése;
- a jelentősebb külföldi és hazai múzeumpedagógiai törekvések áttekintése;
- múzeumpedagógusok, művész-tanárok és más szakemberek tájékoztatása alapján tapasztalatszerzés a múzeumpedagógusok szerepköréről, feladatáról.

A leírtak is alátámasztják, hogy idővel önálló nappali szakként kellene indítani a múzeumpedagógiát, vagy legalább) kiegészítő stúdiumként. A különböző szakok átjárhatósága is megköveteli a múzeumpedagógiának, mint általános diszciplínának a felsőoktatásban való hangsúlyosabb jelenlétét.

Museum Pedagogy Training at the Department of Pedagogy and Psychology at ELTE

These days there is not a generally accepted and applied model of museum pedagogy but there is a proposal which could be used regardless of the type and size of the collection. When establishing a pedagogical framework the aims are the same at every institution: to improve the quality of knowledge gained during the museum visit, and also to motivate children and adults alike to go to museums more frequently, thus enlarging the number of visitors. Each museum has its own particular features which must be considered but the pedagogical programme is made up of the same components in each case: the museum component and the pedagogical component. The only element that depends on the type of the museum and the scope of the pedagogical programme is the content to be taught or transmitted so this is the most flexible of all the components which are practically the same in each case. The ELTE University of Budapest initiated a research and development programme for museum pedagogy in 1989, which has been going on since then, although under a different structure. The aim is to discover new methods and offer guidance for planned and specified museum education. The postgraduate museum pedagogy training is very popular as it offers a wide range of theoretical and practical courses including specialised training and extracurricular activities. This popularity indicates the need to establish a graduate or interdisciplinary programme at the university in the future.

Kezdjük az óvodásokkal! Múzeumpedagógia a Duna Múzeumban

Marosi Katalin

A gyermekek múzeumszeretetre nevelését a lehető legkorábban kell elkezdni, melynek fontos színhelye a múzeum. Fontos a pedagógusok és a múzeumpedagógusok együttműködése, mert erre az alapra lehet építeni a múzeumi oktatási programot, valamint e kapcsolat befolyásolhatja a kiállítások témáját, tartalmát, kommunikációját. Az esztergomi Duna Múzeum kiállításában a gyerekek végigjárnak egy utat, mely során magától értetődően kerül hozzájuk közel a természet, a vizek világa, vizeink krónikája.

A Magyar Környezetvédelmi és Vízügyi Múzeum (Duna Múzeum) kiállítása

A múzeum épülete Esztergom mai belvárosában, a festői Szent Tamás városrészben található. Az 1730-as években az esztergomi káptalan építtetett magának uradalmi központot, melynek a ma is álló ház volt a főépülete. A épület falai között őrizték 1790. február 20-án a magyar királyi koronát.

A Magyar Vízügyi Múzeumot 1973-ban hozta létre az Országos Vízügyi Hivatal (budapesti székhellyel), elsősorban azzal a céllal, hogy az évszázados vízi múlttal kapcsolatban fellelhető, muzeális értékű dokumentációs és tárgyi emlékeket ne kallódjon el, hanem rendezett formában nyilvántartva, kiállításokon bemutatva az utókor épülését szolgálja, s emellett a szolgálat történeti információs bázisa is legyen.

Az állandó kiállítás 1980-ban nyílt meg *A Duna és a magyar vízgazdálkodás története* címmel. 1988-ban a múzeum gyűjtőköre környezetvédelmi tematikával kibővült, ekkor változott a neve is a mai Magyar Környezetvédelmi és Vízügyi Múzeummá. 1998-ban lebontották az első állandó kiállítást, és ezzel kezdetét vette a múzeumépület teljes, három évig tartó rekonstrukciója, hogy az épület felújítási munkáival párhuzamosan egy új szemléletű állandó kiállításnak adja át a helyét. A küllemében és a működésében megújult Duna Múzeum 2001. október 9-étől várja ismét látogatóit.

A kiállítás főbb tematikai egységei: a víz fizikai és kémiai tulajdonságai; vízszabályozások, árvizek, árvízvédelem, a magyar térképészet története; a vízellátás-csatornázás története, egyetemes és magyar technikai és vízügyi kronológia. Az új kiállítás rendezői arra törekedtek, hogy minden korosztály megismerhesse éltető vizeinket. Mozgó makettek, interaktív játékok, videó bemutatók szolgálják az élményekben gazdag ismer-

*Részlet a múzeumpedagógiai foglalkozásból
A museum pedagogical workshop*

retszerzést. A kiállításhoz három munkafüzet is készült – óvodások és kisiskolások, valamint felső tagozatos, illetve gimnáziumi tanulók számára – amelyek a múzeumi foglalkozásokon és otthon is elvégezhető játékokat, feladatokat tartalmaznak.

A bejáratnál elsőként Sajdik Ferenc karikatúrájával találkozunk a látogató: a képen látható, hogyan épül fel a vízi élővilág táplálékláncja, azaz ki kit eszik meg. Az algáktól a kételtűeken és a halakon át a madarakig, sőt a csónakjában horgászó emberig láthatjuk az élővilág szereplőit – mindenkit a maga helyén, egyszer fogyasztóként, egyszer élelmiszerként.

A pénztárnál érdekes játék vár a vendégek: megtudhatják, milyen vízgyűjtő terület lehetett valaha. A számítógép irányította „reinkarnáció” a gátortól az úrikisasszonyig kínálja a lehetőségeket.

A földszinti három terem az időszaki kiállításoké. Itt működik az Európai Közép Galéria, amely elsősorban a nevében is jelzett régió értékeit, azon belül is kísérletező művészetét járja körbe. Az 1993-ban megkezdett szakmai program magyar és külföldi alkotóknak ad lehetőséget a bemutatkozásra.

Az állandó kiállításon kevés élettelen tárgyat láthatnak a látogatók, annál több soha-

sem volt, ám mégis nagyon is élőt. Az első ilyen mindjárt az emeleti állandó kiállításra vezető lépcsőterben láthatják: az *Aquamobil-2001* egy olyan szerkezet, mint egy XVIII. századi vízimalom gépezete. Itt a víz erejének népi felhasználását mutatjuk be. A vízikerekekkel meghajtott tengelyek zászlókat vonnak fel, apró rajzokat pörgetnek, sípokat szólaltatnak meg, peccsételnek, miközben a faszervezet kerreg, a víz csobog, zenél. Az építmény valójában az 1998. évi liszaboni világkiállításra készített vízikerek kicsinyített és részben módosított változata. Az *Aquamobil-2001* ráhangoló játékossága az egész kiállítást meghatározza. A mozgásban rejlő lassú váltakozás megfigyelésre, cselekvésre ösztönöz.

Az emeleten két emléktábla jelzi a múzeum nagy becsben tartott díjait: 2002. május 18-án a Múzeumi Világnapon az intézmény átvette „Az év múzeuma 2001” díjat. 2003-ban pedig elnyerte „Az év európai múzeuma” pályázat különdíját. A díjat Koppenhágában, Sir Neil Cossous elnök adta át, aki szerint a múzeum a látogatóival közvetlen módon érintkező intézmény, miközben fontos tudományos munkát folytat, sikeresen adja át az összetett és igen fontos üzeneteket.

Az emeletre érve a folyosó falain két

Részlet a múzeumpedagógiai foglalkozásból
A museum pedagogical workshop

különböző összeállítás látható: a jobboldalon egy olyan, öt tablóból álló kronológiai áttekintés, amely a magyarok ezerszáz éves történetét, a műszaki tudományok eredményeit és a magyar vizekkel kapcsolatos történéseket tekinti át. A baloldalon az udvarra néző ablakok közeiben nyolc magyar mérnök szakmai munkásságáról lehet olvasni, akik a magyarországi vizekkel foglalkoztak, és koruk kiemelkedő alkotói voltak. Így került ide (többek között) Mikoviny Sámuel; a Magyar Tudományos Akadémia első mérnök tagja, Beszédes József; a reformkor kiemelkedő vízszabályozója (Széchenyi István munkatársa) Vásárhelyi Pál; az állami vízügyi szolgálat megalapítója és első főnöke, Kvassay Jenő; a hosszú távú tervezés kidolgozója, Sajó Elemér. A tablók „beszélnek” is: hallhatók Beszédes József gondolatai a mérnöki tudományról, Baross Gábor parlamenti beszéde a Duna szabályozásáról, Sajó Elemér gondolatai a távlati tervezésről, Kvassay Jenő a víztározás és öntözés fontosságáról. Mindezt Szabó Gyula „meséli” el a látogatóknak.

A múzeumi folyosói séta közben, aki pihenésre vágyik, a *Pihenőpadon* üldögélve vízzel kapcsolatos zenéket és verseket hallgathat, Orczy Lőrinc: Tokajba való érkezés télen című versét, mellette Vörösmarty Mihály, Petőfi Sándor és Juhász Gyula szól a vizekről, s a zenék: Händel, J. Strauss, Smetana és végül két szép népdal Sebestyén Mártától. (Ezeket a művészek múzeumunk felkérésére rögzítették stúdióban, tehát csak nálunk hallhatók.)

A *Játszószobában* a gyerekek játék közben izgalmas és emlékezetes élményeket szerezhetnek, miközben megszokják, hogy múzeumba járni jó. A különböző magasságokig vízzel töltött üvegeken zenélni lehet. A növénykísérletnél megfigyelhetik a víz-

nek és a fénynek a növényekre való hatását, és a víz hiányának következményeit. Az akvárium a titokzatos víz alatti életbe enged bepillantást. A faliújságon az aktuális gyermekprogramok találhatóak, valamint itt nézheti meg mindenki azokat az alkotásokat, melyeket gyermekek készítettek a múzeumi élményeikről. A nagy, rozsdamentes acélból készített „pancsolóban” önfeledten játszhatnak, megtapasztalhatják a víz tulajdonságait. Vízet szivattyúzhatnak, zsilipelhetnek a kis hajókkal, hullámozást, örvénylést kelthetnek. A játék és tanulás során felmerült kérdéseikre a múzeumpedagógus segítségével kereshetik meg a választ, melyeket e célra készült oktató filmek is magyaráznak. A *Pancsoló* azonban a felnőttek játékszenvedélyét is felszínre varázsolja. A fizikáról alkotott magasabb szintű ismereteket gyermeki nyitottsággal próbálják ki a terepasztalon. Így játékok a gyerekekéhez hasonlóan szintén kézzelfogható, valóságos múzeumi élménnyé válik.

A Pancsolóból a látogató egy kis fahídon, a *nádason* keresztül egy jelzészzerű, de vadvízi hangokkal élővé tett diorámán keresztül juthat be a következő terembe. Az átvezető folyosóra lépve az embernek olyan érzése van, mintha a szabadba lépne ki. E vízparti terület madár- és növényvilágát bemutató dioráma vezeti át a látogatót a felnőttek világába, az árvizek elleni védekezést fő témájául választó terembe. Az *árvizek és folyószabályozások* termében először a vizek szabályozása előtti ősállapotok láthatók. Az árvizek elleni védekezés végigkíséri történelmünket, s nem egyszer került az érdeklődés középpontjába a hősies küzdelem, vagy a tragikus pusztulás. A vitrinekben árvízi táblák, a reformkori és az azt követő idők folyószabályozásait idéző eszközök és emlékek, képek, az Esztergom életét nagyban meg-

határozó Duna kotrásakor előkerült tárgyak, az árvizek és kárai csökkenésének különféle emlékei láthatók. A kiállítás rendezői igyekeztek elkerülni, hogy a kiállítás szokásos, falra kitett könyv legyen: az olvasnivaló és a gazdag fotóanyag jó része az érintésre működő számítógépeken olvasható.

A vendégek a teremben lévő *helikopterszimulátorban* ülve egy képzeletbeli légi utazáson vehetnek részt, ahol az árvízvédelem mai módszereivel és eszközeivel ismerkedhetnek meg. Az MI 4-es típusú helikopter 12 személyes utasfülkéjében az ablakok helyére illesztett képernyőről nézheti a látogató a Magyarország vizeiről szóló összeállítást, vagy a 2000-es tiszai árvírről és védekezéséről készített filmet.

A *térképteremben* érdekes élmény várja a látogatókat: Magyarországról készült úrfelvételen sétálhatnak. Ezen az 1:100000 méretarányú képen megtalálhatják már a nagyobb épületeket is, de az ország szinte minden települése felismerhető (a felvételt a Landsat műhold készítette 2000 augusztusában, több mint 700 km magasságból). Az üvegfelületre papucsban lehet rálépni és nagytóval a kézben felfedezhető még a legapróbb települések is. A terem falain a magyarországi térképezés történetének legszebb darabjai láthatók: ezek a 300-500 éves „föld-abroszok” érdekes játékokra indítják látogatóinkat: vessék össze a régi térképek rajzolatát az úrfénykép valóságával.

A *vízellátás és csatornázás* termébe lépve egy XIX. század végi utcán találjuk magunkat. Itt az úttest alatti csatorna árkában haladva nézhetjük meg a föld alatti vezetékek világát, és bepillantunk az úri fürdőszobába és a cselédség által lakott mosókonyhába is. A mai bojler és mosógép őse mára kivesszett a háztartásokból, mint ahogy az üvegbili és lavór is. Az egykori utcán a tűzcsapból még vizet vehettek a lovaskocsisok, a hirdetőoszlopokon gyógyfürdők és ásványvizek plakátjai díszlettek. A hangszórókból kerécsattogás, patadobogás hallatszik. Az enteriőr hangulata a felnőtt számára nosztalgia, a gyermek számára képeskönyvi mesevilágot idéz.

A kiállítás végén a *vetítőterem* bő kínálata várja a látogatókat, ahol a magyarországi vizek természeti képével, ásványvizeinkkel, a közelmúlt árvizeivel ismerkedhetnek meg. A 13 kisfilm mellett a gyerekek rajzfilmek közül is válogathatnak.

Múzeumpedagógiai programok

2001-ben, az új állandó kiállítás létrehozásával egy időben alakították ki a múzeum pedagógiai programját. Az intézmény munkatársa, Szókének Fekete Erzsébet mellett Hollóné Soproni Julianna, Balig Zsuzsanna, Havacs Katalin és Havas Zsuzsanna hozták létre az országban az elsők között a Nemzeti Alaptantervhez illeszkedő múzeumpedagógiai

giai programot. A Duna Múzeum múzeumpedagógiai célkitűzései közé tartozik az iskolai oktatás kiegészítése, segítése a múzeumpedagógia módszereivel; valamint a fiatal korosztály támogatása a szórakoztató tudásszerzésben, állandó múzeumlátogatóvá válásában. A múzeum jellegéből adódóan nagy hangsúlyt fektet a környezetvédelem témakörére és a környezettudatos gondolkodásmód kialakítására. Az intézmény múzeumpedagógiai célkitűzései a középtávú fejlesztési tervekben és az éves munkatervben kerülnek kijelölésre.

Elsősorban szervezett óvodás és iskolai csoportok látogatják múzeumunkat, a tanév befejezését és kezdetét követő időszakban intenzívebben. A nyugati kultúrában már bevált gyakorlat a múzeumok és az iskolák együttműködése akár múzeumlátogatás, akár az iskolába kihelyezett múzeumi kiállítás, program, akár pedagógusok továbbképzésének formájában. Nyáron a nyaraló családok, nyári táborozó gyermekek és az Esztergomban tartózkodó külföldiek térnek be hozzánk szívesen.

A múzeumpedagógiai kínálatban jellemzően tárlatvezetés, múzeumi órák és egymásra épülő foglalkozássorozatok lebonyolítása, manuális tevékenységek szerepelnek. A múzeumi foglalkozások óvodásoknak, általános iskola alsó tagozatosainak, felső tagozatosoknak és középiskolásoknak szólnak. A csoportokat minden hónapban más programmal várjuk, melyre előzetes időpont egyeztetéssel lehet jelentkezni. Igény szerint tárlatvezetést is biztosítunk, és az iskolások játékos múzeumi vezetőfüzet segítségével egyénileg, vagy kisebb csoportokban kalandozhatnak a múzeum kiállításában.

Az aktivizáló formák közül a feladatlapokat is használjuk, melyek három korosztály

számára készültek – alsó- és felső tagozatos általános iskolások és gimnazisták számára. A múzeumi vezető végigvezeti a látogatót az állandó kiállításon, miközben feladatok segítségével a lényegre irányítja a figyelmet. A feladatlapokon szerepel rajzos feladat, egyszerű felsorolás, összehasonlító feladatok, térképek tanulmányozása. Természetesen a feladatok összeállításánál figyelembe vettük a gyerekek és fiatalok életkori sajátosságait, és a komplexitásra törekedtünk. A múzeumi vezetőket továbbfejlesztjük a jövőben, és kiegészítjük játékos feladatlapokkal, melyek nemcsak diákoknak szólnak, hanem családoknak is.

2003-ban egy új ötlet született, az *Iskolanap*. Ez azt jelenti, hogy egy kiválasztott napon egy iskola összes tanulója ellátogat a múzeumba. Ezzel a pedagógusok is megismerik a kiállítás anyagát és tanóráikat kiegészíthetik vele.

A 2004/2005-ös tanév első félévében egy több részből álló akciósorozat indult (*Dolgozz velünk négy hónapon keresztül!*), ami az aktuális jeles nappal, illetve a foglalkozások témájával kapcsolatos. Minden hónapban más és más feladatot kellett elvégezni, melyre iskolák, osztályok, néhány barátból álló csapatok és óvodás csoportok jelentkeztek. A lényeg, hogy a csoportok próbáljanak meg minden meghirdetett akción részt venni. Az első alkalommal mindenki egy füzetet kapott, melybe minden egyes alkalommal gyűjtötte pontjait. December közepén pedig a legeredményesebb csapatok jutalomban részesültek. Az elvégzett feladatokat dokumentáltuk (digitális képet készítettünk róla), ami a múzeum honlapjára kerül fel. Az akcióban 13 csapat indult, 2 óvodás, 2 felső tagozatos és 9 alsó tagozatos osztály. Az akció Szalkai Tímea múzeumpedagógus vezette.

A múzeum életében nagy esemény március 22-én a *Víz Világnapja*. Minden évben kétnapos programmal várjuk az érdeklődőket, ahol minden korosztály megtalálja a neki szóló programot. A rendezvény felhívja a figyelmet arra, hogy valamennyien felelősek vagyunk vizeink állapotáért. Nagy lehetőséget ad a múzeumpedagógiai munkában az Interneten való kapcsolattartás a gyermekekkel. 2005-ben a Víz Világnapja alkalmából a múzeum informatikus munkatársai készítettek egy honlapot, melyen az ország összes programját olvashatták az érdeklődők. Ekkor indítottunk egy internetes vetélkedő-sorozatot általános iskolák és középiskolák részére. Minden héten új kérdések és feladatok foglalkoztatták a gyermekeket. A vetélkedő nagyon sikeres volt, így tovább dolgozunk az internetes foglalkoztatáson.

A következő nagy esemény áprilisban a *Föld Napja*. Az esztergomi VÍZMŰ és a múzeum közös szervezése a „Vízkinckereső” kerékpáros akadályverseny, melyet minden évben megrendezünk. A helyi és a környékbeli, valamint Párkány (Szlovákia) általános iskolái nevezhetnek ötfős csapatokkal. A gyerekeknek térkép alapján kell megjelölniük a város különböző pontjaitban található állomásokat (szennyvíztisztító telep, csónakház, ökopark, csápos és ablakos kutak stb.), a végállomáson kapott információkkal kapcsolatos tesztlapot kell kitölteniük.

A *Kézműves játszóház* 1996 őszétől működik. Létrejöttét egy szerencsés véletlennek köszönheti: Szőkéné Fekete Erzsébet (a múzeum kulturális menedzsere, könyvtárosa) azt tapasztalta, hogy a városban üdülő gyermekcsoportok számára – főleg rossz idő esetén – a közművelődési intézmények nem kínálnak tartalmas időtöltésre alkalmas programokat. Kezdetben azt tervezte, hogy az ő kérésükre szervez egy-egy ilyen programot. Néhány foglalkozás után kiderült, hogy a városban élő és tanuló gyermekek számára sincs rendszeres, ilyen jellegű foglalkozás, így 1996 őszétől, havi egy alkalommal kézműves játszóházat szervezett kicsiknek és nagyobbacsáknak.

A játszóház a természetes anyagokból (vessző, gyapjú, csuhé, szalma stb.) készíthető játékok és használati tárgyak elkészítésére ad lehetőséget. Ha van rá mód, a jeles napokhoz fűződő tárgyakat az ünnep köré csoportosítva készítjük. A foglalkozásokon a gyermekek szüleikkel, nagyszüleikkel együtt készíthetik el a tárgyakat, ismerhetik meg és sajátíthatják el a megformálásukhoz alkalmas technikákat. A nagyobbak önállóan dolgoznak. Egy-egy foglalkozáson találkozhatunk a 4-5. unokával érkező nagymamával és az egyedül jövő pedagógussal is. A foglalkozások vezetői a népi kismesterségek művelői, akik vagy a családi hagyomány továbbéléséül művelik ezt a mesterséget, vagy munkanélkülivé válva népművészeti táborokban

Részlet a múzeumpedagógiai foglalkozásból
A museum pedagogical workshop

sajátították el. A kétórás foglalkozás általában három fajta kézműves tevékenységből áll.

Decemberben négy foglalkozást tartunk az ünnepekhez kapcsolódva: kézműves Mikulást és háromnapos Karácsonyi Játszóházat. A jeles napokhoz és ünnepekhez kötődő foglalkozásokon kívül kézműves játszóházat hétköznap igény szerint az előre bejelentett csoportoknak tartunk. Választható foglalkozások a gyöngyfüzés, szövés, agyagozás, csuhézés, szalmázás, kavicsfestés, origami, ékszerek természetes anyagokból, „gombvarázs”, vizes játékok, papírgyöngy-, díszes dobozok-, vicces tolltartók, kagyló- és csigalenyomatok készítése, üvegfestés, batikolás.

A leglátogatottabb hónapok az iskola-kezdés, szeptember-november és március-július, az év vége, az osztálykirándulások ideje. Július közepétől szeptember elejéig inkább táborok, családok, egyéni látogatók jönnek. Sok gyermek nyáron egész nap egyedül van, a szülők dolgoznak, nagyszülők esetleg már nem élnek. Innen jött az ötlet, hogy nyáron sem szabad program nélkül hagyni őket. Kísérletként 2003 augusztusában két „Víz-ügves” tábort szerveztünk 12 éven felüli gyermekeknek. A programok naponta 9-14 óráig tartottak. Az öt nap alatt a résztvevők

megismerhették a kiállítást, tömbszelvény-térképet készíthettek, ügyességi vetélkedők, kavicsfestés, homokzsákolás, filmvetítés, ásványvízköztolás, játékok a vízzel színesítették a programot. A tábor több helyszínen zajlott, megpróbáltuk úgy beosztani a napokat, hogy terep- és múzeumi napok egyaránt legyenek.

2004 nyarán indult el a *Nyárszardák* programsorozat, melyet 2005-ben folytattunk. Július közepétől minden hét szerdai napján kézműves foglalkozást tartunk, illetve egész napos programot szerveztünk (a környék ivóvíz lelőhelyeinek felkutatása, kirándulás a Fári kúthoz, játékos vetélkedők, stb).

Múzeumpedagógiai szempontból a kiállítás, a hazánkban még általánosan nem elterjedt, interaktív tanulási folyamatra építve szólítja meg a látogató közönséget. A múzeumi foglalkozások inkább hangulatokat, látványos és kézzelfogható élményeket kívánnak adni, mint száraz ismereteket. A múzeum úgy szeretné bemutatni kincseit, hogy a megszerzett ismereteket a gyerekek a mindennapi életükben is fel tudják használni. Ismerjenek meg mindent, amit a vízről és a környezetvédelemről tudni kell, akár a pozitív oldalát, akár a veszélyeit, a tudást pedig hasznosítsák és adják tovább.

Lásd még – See also: Borító 2 – Cover 2

“Let Us Start from Nursery School” – Museum Pedagogy at the Danube Museum

If we want to educate children to like and enjoy museums, we have to begin at the earliest possible age and right on the spot—at the museum. Teachers and museum staff must work in co-operation to establish a suitable and attractive museum pedagogy programme. The exhibition at the Danube Museum in Esztergom has been arranged in such a way that it is enjoyable and instructive for all age groups, bringing nature, waterworld and the idea of nature conservation closer to even the youngest ones. The museum was established in 1973 to preserve and show the history of water, especially the Danube but since then new topics have been added, including the physical and chemical features of water, the regulation of waterways, flood control, Hungarian cartography, canalisation, technology and development of waterways. The whole show is a spectacular, interactive experience for everybody as a result of careful, innovative planning of museum pedagogy, based on interactive learning progress, focusing on perceptions rather than factual information. The treasures of the museum will make children learn something that they can use in their everyday life, about water, the conservation of nature, the positive and negative aspects so that they utilise and pass on this knowledge.

Gyermekek a Bihari Múzeumban

Sándor Mária

A berettyóújfalui Bihari Múzeum megalapítása (1974) óta közművelődési munkájában nagy figyelmet szentel az ifjúságnak. Berettyóújfalua maga öt általános és öt középiskolájával iskolavárosnak számít. A kezdetektől fogva jelentkezik az a szándék, hogy a legfiatalabb korosztályt is bevonják a múzeum látogatói körébe. Már a legkorábbi múzeumi jelentésekben olvashatunk rendhagyó irodalom-, történelemórákról, amelyeket a város és a térség diákjai számára tartottak a múzeum dolgozói.

Bihari Honismereti Tábor

A múzeum legrégebbi programja a Bihari Honismereti Tábor, amelyet idén 29. alkalommal rendeztünk meg a Bihari Múzeum Baráti Köre által pályázott források segítségével. Évente 35-40 fiatal vesz részt egyhetes táborunkban, a 10-17 éves diákok szakcsoportokban végeznek gyűjtő- és kutatómunkát Berettyóújfaluban és a környező településeken. A néprajzi, nemzetiségi, természetjáró, helytörténeti, alkalmanként régészeti csoportok szakmai programját muzeológusok, tanárok, egyetemisták szervezik és veze-

rik. Nagy örömmre vannak évente „viszajáró” táborozók, sőt azt is elmondhatjuk, hogy csoportvezetőink közül csaknem mindenki egykor táborunk gyerek résztvevője volt. Sokukat éppen a táborban gyűjtött élmények készítették a későbbi hivatásuk melletti döntésre.

Múzeumpedagógiai munka

A Bihari Múzeum állandó kiállításaiiban mindig a sárréti táj, a bihari vidék történetét, néprajzát, régészeti emlékeit, irodalomtörténeti vonatkozásait mutatta be. Ezek a tárlatok igen jól használhatók az általános és középiskolai oktatásban egyaránt, a pedagógusok a kezdeti időktől fogva éltek ezzel: számos osztályt hoztak a múzeumba, nem csupán hagyományos látogatásra, hanem egy-egy iskolai tananyagot, témát a múzeum anyagával szemléltetve.

Sajnos a Bihari Múzeumnak 1995 és 2003 között nem volt állandó kiállítása, a régi épület felét lebontották, a kiállítótermetet fel kellett áldozni raktározás céljára. A műtárgyak összecsomagolva vártak a költözésre, amely egyre csak késett a múzeum új épületének, az egykori községháza felújítási munkáinak késlekedése miatt. 2001-ig kellett várni, hogy a Bihari Múzeum elfoglalja méltó helyét a város

szívében található patinás épület emeletén. A költözés után kezdődhetett meg az összesen nyolc kiállítási egységre tervezett új állandó tárlat építése. Az új kiállítások elkészültéig is folytatott közművelődési tevékenységet múzeumunk: a tágas „nagyteremben”, amely most a régészeti tárlatnak ad otthont, folytak az óvodásoknak és kisiskolásoknak meghirdetett múzeumpedagógiai foglalkozások, amelyeknek a témája a honfoglalás volt. 2002 januárjában felavatták a Bihari Múzeumért Alapítvány finanszírozásával berendezett, Tardy Annáról elnevezett előadótermet. Az új helyiség Kállai Irén múzeumvezető által tartott, az általános iskolák felső tagozatának és a középiskolásoknak szóló helytörténeti, néprajzi előadásainak szolgált helyszínül.

2003 áprilisában nyitotta meg kapuit a Bihari Múzeum új állandó kiállításának első részével: egy régészeti és két helytörténeti teremmel. A néprajzi kiállítást a második ütemben terveztük megnyitni, a hiány pótlására két időszakos tárlat is megnyílt: a *Pásztorélet és népi vadfogás a Tiszántúlon* című és a bihari felsőruházatokat bemutató *A gubától a szűrig*.

A tárlatok megnyitása után indulhatott meg a kiállításokat alapul vevő múzeumpedagógiai munka. Erre legalkalmasabbnak a

régészeti termet és a két időszak kiállítását találtuk. 2003 szeptemberétől hirdettük meg foglalkozásainkat az általános iskola felső tagozatának, valamint a középiskolai csoportok részére. Ebben a periódusban az időszak kiállításaink örvendtek a legnagyobb sikernek. A hortobágyi pásztorkodást és a bihari viseleteket feldolgozó múzeumi órán több mint 500 diák vett részt 2004. január végéig, a kiállítások lebontásáig.

Az időszak termünk 2004-ben további két kiállításnak adott otthont: *A Körösök völgyének természeti értékei* című természetfotókiállításhoz, valamint a bihari viseleteket bemutató sorozatunk második részéhez, a „Mégis bunda a bunda...” címet viselő tárlathoz kapcsolódó múzeumpedagógiai foglalkozásokra is összesen közel 500 tanuló látogatott el.

Régészeti tárlatunk a Berettyóújfalu határában, a Herpály nevű határreszen feltárt újkőkori leleteket mutatja be. Ezek alapján elsősorban az általános iskola 5. osztályában tanult, újkőről szóló anyag rész tanításához ajánlunk segítséget a pedagógusoknak. A gyerekek játékos feladatlap segítségével mélyíthetik el ismereteiket.

2004 szeptemberétől újra meghirdettük a Kurcz Beatrix munkatársunk által vezetett, a honfoglalás korát felidéző foglalkozást óvodások és kisiskolások számára. Szintén ennek a korosztálynak ajánlja a Bihar Múzeum a régészeti terem anyagára épülő foglalkozásait, melyek során a gyerekek az újkőkori gabonaórlés módját és az ún. ráépítési technikájú agyagedény készítését próbálhatják ki.

2004. október 18-án, a Bihar Múzeum születésnapján nyílt meg az állandó kiállítás második része. A két néprajzi teremmel, a Bihar irodalomtörténetét összefoglaló kiállítással, valamint egy igazi érdekességgel, a galéria részben lévő tárlattal – amely játékkatonák segítségével mutat be hadiviseleteket – újabb lehetőségek adódtak intézményünk múzeumpedagógiai munkájának bővítésére. A Sárrét vízivilágát, a száz évvel ezelőtti női munkákat bemutató tárlatokat feldolgozó múzeumi óráink a hon- és népművelés tanterv oktatásához nyújtanak segítséget a pedagógusoknak.

Foglalkozásainkat félévente hirdetjük meg szórólapokon, amelyeket személyesen vagy postán juttatunk el Berettyóújfalu és a térség óvodáinak, általános- és középiskoláinak. Nagy örömiünkre szolgál, hogy a környező településekről is sok osztály érkezik hozzánk, gyakran egész délelőttöket, délutánokat eltöltve a múzeumban. A foglalkozások célja – az iskola oktatómunkájában való segítségnyújtáson túl –, hogy olyan élményt nyújtsunk a gyerekeknek, amelynek hatására később is szívesen látogatnak el a múzeumba. Az élménynyújtást segítik a múzeumi órákon a játékos feladatok, a rejtvények, a mesék, népdalok, találos kérdések, valamint a kézműves tevékenységek is.

Múzeumi óra az időszak viselet-kiállításban
Museum lesson in the temporary exhibition on wear

Múzeumi családi délután

2004 januárjától indítottuk útjára új program-sorozatunkat: a Múzeumi családi délutánt. Havonta egy alkalommal, szombati napon a gyermekes családokat hívjuk a múzeumba, amikor vagy játékos tárlatvezetés részesei lehetnek, amit rendszerint kézműves foglalkozással kötünk egybe, vagy egy történeti játszóházban vehetnek részt a hozzánk ellátogatók. Ez utóbbiaknak részben saját ötleteink, részben pedig a Magyar Nemzeti Múzeum Históriai történeti játszóházának forgatókönyvei szolgálnak alapul. A családoknak ezeken a délutánokon új, izgalmas színteret kínálunk, ahol a gyerekek együtt készítenek tárgyakat szüleikkel, nagyszüleikkel, testvéreikkel. A játékos tanulás mellett célunk, hogy a közös alkotás erősítse a családtagok összetartozásának érzését is. E programok nagy népszerűségnek örvendenek a berettyóújfalu-i családok körében: átlagosan 20-25 család látogat el szombatonként a múzeumba. Ugyanakkor ez a rendezvény a múzeumi dolgozókat is „családdá” kovácsolja össze, hiszen az ötlettől a megvalósításig, az előkészítéstől a lebonyolításig a múzeum összes munkatársa részt vesz családi délutánunk valamenyi feladatában.

2004-ben a közművelődési munkánkhoz az anyagi háttérrel nagyrészt a múzeumhoz kapcsolódó civil szervezetek, elsősorban a Bihar Múzeum Baráti Köre biztosította pályázati forrásokból. Idén is szeretnénk folytatni múzeumunk eddigi hagyományait: a Bihar Honismereti Táborát, a Múzeumi családi délutánt, múzeumpedagógiai ajánlatunkat pedig bővíteni az újonnan megnyílt kiállítótermek és időszak tárlataink témáival. A bihari tér-

ség egyetlen múzeumának maroknyi munkatársi gárdája közösen dolgozik azon, hogy a hozzánk ellátogató gyerekek, családok megismerjék és megszeressék a múzeumlátogatást, és szabadidejük eltöltésére minél többen keressék fel a Bihar Múzeumot, a foglalkozások segítségével megelevenedő táj, történelmi múlt és hagyomány eleven forrásként táplálja mind szélesebb körben a szülőföld szeretetét.

Children at the Museum of Bihar Region

The Regional Museum of Bihar in Berettyóújfalu has been involved in museum pedagogy since its foundation in 1974. It is essential and advantageous for the large number of schoolchildren studying at different schools in town. The museum staff have been doing their best to attract even the youngest ones from preschool who might and possibly will become regular visitors in the future. One of the popular activities is the annual Local History Camp where schoolchildren have the opportunity to learn through research done by themselves into the ethnography, natural and local history of their region. During the 29 years of the camp's tradition several participants have been motivated to choose a profession which is connected with the museum world or history. The exhibitions of the museum also have sufficient opportunity for learning incorporated in the curriculum or by offering a choice to enjoy and experience learning at artistic workshops, in "playgroups", doing amusing tasks, games, singing and dancing. The "Saturday afternoon at the Museum for Families" programme started in 2004 and it was an immediate success bringing families closer to the museum and museum staff to each other by working hand-in-hand in order to carry out such an interesting event, which is financed from competition funds.

A fába költözött hit

A miskolci Deszkatemplom múzeumpedagógiai bemutatása

Németh Csaba

A Jókai Mór Református Általános és Alapfokú Művészeti iskola, ahol jelenleg is tanítok, 2001 augusztusától egyházi fenntartású intézmény lett. Fenntartója a Miskolc-Tetemvári Református Egyházközség. A református egyház az átvétel alkalmával vállalta, hogy a nem református vallású vagy felekezeten kívüli gyermekek nevelését-oktatását is ellátja. Egyházi intézmény lévén a beiskolázási körzet megszűnt, ami azt jelenti, hogy a város távolabbi negyedeiből, sőt a városkörnyéki településekről is fogad tanulókat az intézmény.

Az új fenntartó új feladatokat fogalmazott meg a nevelő-oktató munkában, melyek között kiemelt fontosságú a haza, a lakóhely szeretetére nevelés, környezetünk értékeinek alaposabb megismerése. Ennek része az iskola közvetlen közelében található Tetemvár városrésznek, az itt lévő temetők (régii városi temető, „Hősök Temetője”, „Deszkatemető”) és a gyülekezet temploma, a műemléki védeltséget élvező *Deszkatemplom* megismertetése.

Célom, hogy olyan történelmi tereket próbáljak beleilleszteni a múzeumpedagógiai tevékenységbe, ahol a mai korosztályok, a

mi gyermekeink a múltat térben is átélhetik. Ne csak a bevásárlóközpontok élményét fogadják be, hanem a templomét, a palotáét, a várét is, hiszen az épített tér élménye, amely az épület arányain, szerkezetén, fényviszonyain keresztül hordozza az elmúlt korok szellemiségét, beépül a tudatba. Globalizálódó világunkban különösen fontos, hogy a közösségek identitásukat térélményeken keresztül is megerősítsék. El kell érniük, hogy minden történelmi korszakból legyen bizonyos mennyiségű átélhető épület, hogy a társadalom e módon is megtalálja identitásbeli egyensúlyát.

A helytörténeti és művészettörténeti feldolgozást követően múzeumpedagógiai foglalkozás tervezetét is összeállítottam, melyet a 11-14 éves korosztály részére dolgoztam ki. A foglalkozásokat megelőzően már írásos vagy szóbeli tájékoztatást kapnak az idelátogatók arról a történeti és szellemi kisugárzásról, ami jellemzi a környezetet. Maga a foglalkozás épít is ezekre az információkra.

*

Foglalkozásunkat egy rövid sétával kezdjük, az iskolánktól északkeleti irányban lévő Tetemvár dombjára. Ki tudja, mi lehet a Tetemvár jelentése? – *A XVII. század végén pestisjárvány tizedelte meg Miskolc lakosait. Az addig használt temetők kevésnek*

bizonyultak, ezért az áldozatok többségét az akkori városon kívül ezen a dombon, tömegsírban hantolták el. A köznyelv előbb a Csontvár, később a Tetemvár nevet illesztette eme szomorú emléket idéző helyszínre.

Sétáljunk a Deszkatemplom főbejáratához! Mi mellett kell elhaladnunk? – *Temetők mellett. Az egyik bejárata fölött a „Hősök temetője” felirat látható.*

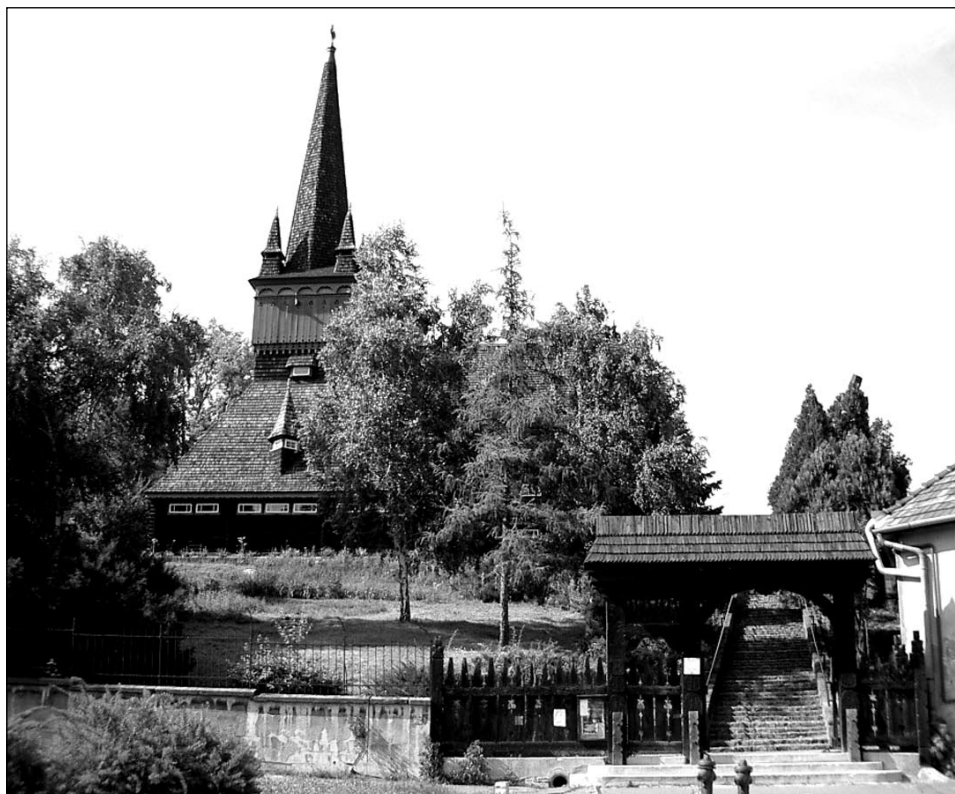
A „Hősök temetőjében” az első és a második világháború, valamint az 1956-os forradalom katonai áldozatai (7 ország 17 népcsoport) nyugszanak örök álmod. A másik, a „Deszkatemető” néven közismert nyughely több miskolci református gyülekezet tulajdona. Itt a tetemvár délkeleti részén érkezzünk a templom főbejáratához, melyet egy székelykapu díszít. Figyeljétek meg a kapun látható faragott motívumokat! Tekintsük meg az épületet! Milyen benyomások érnek az első néhány pillantást követően? – *Az egész fából készült. Egy kisebb és egy nagyobb tornya is van. Több kiugró rész található az épület oldalán. Kicsik az ablakai. A tetőt több helyen meg-töri egy-egy kiugró párkány.*

Valóban úgy tűnik, mintha az egész épület fából készült volna, de kő és beton alapon nyugszik, s ha majd belépünk, a belső térben láthatjátok, hogy a főfalak bizony téglából készültek. Ezek nagy részét azonban kívülről fával borították. Az épület keletnyugati tájolású hosszanti tengelyre épült, a város felé néző oldalon két toronnyal. A délnyugati torony (a magasabb) a harangokat őrzi, s párkányzatán négy fiatornyot tart. Mi lehet a fiatorony? – *Kisebb tornyok a nagy torony oldalán vagy párkányán.*

Mielőtt a templomba belépni, mindenki vegye le sapkáját, és odabent csendben viselkedjünk! Mondandónkat, észrevételeinket halkán közöljük! Üljön le mindenki, s nézzen körbe! (2-3 perc csend után folytatjuk.) Mik az első benyomások? – *Csend van. Kellemes fa illat. Nagyon szépen faragott fa mintázatok. Az egyszerűség is szép. A félhomály kicsit sejtelmessé teszi a hangulatot. A fehér és a fa barna színe harmonikusan egészíti ki egymást.*

Mind nagyon találó megállapítás! Tudnotok kell, hogy 1997. december 4-én a templomot felgyújtották. Alig másfél esztendő alatt a határon inneni és túli magyarságnak, hittől, felekezettől, gondolkodástól független összefogásával sikerült újjáépíteni, és 1999. május 2-án (az akkori miniszterelnök, Orbán Viktor jelenlétében) felszentelni Istennek eme különleges házát. És most néhány gondolatot a templom történetéről. Az első

A Deszkatemplom a székelykapuval
The plank Church with the Szekler gate

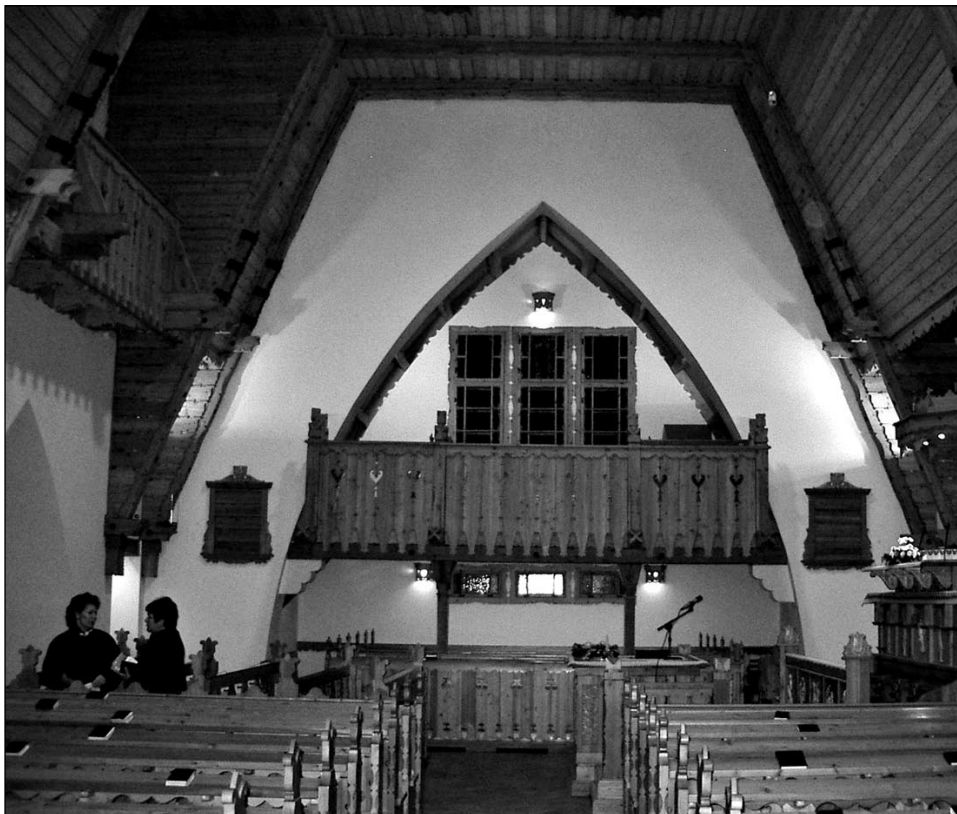
ismert építmény az 1637-es esztendőre datálható, ezt 1698-ban újraszindelyezték. 1724-ben egyszerű kápolnát emeltek helyén. Ezt hívták öreg Deszkatemplomnak. A XIX. század végére (többszöri felújítás után) azonban összeomlással fenyegetett és beázott. Egy híres (és nem mellékesen gazdag) miskolci kereskedő, Bató István és hitvese, Imre Eszter fiatalon elhunyt lányuk emlékére alapítványt hoztak létre, amelyből nem csupán az 1874. évi felújítást fedezték, hanem a jövődó újjáépítésnek is alapot teremtettek. Végrendeletükben ez áll: „rendeljük, hogy ezen templom tartassék fenn a legjobb karban időről-időre mindaddig, míg Miskolc városában helvét hitvallású protestáns egyházi tagok és Egyház leendenek”. Ennek megfelelően 1938. szeptember 18-án felszentelték a régi templom eredeti jellegét megőrző épületet. A kivitelezést Szeghalmy Bálint városi főépítész pályázata alapján végezték el. Ebben a mesteri szerkesztés mellett az ősi magyar motívumvilág és a kálvini puritanizmus ötvözetét fedezhetjük föl. A második világháború után önálló egyházközségként a Tetemvári gyülekezet első lelkészének dr. Szilágyi Istvánt választották. A kommunista rendszer éveit alatti is aktív keresztyén gyülekezet meghiit helye volt a Deszkatemplom. 1986-tól Benke György, 1996-tól dr. Kádár Péter, aki egyben iskolánk igazgatója is, látja el a vezető lelképásztori feladatokat. A XVI-XVII. században Miskolc lakosságának döntő része a kálvinizmus híve volt (helvét hitvallású). Érdekesség, hogy ma a deszkatemplom gyülekezete Miskolc legnépesebb református közössége.

És most vegyük sorra, mit láthatunk a templomon belül? – *Érdekes és változatos minták vannak a falakon és a berendezési tárgyakon. Az épület részei a faragott motívumok és a berendezési tárgyak. Ezek, és a viszonylag kis méretű oldalablakokon beszűrődő fény csodálatos árnyjátékot varázsol a változatos mintájú fafaragásokból. Mesterséges megvilágításnál ez nem látható tökéletesen. Nagyon szép az orgona.*

Az épület belső tereit és berendezéseit vizsgáljuk meg sorban! Az orgona újjáépítése a 2000. évben folyt Albert Miklós tervei és munkájával. A hangszerek királynője egy 21 regiszteres, két manuálos, mechanikus hangképzésű orgona, amelyben elektronika csak a regisztratúraba van beépítve. A nyugati pengefal, a déli kapuzat és kiskarzat csúcsíve ősi magyar rovásírás S betűjét formázza, amely a mennybolt szimbóluma. Ez illeszkedik a padfőkön látható tulipánminta közepébe. A nyugati ólomüvegek rekonstrukcióját Horváth Mária üvegtervező készítette. Benne a kehely, az égő szívet tartó kéz és a Szentlélek-galamb a református jelképek szerint az úrvacsorát, az Istennek szen-

telt életet és a Szentlélek munkáját idézi. A keleti ólomüvegek Kovács Keve János munkái, a református egyház címerének elemeit ábrázolják: a zászlós bárány Krisztus-szimbólum, az égő napkorong Krisztus dicsőségét szimbolizálja, a főnixmadár pedig a feltámadást, a reformációt. Ez

Végül egy érdekes irodalomtörténeti epizód a Deszkatemplom történetéből. Városunk híres költő szülötte, Szabó Lőrinc itt töltötte gyermekéveinek egy részét, s később is visszatért Miskolcra. Ennek állít emléket *A miskolci deszkatemplomban* című versében.

A templombelső részlete
Detail of the interior of the church
Fotók – Photos: Németh Csaba

utóbbi jelkép látható a szószékkoronán is. Az úrasztala központi reliefje kehelyábrázolás, fedőlapjának kerete a kétszáz éves délvidéki szentlászlói templom tölgyfakapujából való. A templombelső fűrészelt és faragott mintái: a szív, a székel-csillag, az andráskereszt, a tulipán ősi magyar és keresztyén jelképeink ékes darabjai. A templom faanyaga 95%-ban fenyő (vörös, borovi és lúci). Az épület szerkezete a székel építőmesterek hagyománya, amelyet a hajdani tervező, Szeghalmy Bálint elsőként itt elevenített föl a XX. században. A Deszkatemplom egész ikonográfiája – díszítő jelképbárái – az élet és a halál találkozását fejezik ki, amelyben az élet diadalmaskodik. Vajon, milyen ábrák, faragások utalnak az életre? – *Szentlélek galamb, életfa faragások, tulipán minták, az égő napkorong, a büszkén lépő zászlós bárány és a főnixmadár.*

A templom és az egyházközség legfontosabb jelképe a főnixmadár lett, ami azt jelképezi, hogy a hamvakból, a pusztulásból is van újjászületés, az élet győz a halál fölött.

Iskolánkba visszatérve makett épületet készítünk. No nem olyan bonyolult, mint maga a templom. Ez csupán egy egyszerű hurkapálca ház lesz kartonlapra ragasztva, de a hurkapálcák csapolása hasonló módon történik majd, mint az eredeti épületen.

Lásd még – See also: Hátsó borító – Back Cover

Faith Come to Live in Wood The Museum Pedagogical Presentation of the Plank Church in Miskolc

In the late 17th century a plague epidemic decimated the population of the town of Miskolc. Most of the victims were buried in a mass grave, later called "Bone Castle" or "Corpse Castle". This cemetery with its church, now rather in a neglected state, was used as a common burial ground for the town. The author of the article, teacher of the local Calvinist Elementary and Art School, gives an outline of the project how to interpret and present the past of a community through the history and present state of the cemetery and its plank church.

A Blaskovich Múzeum múzeumpedagógiai és közönségkapcsolati tevékenysége

Gócsáné Móró Csilla

Mai viszonylatban meglepő állítással kezdem a tápiószelei múzeum múzeumpedagógiai tevékenységnek ismertetését. Közgyűjteményünkben az ilyen irányú munka már fél évszázados múlttal rendelkezik, s a múzeumalapító testvérpár korába nyúlik vissza. Ők természetesen nem így nevezték a helyi gyerekekkel való foglalkozásukat. Miután a Blaskovich kúriában a Magyar Nemzeti Múzeum segítségével múzeumi gyűjtőhely alakult (1947), majd ebből állami múzeum (1952) lett, a fivérek nemcsak időszaki kiállítást rendeztek, tárlatot vezettek, hanem ösztönösen, de jó érzékkel a helyi gyerekekkel is foglalkoztak. Elővették számukra saját gyermek társas- és logikai fejlesztő játékaikat, helyben olvasásra odaadták könyvtáruk féltett darabjait. Igaz először megtanították a kisdíjakokat, hogyan kell az értékes könyveket lapozni, mondanivalójukat értelmezni. Ma már a hatodik évtizedük körül lévő felnőttek hálás szívvel gondolnak vissza ezekre a kiskolás évekre, hiszen szinte minden vasárnapjukat a tápiószelei múzeumban töltötték. A Blaskovich fivérek könyvtárak helyben olvasásával, a tárgyakhoz fűződő ismeretek alapos átadásával olyan szellemi indítást adtak ezeknek a falusi gyerekeknek, hogy többségük értelmiségi pályát választott, állatorvos, mérnök, tanár, újságíró, ügyvéd lett belőlük.

Ezek után elmondhatjuk, hogy a múlt kötelez bennünket. A múzeumalapító testvérpár által meghonosított gyakorlatot – külön foglalkozás az iskoláskorú gyerekekkel, részletes, szóbeli tárlatvezetés minden betérő vendégnek – ma is folytatja intézményünk. Erre lehetőséget ad nemcsak a páratlanul gazdag, különleges gyűjteményi anyag, hanem a múzeum környezete is.

A Blaskovich kúriát övező park szépsége hozzájárult ahhoz, hogy a kulturális érték-közvetítés ne csak a kiállítás műfajára korlátozódjon. A Blaskovich Múzeum, környezeti adottságai révén, mindig speciális szerepet tölt be a község és a kistérség kulturális életében. Korábban (1998-ig) alapfeladatán kívüli közművelődési funkciót is ellátott, mivel a településnek nem volt művelődési háza. Így a tápiószelei múzeum az 1970-es évektől kezdődően számos rangos komolyzenei, irodalmi és művészeti rendezvény helyszíne és rendezője volt. Vendégünk volt egykor a Magyar Rádió Gyermekkórusa (1979), Bakfart Consort (1985), Kemény Henrik (1986), Banner Zoltán (1989), ifj. Bartók Béla (1992), Kányádi Sándor (1996),

Óstörténeti játszótér. Fegyverbemutató a múzeumban
Prehistoric play-room. Arms show in the museum

a Pest Megyei Szimfonikus Zenekar (2000, 2001), Szvorák Katalin (2001), a Dúvó Népzenei (2005), hogy csak néhány nevet említsünk.

1999-től minden május utolsó hetében a helyi önkormányzat, a múzeumi egyesület és a közgyűjtemény együttműködésével megtartott *Blaskovich Napok* rendezvényesorozaton koncentrálnak a kulturális, sport és turisztikai programok. A turisztika irányába nyitó, de a helyi értékekre, a hagyományok ápolására alapozó programsorozat a múzeum időszaki kiállításának megnyitásával indul, amihez komoly- vagy népzenei előadás, irodalmi, történelmi műsor kapcsolódik. Ezáltal a szimpla megnyitó keretein túllépő, a Tápió kistérség egyik jelentős tavaszi kulturális eseményévé válik a tápiószelei rendezvény. A Blaskovich Napok keretén belül a múzeumbaráti kör mindig kínál zenei programot is. Ez lehet népzenei műsor, komolyzenei hangverseny a múzeumkertben, de a római katolikus templom orgonahangversenyeit is a múzeumi egyesület szervezi.

A Blaskovich Múzeum közművelődési gyakorlatában fontos helyet foglalnak el a kiállításokhoz, gyűjteményekhez kapcsolódó különböző típusú és tartalmú múzeumi foglalkozások, pályázatok és vetélkedők. Az intézmény anyagát már a 70-es évek közepétől hasznosították rendhagyó tanítási órákhoz. A múzeumpedagógiai munkában 1980-tól előtérbe kerültek a kreativitás képességének növelését, az esz-

tétikum iránti fogékonyság fejlesztését szolgáló műhelyfoglalkozások, mint a néprajzi, történelmi játszó- és táncházak vagy szakkörök, illetve a napközis csoportfoglalkozások tematikus sorozata. Az 1990-es években *speciális, tematikus gyermekfoglalkozásokat* is tartott a múzeum, amelyek az állandó tárlat mellett az időszaki bemutatókhoz, vagy történelmi évfordulókhoz kötődtek. A múzeum világához kiválóan illeszkedő *történelmi játszótér* Tápiószelelén is kedveltek, az elsőt 1986-ban rendeztük meg.

Az állandó kiállítás anyagához kötődő foglalkozás résztvevői korhű öltözetet felvéve szerepjáték során eljátszhatják a nap-pali szoba enteriőrjében, hogyan viselkedtek vendégként egy kúriában. A *köznevelési életmód a XIX. században* témájú foglalkozást helyi pedagógusok segítségével valósítjuk meg (ők a múzeumigazgató – jelen cikk szerzője – útmutatásai alapján készülnek fel a kapott szakirodalomból, odaillő tárgyanyagból). Témák és tevékenységek:

- vendégségben a kúriában (szerepjáték);
- köznevelési társadalom és lakóhelye (kúria-makettkészítés);
- magyar nemesi viselet (gyöngyfűzés, pártakészítés, címerfestés);
- szórakozási formák, bálók (palotás tanulás);
- a kúria berendezése (kályhacsempe formálás agyagból).

Gyakran az időszaki tárlathoz kapcsolódó történelmi játszótérrel tesszük változatosabbá kínálatunkat. Így volt már egyiptomi,

1848-as, honfoglalás kori és őrtörténeti játszóházunk. Legutóbb, 2004-ben a régészeti tárlathoz kötődött e programunk. Ekkor *Mindennapi élet a keleti lovas népek körében* címet viselő játszóházban a nomád lovas népek viseletével, fegyverzetével, halotti kultuszával, szokásaival ismerkedhettek meg a gyerekek. Kézműves tevékenység során házfalkészítés (patics), agyagedényformálás, korongozás, övveret, hajfonatkorong és ékszerkészítés, gipszöntés és festés (tápiószentmártoni aranyzarvas, hajfonatkorong) mellett fegyverbemutató, valamint a tuvai szkíta halomsír feltárásáról készült videofilm megtekintése színesítette a programot. Ekkor pedagógusok mellett kosárfonó és ötvös, régész-hagyományőrző segítette a muzeológus munkáját.

Egy-egy ilyen program jelentős szervezési feladatot jelent a múzeum személyi állományának, hiszen a tápiószzelei intézmény teljes létszáma öt fő, amiből egy személy maga a múzeumigazgató. Ezért vesszük igénybe az *önkéntesek* munkáját, játszóházak esetében pedagógusok, mesteremberek segítségét. Más jellegű gyermekprogramoknál inkább az idősebb helyiekre, múzeumbarátokra építünk.

Már öt éve minden évben a helyi általános iskolával együttműködve, tanrendbe illesztetten egy teljes tanítási délelőttöt betöltő foglalkozást tartunk *Környezetünk kultúrája* címmel. A tápiómenti (alföldi) ember környezetének komplex megismertetése célunk, az épített és természeti környezet, a paraszti életmód kölcsönhatásának bemutatása. E programnak a 2000-ben megnyitott néprajzi ház anyaga és környezete, valamint az innen induló fehérgölya tanósvény ad helyszínt és háttéranyagot.

A Blaskovich napok megnyitója a múzeumban

The opening ceremony of the Blaskovich Days in the museum

A nádfedeles zsellérház építési módjának, a fonal- és kötélkészítés megismertetése, a Tápió patak víztisztaságának mérése, méhérszeti bemutató mellett kézműves tevékenység, feladatlap megoldása köti le a mintegy 200-250 kisdíákot. Ezt a rendezvényt a múzeumbaráti kör idősebb tagjainak önkéntes munkája révén valósítjuk meg.

A rendszeres múzeumlátogatásra való nevelés érdekében az intézmény támogatta az iskola rajz- és honismereti körét. 1985-ben ifjúsági múzeumbarát kört szervezett, amely 1989-ig működött a ház falai között. Az intézmény múzeumpedagógiai tevékenységének fontos eleme a település és a múzeum jeles évfordulóihoz és kiállításaihoz kötött pályázatok, versenyek szervezése. A *helytörténeti gyűjtőpályázat* (1975, 1985, 1995) a történeti tár dokumentum anyagának gyarapodását eredményezte, de feldolgozást, kutatómunkát igénylő pályázatokat is hirdetünk. A múzeum anyagához kapcsolódó *Blaskovich emlékverseny* (1992, 2002), *Kincsem rajzpályázat* (1998) célközönsége nemcsak a helyi, de a kistérség általános iskolásai voltak. E pályázatokat a tápiószzelei gyűjtemény mindig a múzeumbaráti körrel közösen hirdeti, hiszen a megfelelő díjazás kereteinek előteremtése jelentős szponzorfelhajtó feladat. (Példaként említjük, hogy az 1992-ben, majd 2002-ben megszervezett kistérségi szintű Blaskovich pályázat és emlékverseny első helyezést elért háromfős csapatának tagjai egy-egy fényképezőgépet kaptak jutalmul.) Más civil szerveződéssel is együttműködik a tápiószzelei múzeum, ha például egy időszak kiállításának témája adja az apropót. 2001-ben a Tápió-vidék rejtőzködő csodáit, természeti értékeit bemutató tárlathoz *Látja majd az unokám?* címmel meghir-

detett pályázat kiíróhoz és bírálóhoz közé csatlakozott még a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatósága, a Tápiómenti Területfejlesztési Társulás és a Tápió-vidék Természeti Értékeiért Közalapítvány is. E pályázat a tápiómenti kistérség természeti és épített öröksége megőrzésének fontosságára kívánta ily módon felhívni a figyelmet. Ezekből szinte természetesen adódik, hogy a tápiószzelei múzeum részese volt a *tápiómenti komplex környezetnevelési koncepció* kidolgozásának, és annak végrehajtásában is aktívan segítkezik.

A tápiószzelei gyűjtemény múzeumpedagógiai tevékenységének sarokpontja az állandó kiállítás anyagához, valamint a gyűjteményhez kapcsolódó *múzeumi óra*. A múzeum az alábbi témában vállalja múzeumi órák megtartását:

– *Ház-lakás-otthon*. Tápiószzelei kúriái, népi építészeti emlékei (3. osztály, technika).

– *Művészet és társadalom*. A magyar nép történelme a honfoglalástól a Rákóczi korig a művészeti alkotások tükrében. A múzeum műalkotásai, a fakép-illusztrációk (3. osztály, magyar irodalom).

– *Ábrázolás és művészet*. Ismerkedés a művészetekkel: művészeti ágak, műfajok, művészeti technikák a múzeumi alkotások tükrében (4. osztály, vizuális kultúra).

– *Ábrázolás és művészet*. Környezetünk világa – rajzolás a múzeumkertben, múzeum termeiben (2-4. osztály, rajz).

– *Írott és íratlan források*. A régészek munkája. A Blaskovich fivérek régészeti tevékenysége, tápiószentmártoni aranyzarvas, tápiószzelei ásatások 1938-1952 (5. osztály, történelem).

– *Élet a házban*. A lakóház belső terei, funkciói, a múltban és a jelenben: köznemesi kúria (5. osztály, hon- és népismeret).

– *A hazáért és szabadságért*. Blaskovichok a Rákóczi korban, a múzeum korabeli tárgyai (6. osztály, történelem).

– *Kossuth és kora*. A köznemesség szerepe a XIX. századi társadalom átalakításában, a Blaskovich család életútja, korabeli tárgyai és dokumentumai alapján (7. osztály, történelem).

– *Millennium és kora*. Egy köznemesi gyűjtemény tárgyai, dokumentumai tükrében (7. osztály, történelem).

– *A reformkor és a millennium korának művészete*. Festmények, bútorok a XIX. századból (7. osztály, rajz).

– *Helytörténeti óra*. Tápiószzelei múltja régi képeslapok, dokumentumok alapján, interaktív falutérkép (8. osztály).

El kell mondani, hogy nagyon személyfüggő a múzeumi órák igénylése. Vannak pedagógusok, akik minden évben elhozzák az adott témánál a diákjaikat, de sajnos van a fentiek között olyan is, ami csak kínálat marad, annak ellenére, hogy a helyi iskolások számára a részvétel ingyenes.

Hogyan készül a fonal? Környezetünk kultúrája foglalkozás a néprajzi háznál
 How the thread is made? "Culture of our environment"-show at the ethnographical house.
 Fotók – Photos: Gócsa Mihály

Jelentős eredmény a Blaskovich Múzeum gyerekeknek szóló kínálatában a *foglalkoztató füzet* kiadása. A Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával megjelenő kiadvány olyan 8-12 éves kisdíjaknak készült, akik már megtekintették a Blaskovich Múzeumot. A füzet célja volt, hogy az ország egyetlen köznemesi kúria-múzeumának gyűjteménye ne csak a helyszínen nyújtson megkapó élményt, hanem otthon szórakozva visszacsatloljon az ott látottakra. A foglalkoztató füzet típusa nem ismeretlen a gyerekek körében, de nem eléggé elterjedt a múzeumi területen. Itt nem Aladin vagy Ariele a főszereplője a labirintusnak, a kiegészítőnek, a számokból kirajzolódó ábrának, hanem pipa, varrószekrényke, tehát a múzeum tárgyai. Ezeket kell kiegészíteni, összekötni, bejelölni, párosítani stb. A kitöltés helyességét megoldási kulcs segíti. A füzethez kivehető melléklet tartozik, aminek segítségével a Blaskovich kúria makettje elkészíthető, kifesthető.

A felnőttek köréhez kötődő közönségkapcsolati munkának kiemelkedő területe a *Blaskovich Múzeum Baráti Körének* megszervezése. Az 1985-ben 45 fővel alakult egyesület önállóan, de a múzeum szakmai irányításával működik (a múzeumigazgató a titkár). Az eltelt két évtized alatt sajnos többen meghaltak, elköltöztek, néhányan kiléptek a szervezetből (40-50 fő). Jelenleg a 185 tagot számláló civil szerveződés jelentősen segíti a tápiószelei közgyűjtemény szakmai és közművelődési munkáját. Pályázati és szponzori támogatásokkal járul hozzá a

kiállítások, kiadványok, rendezvények megvalósításához. A 2001 óta közhasznú szervezetként bejegyzett egyesület a kulturális, közművelődési, honismereti tevékenység mellett felvállalta a település környezeti értékeinek gondozását, együttesen az épített és természeti környezetét. A célok, feladatok, elvárások az alapításhoz képest bővültek, de az eredeti név változatlan maradt, hiszen az egyesület összetartó erejét a múzeum iránti elkötelezettség adja.¹

A Blaskovich Múzeum közönségkapcsolati tevékenységének alapja az *élőszavas részletes tárlatvezetés*, amit minden egyéni látogató is megkap. Ezt a Blaskovichoktól öröklött hagyományt folytatja a XXI. században is az intézmény személyi állománya, ami a látogatók körében igen kedvelt ismeretközlő forma.

Remélem sikerült ízelítőt adnom egy kis-múzeum több évtizedes közönségszolgálati és múzeumpedagógiai munkájának alapjairól. Arról, hogy ez a tevékenység szerves része az intézmény életének, hiszen ha az ICOM alapdeklarációjából indulunk ki, akkor is legalább egyharmadnyi szerep illeti meg a múzeum által összegyűjtött, rendszerezett, feldolgozott értékeknek a közönség számára történő közvetítését. Ezt a közvetítő munkát csak úgy lehet eredményesen végezni, ha ismerjük célközönségünket, és azoknak megfelelő speciális kínálatot állunk elő. Lehet ezt marketinges nyelven is megfogalmazni, hogy a tápiószelei közgyűjteménynél fontos a célpiazi választás, a piaci szegmenztárció.

Természetesen intézményünk a múzeumi alapfunkciók másik két alappillére mellett sem hanyagolja el, igaz erre is csak ugyanaz a csekély létszám (1 muzeológus, 4 kiegészítő munkatárs) áll rendelkezésre. Ennek ellenére a szelei muzeális intézmény közönségszolgálati tevékenységének bővítése terén vannak terveink, szeretnénk kidolgozni az élethosszig tanulás helyi megvalósulási lehetőségeit.

Jegyzet

¹ A múzeumbaráti kör által kiadott könyvek:

1-2. TKM füzetek a Blaskovich Múzeumról (1990) és a Tápió mente látnivalóiról (1993).

3. Helytörténeti emlékkönyv, 1999- helytörténeti tanulmányok, feldolgozások.

4. Nagy János képgyűjteménye című képzőművészeti katalógus, 2001.

5. Blaskovichok emlékezete című tanulmánykötet, 2003.

6. Pipakatalógus – PMMI-vel felesben, 2005. *A Baráti Kör értékőrző, értékközvetítő munkájának nagyobb eredményei:*

1. Emléktábla és plakett készítése a múzeum-alapítók emlékére (1992).

2. Néprajzi ház megvalósítása: „Paraszti életmód tárgyi emlékei a XX. század első felében Tápiószelén” című állandó néprajzi bemutató készítése és működtetése (2000).

3. Helyi népi iparművész kiállításának biztosítása, kiállítóterem kialakítása. A magyar nép történelme és élete faképeken című tárlat Berényiné Szilády Sarolta tápiószelei fafaragó munkáiból (2001).

4. Fehérgólya tanösvény kialakítása, működtetése (2002).

5. Emléktábla a tápiószelei szkíta temető feltárását végző 3 régész emlékére (2004).

Lásd még – See also: Képmelléklet IV.

The Museum Pedagogy and Public Relations of the Blaskovich Museum

The museum in Tápiószéle has been paying special attention to local children as future museum-goers since its foundation in 1947 by the two Blaskovich brothers. Their pedagogical work included playing games with the children and preparing them for being perceptive, interested, thinking people, which is the primary goal even today. The Blaskovich Manor, which is the home of the museum provides an ideal space for other, even outdoor activities, opening towards tourism too. Public education is realised by competitions, workshops, contests related to the exhibited material. All assignments are based on and meant to improve creativity and aesthetics. The huge job that the small museum staff does could not be carried out without volunteers: teachers, craftspeople, locals etc. An important objective is the elaboration and implementation of the complex environment-conscious education concept in the Tápió region. Valuable support is obtained from the Friends of the Blaskovich Museum Society. An interesting and traditional attraction of the museum is the detailed, personal exhibition guide to each visitor. Although the museum has been successful in fulfilling its objectives it wishes to further improve and promote life-long learning in the region.

Múzeumpedagógiai nap a komáromi Klapka György Múzeumban

Számadó Emese

2005. április 28-án és május 26-án múzeumpedagógiai napot rendeztünk a komáromi Klapka György Múzeumban. A foglalkozások, lévén, hogy az igény Turin é Csontos Erzsébettől, a komáromi Kistáltos Óvoda vezetőjétől jött, az óvodásokat és – a korban hozzájuk közel álló – kisiskolásokat célozták meg. A feladat adott volt, már „csak” ki kellett találni, hogy mivel és mi célból kötjük le a gyerekek figyelmét. Az előkészítő munkálatok során kettős célt fogalmaztunk meg: egyrészt a múzeumban dolgozó szakemberek (restaurátorok, régészek) munkájának – és ezáltal a múzeumi kiállítás anyagának – játékos megismertetését, másrészt Komárom két nevezetes korszakának, a római kornak és a szabadságharcnak a feldolgozását. Segítőink az óvónénik, a múzeum munkatársa (Horsa Istvánné Zsuzsa néni), teremőrei (Pintér Jánosné Marika néni, Kovács Lajosné Ili néni és Csurgó Lajos) és segítők (Kiss Attila és Török Csaba), valamint a Legio Brigetio néhány tagja volt.

A foglalkozások a múzeum főépületében és udvarán zajlottak – ez utóbbi miatt volt is egy kialvatlan éjszakánk, mivel április 28-án hajnalban esett az eső. Egyszerre 40-50 gyerek számára tudtunk elfoglaltságot biztosítani. Összesen hatféle helyszín volt, a gyerekek ezeket járták sorba, és próbálták ki az ott lévő „játékokat”. A helyszínek a következők voltak:

– Az állandó római kori kiállítóteremben a *falfestmény-restaurátorok* munkáját lehetett kipróbálni. Múzeumunk leghíresebb régészeti leletei a római kori falfestmények, amelyek mitológiai jeleneteket, kifeszített állatbőröket és felszolgálóalakat ábrázolnak. Az egyes freskókról készített fotókat műanyaglapra ragasztottuk és puzzle-szerűen felvágtuk. A gyerekeknek segítséggel (a freskókép alapján) vagy anélkül össze kellett rakni egy képet, majd megkapták annak grafikai változatát, megkeresték a kiállításon a falfestményt, és végül az eredeti freskók alapján kiszínezték a képet. Ha valaki nem találta az eredetit, Ili néni készségesen sietett a segítségére.

– Az udvaron megépített két homokozóban a *régész* munkájával ismerkedhettek a gyerekek. Az egyik homokozóban kerámiákat rejtettünk el, amelyeket ki kellett ásni, majd egy munkalap kitöltésével és Marika néni segítségével dokumentálni (az óvodásoknak elég volt lerajzolni a leletet, és a jelüket ráírni a papírra). A főrégész Csaba

bácsi volt, aki nem győzte elrejtetni, majd elrejtetni az edényeket, mert kiderült, hogy a gyerekek nagy élvezettel ássák el egymásnak a leleteket.

– A másik homokozóban a *detektoros fémkeresést* gyakorolhatták a gyerekek, és a fémkeresőt is, mivel a végén a legkülönbözőbb tárgyakat rejtették el nekik a homokban, pl. a légiós katona kardját. A gyerekek persze nagyon élvezték a dolgot, és valljuk be, Attila bácsinak, a detektoros segítőnknek is régen volt ilyen nagy és lelkes rajongótábora.

Freskóösszerakás – Fresco-arranging

– Ugyancsak az udvaron kapott helyet Gabi bácsi, a Legio Brigetio katonája, aki a római katonai fegyverzetével és viselettel ismertette meg az ámuló gyermekeket, valamint Andi néni és Vica néni, akik pompázatos római kori ruháikban a mozaikkészítés művészetébe avatták be az érdeklődőket. Ők a Legio Brigetio tagjai. A hagyományörző egyesület Komárom/Szőny római, elsősorban katonai múltját hivatottak felelesteríteni és őrizni, s így bátran számíthatunk rájuk a római kort is megcélzó rendezvényeinken.

– A múzeum időszaki kiállító termében az óvónénik és Zsuzsa néni, a múzeum néprajzi gyűjteményének kurátora városi jelképek (címer, zászló) színezését, '48-as csákók és párták hajtogatását, huszárképek színezését vezényelték le. A gyerekek nagyszerűen festettek az általuk készített fejedőkben, mint utólag kiderült, nagy sikerük volt a városban is, és szívesen fényképezkedtek Lajos bácsival, vagyis Lajos huszárral, aki egy regrutát alakított. Természetesen minden gyerek hazavihette azt, amit készített.

Mindkét napnak volt azonban egy speciális vendégcsoportja, a Móra Ferenc Általános Iskola és Speciális Szakiskola alsós, majd felsős tanulói. A különböző mértékben tanulásban akadályozott gyerekek rendkívül hálás résztvevői voltak a napnak. Jelentkezésüket annál is inkább örömmel fogadtuk, mert körlevelünk kiküldése előtt már jelentkeztek egy internetes hír alap-

Detektorozás – Detecting

*Legio Brigetio – Legio Brigetio
Fotók – Photos: Török Csaba*

ján, köszönhetően egyik igen lelkiismeretes tanáruknak, Pintér Zsuzsának. A gyerekek roppant érdeklődőek, lelkesek és fegyelmezettek voltak. Buzgón és nagy kedvvel álltak neki minden egyes foglalkozásnak. Kelle-

mes emlékekkel búcsúztunk, és azzal az ígérettel, hogy más alkalommal is eljönnek a múzeumba.

Volt-e haszna ennek a két napnak? Összesen 500 gyerek és közel 50 kísérő fordult

meg ez alatt a két nap alatt a múzeumban. A foglalkozások természetesen ingyenesek voltak, a demonstrációs anyagot Komárom Város Önkormányzata támogatásából szereztük be. De ha azt vesszük, hogy volt olyan kisgyerek, aki délután behozta a múzeumba a szüleit és a testvéreit, és még napokkal később is megismerve minket az utcán, örömmel kiabálta, hogy milyen jó volt a múzeumban, igen, volt haszna. Minden pénzt megért!

Lásd még – See also: Képmelléklet IV.

A Special Day of Museum Pedagogy at the György Klapka Museum of Komárom

In April and May of 2005 there were two special days organised by the György Klapka Museum in Komárom. Special educational-entertaining events were arranged for about 50 preschool- and primary school-children, on one hand, to make them learn about the work that museum staff carry out day by day and on the other hand, to cover the two most outstanding periods in local history: the Roman times and the war of independence in 1848/49. The main stages of the programme included doing puzzles, worksheets, metal detecting, drawing etc. while children saw how a conservator or an archaeologist works. Children with learning disabilities also took part in the events. Each participant was eager to learn, enthusiastic and well-behaved, and obviously those two days had a positive effect on them.

Nyári kézműves tábor a tatai múzeumban

„A szépérzék akkor kell elkezdni kifejlésztetni, amikor az ember még minden benyomásra a legérzékenyebben reagál, mikor még minden iránt a legfogékonyabb és legbefogadóképesebb. Azt, ami ebben a korban mély benyomást tesz, semmi sem tudja kiirtani, megmarad és kihat az egész életre. Újabb élmények sem tudják teljesen betemetni.”

(Szőnyi István)

Z. Papp Kinga – Makai Hajnalka

Ma a múzeumok egyik elsődleges feladata az oktatási intézményekkel való kapcsolat-tartás, valamint az érdeklődő pedagógusok, gyerekek „múzeumba csalogatása” színes múzeumi programok segítségével. A múzeumi órák nem helyettesíthetik a tanórákat, de az ismeretanyag elsajátításához nagyban hozzájárulhatnak, tárgyi emlékekkel, valamint konstruktív foglalkozásokkal örök élménnyé változtatva a száraz tananyagot.

Idén első alkalommal rendeztünk a tatai Kuny Domokos Megyei Múzeumban nyári tábort általános iskolás gyerekek (6-14 évesek) számára. Az ötletet már régen dédelgettük, de a megvalósításhoz a nagyszámú érdeklődő diák kérése, igénye vezetett, az intenzív nyári táborban való részvételre elsősorban azokat vártuk, akik rendszeresen látogatják múzeumainkat és többször sikeresen részt vettek a múzeumpedagógiai foglalkozásainkon.

Elsődleges szempontunk az volt, hogy ne egy iskola vagy művelődési ház által rendezett kézműves tábor másolata legyen a mienk. A gyerekeket meg akartuk ismertetni Tata és környékének történetével, hangsúlyozva városunk, benne a Vár értékeinek bemutatását (műemléki, építészeti, iparművészeti, képzőművészeti és helytörténeti emlékek által). Könnyűszerrel sikerült a programot egyedivé varázsolni: az állandó és időszaki kiállítások segítettek közművelődési tevékenységünket, minden kézműves foglalkozást egy-egy előadás előzött meg, melyet régész és néprajzos muzeológus kollégák tartottak, így lehetőséget kaphattak a gyerekek, hogy játszva tanuljanak meg egy-egy momentumot történelmünkéből, eredeti tárgyakat kézbe véve, manuális foglalkozásokkal rögzítve a látottakat, hallottakat, és maradandó élményként raktározzák el az itt megszerzett ismereteket.

Pár héttel a tábor megrendezése előtt nyílt meg múzeumunkban a *Vák Bottyán dunántúli hadjárata* című időszaki kiállítás. Ez adta az ötletet, hogy a kézműves tábor Mátyás király korától – a török koron át – a Rákóczi hadjáratáig lévő időszakot ölelje fel. Segítségenkre volt, hogy múzeumunk gyűjteményében egyébként is számos, ebből az időből származó leletanyag található. Táborunk egy hétig tartott, minden nap reg-

gel 8-tól délután 4 óráig. A foglalkozásokat az általános iskolás korosztályra terveztük, a résztvevők többsége 8-12 év közötti diák volt. Találkoztunk ismerős arcokkal is, olyanokkal, akik már korábban is részt vettek múzeumpedagógiai foglalkozásokon.

Az első nap délelőttjét agyagozással kezdtük: reneszánsz kályhacsempe másolatot készítették a gyerekek, miután vezetéssel megtekintették a múzeumban lévő, Vértesszentkeresztről származó leleteket. Többféle minta közül lehetett választani, pl. a Garai család címere, rozettás kályhacsempe, de a bátrabbak megpróbálták reneszánsz kiállítótermünk ékességének, az ún. Lovag alakos kályhának domborműves csempedarabját megformázni. Délután a baji nemesi udvarház makettjét készítették el, melynek kiállított makettje szolgált mintául. Az udvarbíró házat füstszűrő rudakból építették fel, tetejét cirokkal fedték be. Kifesteni temperával csak másnap tudtuk, a ragasztó megszáradása után.

Ez a makett-készítés egy kis ízelítőt is adott a következő nap programjához, amikor meglátogattuk a baji ásatást. Bajra menetrendszerinti buszjáráttal mentünk, majd ezután egy kis gyalogtúra következett az erdőben, mígnem megérkeztünk a mesés helyszínre. Régész kollégánk, dr.

*Agyagozás – reneszánsz kályhacsempe készítés
Clay pugging – making of renaissance glazed tile*

Petényi Sándor ismertetője után a gyerekek lehetőséget kaptak, hogy az egyik „szemétdörben” kis spaklik, seprűk, ecsetek segítségével leleteket kutassanak. A táborlakók számára ez a nap hihetetlenül nagy élményt nyújtott, nem győztek betelni a földben rejtőző kb. 500 éves kincsekkel. A „régészkedés” után a tisztáson tábortüzet raktunk, szalonnát süttünk. Ebéd után különféle ügyességi játékokat játszottunk, majd visszaindultunk a Várba. A délután hátralévő részében a tatai Vár makettjét készítették el sablon segítségével, melynek alapanyaga karton volt, ezt kőmintás tapétával tettük hitelesebbé, a cserepeket hullámkarton helyettesítette.

Szerdán Corvin címeres, Anjou lilimos pénzt vertünk arany, ezüst és réz színű vékony fémlapocskákból. Középkori és reneszánsz ékszereket hajtottunk drótból, reneszánsz öltözetet készítettünk (a fiúknak király, a lányoknak udvarhölgy jelmezt), valamint bőrből pénzes erszényt és övet, fém veretekkel. Délután török és magyar harcosokat ábrázoló ólomkatonákat festettünk ki, s ezzel már készültünk a következő témánkra: Tata a 15 éves háborúban. A fennmaradó időben az első nap ragasztott udvarbíró házat festették ki a gyerekek.

A csütörtöki nap kifejezetten Tata és kör-

Pénzverés – Coining

*Csatarekonstrukció korabeli térképen
Reconstruction of a battle on
a contemporary map
Fotók – Photos: Mohainé Varga Edit*

nyékének történetéről szolt. Néprajzos kol-
légánk, Horváth István mesélt a török
korról, és arról, hogy Tata milyen szerepet
játszott a 15 éves háborúban. Ezt követően
a megfestett ólomkatonákkal korabeli tér-
képen lejátszottuk a háború egyik csataje-
lenetét. Török kori gyűjteményünk néhány
darabját kezükbe foghatták, miközben pró-
bálták kitalálni, mi is lehetett a tárgy ere-
deti rendeltetése (pl. babacipő, sakkfigura,
puskagolyó). Ezután elkészítettük karton-
ból a török és magyar seregek hadi jel-
mezét, a kardot, páncélt és sisakot, amit
alufóliával vontunk be, hogy fémes hatású
legyen. Ennek a napnak a fénypontjaként
az elkészült jelmezekben a csatajelenetet
a várfalak között is eljátszottuk, még hozzá
számháborús formában.

Pénteken virágmotívumos ólomüveget
és tatai mintás porcelántányért festet-
tünk. Beszéltünk a középkori játékokról,
ezt követően kártyát festettünk, ostáblát
készítettünk, kockáztunk. Aranyszínű és
zöld zsinórból négyes, ötös, hatos paszo-
mányt fontunk, tollhegyvel és színes tintá-
val kuruc kori mintára levelet írtunk, amit
viaszpecséttel díszítettünk. A táborzárás
napján reneszánsz lakomával vendégel-
tük meg a gyerekeket. A szülőknek a héten

készült munkákból kamarakiállítás rendez-
tünk, a tábori vetélkedőn és a foglalkozá-
sokon szereplő legügyesebb résztvevőket
pedig megjutalmaztuk.

Meggyőződésünk, hogy a társadalom igé-
nyére és érdeklődésére érzékenyen figyelő,
szakmailag jól kidolgozott módszereket
alkalmazó, korszerű technikai, audiovizu-
ális eszközökkel jelentkező múzeum újra

és újra fel tudja kelteni az érdeklődést, és
magához tudja vonzani a közönséget, ahogy
ezt a szülői visszajelzések esetünkben is
megerősítették.

Jegyzet

A tábor megvalósítása Z. Papp Kinga restaurá-
tor és Makai Hajnalka múzeumpedagógus nevé-
hez fűződik, akiknek sok segítséget nyújtott
Tóth Katalin restaurátor, Juhászné Juhász Erika
gyűjteménykezelő, Ékesi Gabriella könyvtáros,
Horváth Bernadett kommunikációs titkár, vala-
mint Mohainé Varga Edit múzeumi fényképész.

Lásd még – See also: Képmelléklet IV.

Summer Handicraft Workshop at the County Museum in Tata

One of the most important tasks of the museums
today is the constant co-operation with the
institutions of education; the luring of teachers,
pupils and their parents to the museum. For the
first time this summer the professionals of the
Domokos Kuny Museum held summer workshop
camp for schoolchildren aged 6-14. A few weeks
before the camp the new exhibition of the museum

was opened bearing the title „The Campaign of
General Bortyan the Blind”, this gave the idea to
cover the period of the 15th - 18th centuries; the
children could get to know the secrets of making
of renaissance tiles, made models of a country
house from Baj, or were taught how to make
coins. They were given a renaissance dinner
at the camp, and even a special exhibition was
opened, presenting the works of the children
completed during the camp.

A Vay Ádám Múzeum Baráti Köre és a közművelődés

Molnár Sándor

Egyesületünk szinte egy időben alakult a Kuruc Vay Ádám Múzeummal. Az intézményt a nagyközönség számára 1964 októberében Köpeczi Béla akadémikus nyitotta meg. Néhány hónappal később az ország számos pontjára érkeznek levelek Vajáról, melyben a szervezők az egyesület létrehozását vázolják fel, a célok megjelölésével, s kéri az érintetteket a csatlakozásra.

Negyven év távlatából elmondhatjuk, eredményes és sikeres volt a kezdeményezés. 1965 őszén megalakult a Vay Ádám Múzeum Baráti Köre, és néhány év alatt közel ezer tagot számlált. A szervezet működése során nagyon sok ismeretterjesztő előadást, tudományos konferenciát, zenei hangversenyt szervezett, példamutató volt könyvkiadási tevékenysége is. Másfél évtized után törés következett be az egyesület életében: 1982 tavaszán elhunyt az intézmény alapítója, a Baráti Kör titkára, Molnár Mátyás. Ezt követően megszakadt az élő kapcsolat az egyesületi tagok és a vezetés között, mely korábban jellemző volt. Nem jelentek meg a szervezet adott évi munkáját bemutató tájékoztatók, alig voltak tudományos rendezvények, a publikációk száma is nagymértékben visszaesett. Az 1980-as évek végén az akkori vezetés nem tett eleget a hatályos törvényeknek, ezért mint jogi személy meg is szűnt az egyesület. Ilyen helyzetben kaptam feladatul az újjászervezést.

1994 tavaszán alakult újjá a Vay Ádám Múzeum Baráti Köre, jegyezte be a Megyei Bíróság. Helyzetemet egyszerre éreztem könnyűnek és nehéznek. Nehéznek, mert kezdőként kerültem a mélyvízbe, egy alapvetően megváltozott társadalmi, gazdasági, politikai környezetben kellett életem megtölteni a civil szervezetet. Könnyűnek, mert volt egy minta, melyet édesapám hagyott hátra. Nem tettem mást 1994 őszén, mint amit Ő negyven évvel korábban: megfogalmaztam egy levelet, ebben kértem, hogy korábbi tagságukat elevenítsék fel, s mellékeltem hozzá az egyesület 1993-94-es tájékoztatóját, melyben beszámoltunk az elmúlt másfél év munkájáról. Érdeklődéssel vártam a visszajelzéseket. Felemelő öröm volt számomra, hogy nagyon sokan válaszoltak igennel, váltak újból az egyesület tagjává. Közel háromszáz fővel indítottuk útjára a társadalmi szervezetet, melynek legújabb kori élete már tíz évet számlál, azaz van múltunk, ami a jelen hiteles építését szolgálhatja, ami alapot ad egy jövőképpel felvázolásához.

A cikk címében szereplő *közművelődés*

szót többféleképp értelmezik. A Magyar Nyelv Értelmező Szótára szerint: „A dolgozó tömegek művelődése, szellemi, kulturális fejlődése” a jelentése. A Magyar Értelmező Kéziszótárban ez olvasható: „A társadalom művelődése, szellemi fejlődése.” A két terminológia között véleményem szerint jelentős különbség van. Az első definíció a szocialista értékrend szerint fogalmaz, a második értelmezés már közelebb áll a polgári gondolkodásmódhoz. Hiányosságnak érzem mind a két értelmezést: nincs definiálva az a tevékenység, az a sokrétű munka, mellyel el lehet érni a kitűzött „fejlődés” célt. A következőkben arról írok, hogy Vaján, a Nyírség egyik jeles településén működő civil szervezet, hogyan járul hozzá a társadalom, ezen belül a községben, a megyében élők „köz” művelődéséhez, a tudományos élet, a történelem egy szelvényének, a Rákóczi és kuruc korszak ismereteinek közvetítéséhez, a szakemberek, tudományos kutatók és az érdeklődők felé, hogyan segíti a kortárs képzőművészetet, hogyan gazdagítja Vaja nagyközségeit.

Előljáróban szeretném leszögezni, az egyesület nem létezne a múzeum nélkül, s az intézmény is „halott” lenne a szervezet nélkül, sőt említhetném a Molnár Mátyás Alapítvány fontosságát (melyet az Önkormányzat hívott életre 1993-ban). E három közösség ma meghatározza a Vay Ádám Múzeum és Vaja arculatát.

Szervezetünk szerencsés helyzetben van, mert székhelye az a XVII. században épült Vaykastély, melyet az elmúlt években a Kincstári Vagyon Igazgatóság közel 440 millió forintért restauráltatott. A műemléképület gazdag történelmi múltja – itt született 1657 májusában Kuruc Vay Ádám, II. Rákóczi Ferenc udvari marsallja – valamint a Rákóczi-szabadságharcban betöltött szerepe adta meg azt a háttérrel, hogy Vaja fontos helyszíne legyen azon történelmi tanácskozásoknak, melyek elsősorban a Rákóczi-korszakkal foglalkoznak. E témában az első ülés az 1969 májusában, Vay Ádám halálának 250. évfordulóján, míg a legutóbbi 2004. szeptember 30-án és október 1-jén, a Vay Ádám Múzeum alapításának 40. évfordulóján volt. Az elmúlt év őszi rendezett konferencián előadást tartott – többek között – R. Várkonyi Ágnes, Köpeczi Béla, Zachar József, az ifjabb történészek képviselőjében pedig Mészáros Kálmán, Kincses Katalin Mária. Ekkor mutattuk be legújabb kiadványunkat, a *Folia Rákócziána* sorozat következő kötetét: Szirmay András feljegyzései 1680-1713 első részét. Szerzője Kincses Katalin Mária.

Ekkor gazdagodott az egyedülálló szoborgalériánk újabb alkotással. Mikes Kelemen bronz

mellszobrát, melyet Nagy Lajos Imre nyíregyházi szobrászművész készített, dr. Kovács Árpád, az Állami Számvevőszék elnöke avatta fel. Ünnepi beszédéből egy gondolatot szeretnék idézni: „...az itt élők 300 év múltán is megmaradtak nemcsak a harcot indító, hanem a szervezett közigazgatást, pénzügyi rendszert, az állami költségvetést megteremtő és a mély emberi tartalmú szabadságjogokat garantáló fejedelem hűségében. Ezért újlhatott meg – több kormányzati cikluson, politikai kurzuson átívelő módon, közös akarattal támogatást és összefogást élvezve – a kastély. Így lehetett igényes és gyarapodó a múzeum. Így lett szép és gondozott a híres kert, s így gazdagodhat most egy méltó alkotással a szoborpark.”

Szintén tavaly adtuk ki R. Várkonyi Ágnes II. Rákóczi Ferenc című könyvét, immár negyedik kiadásban. A mű megjelenésének előzménye, a 2003-as harmadik kiadás, mely igen sikeres volt, ezért vállaltuk az újbóli publikálást. E könyv mellett egy másik munkával is kirukkolt egyesületünk 2003-ban, a szabadságharc kitörésének 300. évfordulója tiszteletére. Megjelentettük a Rákóczi-néphagyományok nyomában című könyvet (szerk. Molnár Sándor), mely Ferenczi Imre és Molnár Mátyás 1961-62-es nagy néprajzi gyűjtésén alapul, és az élő Rákóczi- és kuruc hagyományokat gyűjtötte össze Szabolcs-Szatmár megyében. Könyvkiadásunkról kritikusán el kell mondani, hogy adósak vagyunk az elmúlt év őszi konferencia anyagának megjelentetésével (a kéziratok megérkezése után publikáljuk a könyvet). Úgy érzem, a felsorolt kiadványok segítik a tudományos kutatást.

A negyven éves múltra visszatekintő múzeumi alkotó-vevődégház példaszerűen töltötte be a „köz” művelődést 1965-82 között. A történelmi falak között alkotott Anóka Eszter, Göncz Árpád, Mezey Katalin, Oláh János, Nagy Gáspár, Sánta Ferenc, Varga Domokos, Végh Antal, Váci Mihály, Vathy Zsuzsa. Az irodalmi élet képviselői vállalkoztak arra, hogy itt tartózkodásuk ideje alatt részt vegyenek író-olvasó találkozók a településen élőkkel, és a környező falvakba is ellátogattak. Ugyanez mondható el több történészről, akik szintén világitó fátylaként járták Szabolcs-Szatmár-Bereg megye iskoláit, művelődési házaikat. Nagy utazó volt Zachar József történész. E területre is a visszafogottság volt jellemző 1982-93 között. A csendet Balla D. Károly és Horváth Sándor kárpátaljai költők, Bertha Zoltán, Papp András, Serfőző Simon, Vitéz Ferenc írók törték meg. Szívesen vállalkoztak ők is előadások, rendhagyó irodalmi órák tartására.

Ebben az időszakban indult útjára – 1994 nyarán – a *Vajai Nemzetközi Művésztelep*,

mely kibővítette az alkotóház adta lehetőségeket. Az idén augusztusban már a tizenkettediket rendezzük e történelmi környezetben. A művésztelep, s a 2000-ben útjára indított *Téli Alkotótábor* új szint, létketést hozott nemcsak a mi, hanem a település életébe is. Két héten át az itt dolgozó művészek élő kapcsolatot alakítottak ki a község polgáraival. A két alkotóműhelyben eddig tíz országból (pl. Németország, Románia, Szlovákia, Szerbia, Ukrajna) közel nyolcvan grafikus, festőművész dolgozott. Munkájuk eredményeként mintegy negyven kiállítást rendeztünk Vaján, s az ország számos pontján, mint pl. Balatonfüreden, Debrecenben, Nyírbátorban, Nyíregyházán, Zebegényben. A helyi tárlatmegnyitásokhoz rendszeres zenei és egyéb programok is kapcsolódtak. Vendégünk volt Hauser Adrienne zongoraművész, a nyíregyházi Cantemus énekkar, a Rákóczi Tárogató Együttes, a kisvárdai Weiner Leo Zeneiskola művészeti csoportja. Egy-egy megnyitóra 60-80 művészpartoló, érdeklődő jött el. Lassan anekdotává válhat az a mondat, melyet egy művészettörténész mondott az egyik kiállítás megnyitóján néhány éve: „Annyian állnak a képek előtt, hogy nem látom, így látatlanban nehéz beszélnem a művekről.” Nyugodtan mondhatom, a helyiek alig várják, hogy induljon a két művésztelep, melynek működéséből nemcsak ők, de a múzeum és a Baráti Kör is sokat profitál. A művészek által felajánlott alkotásokból egy-egy mű gazdagítja az intézmény kortárs képzőművészeti gyűjteményét, a második, harmadik munka kiválóan alkalmas barterüzletek lebonyolítására, illetve jótékonyági képaukciók rendezésére. Az 1999-ben elindított árverés is sikeresnek mondható. A minden év május közepén lebonyolított aukciók közel egy millió forint bevételt hoztak egyesületünknek. A befolyt támogatás felhasználása változatos képet mutat. Az első három év bevételét (1999, 2000, 2001) az árvízkárosultak javára ajánlottuk fel, az utóbbi négy esztendő bevételét közművelődési célokra, így könyvkiadásra, zenei hangversenyekre, előadások tartására használtuk.

A már említett kastélyfelújítás során nemcsak az épület, de környezete is teljesen megújult. Ez kínálta a lehetőséget egy olyan programsorozat elindítására, mely néhány év alatt a térség kiemelkedő fesztiváljává válhat. Felvetődött a kérdés, hogy mit csináljunk, és mikor? Fontosnak tartottuk, hogy lehessen valamilyen eseményhez kötni a rendezvényt, mint ahogy azt is, minél szélesebb körnek szóljon. E szempontok figyelembevételével választottuk a gyermeknapot, melyből egyenesen következett, olyan műsorkínálatot kell összeállítani, ami vonzza a gyerekeket, szülőket, nagyszülőket, szóval a csa-

ládokat. Az sem volt közömbös, mi lesz a „gyermek” neve. Több javaslat közül a *Komédiás napok a vajai várkastélyban* elnevezést választottuk, alcímként pedig: *Korok, stílusok, művészetek találkozója*. A rendezvényre érkezőknek kínáltunk templomi hangversenyt, bábelőadásokat, színházi bemutatót, néptáncot, modern táncot, bűvész- és utcaszínházi produkciót, könnyűzenei hangversenyt. Színésítette a fesztivált egy-egy babakiállítás megnyitása. Természetesen voltak népművészeti kirakodó vásárosok, figyeltünk a gasztronómiára is. A háromnapos program első napja zártabb körű. Ekkor előadások hangzottak el. Az idei konferencia témája: „Vallási értékek közvetítése a bábjáték segítségével”. A vásárnapot ökumenikus gyermek istentisztelettel indítottuk. Az idei fesztiválon már határainkon túli művészcsoportok is felléptek. Lehetőséget kapott több cigányközösség is táncainak bemutatására.

Visszatekintve a lebonyolított két fesztiválra, elmondhatjuk, nagy érdeklődés kísérte, több ezren szórakoztak kellemesen Vaja szívében, a Vay Ádám Múzeumban és parkjában. Közismert mondás: „Évés közben jön meg az étvágy”, csillapításaként tovább gondoltuk lehetőségeinket, és úgy határoztunk, 2005-ben elindítjuk a *Zenés nyári esték a vajai várkastélyban* című komolyzenei rendezvényt, melynek keretében a nyári hónapokban több koncertet szervezünk. Az első előadást a 3. Tárogató Világtalálkozó zárókoncertje jelentette, míg a befejező produkció kapcsolódik a Nyírbátori Zenei Napok programsorozatához.

A múlt s jelen után néhány gondolatban a jövőről. A következő években hagyományainkra szeretnénk támaszkodni, abból építkezve megvalósítani rövid és középtávú céljainkat, folytatni az említett eseményeket. Terveink között szerepel ez év október 14-15-én tudományos konferencia rendezése Thököly Imre fejedelem halálának 300. évfordulójára (az ülésszakot és kapcsolódó rendezvényeit a Hadtörténelmi Intézettel és Múzeummal együtt szervezzük Vaján). Év végén két eseményre kerül sor. Megrendezzük karácsony és újév között azt a falusi disznótort, mely szintén hagyománnyá vált, ahol a vendégek nemcsak igazi disznóságokat fogyaszthatnak, hanem, kedvező időjárás esetén, lovas szánra is felülhetnek. Továbbá átadjuk azt az alkotó-vendégházat, melyet az 1920-as években épített parasztházban alakítottunk ki. A helyreállítás során megőriztük az épület jellegét, sőt közelebb vittük eredeti állapotához, ugyanakkor figyelembe vettük a XXI. századi igényeket és lehetőségeket. Az ünnepséghez kapcsolódva kántáló-versenyt is szeretnénk lebonyolítani, s a legjobb verseket, énekeket egy csokorba szedve kiadni, ami már áthúzódik 2006-ra, mely év is érdekesnek és változatosnak ígérkezik. A már „megszokott” rendezvényeken

túl konferenciát szervezünk az ősz folyamán II. Rákóczi Ferenc és bujdosótársai, valamint Kuruc Vay Ádám hamvai hazahozatalának századik évfordulóján. A centenáriumi ünnepség kapcsán szeretnénk egy vándorkiállítást készíteni, mely bemutatja azt a történelmi hátteret, mely lehetővé tette a hamvak hazaszállítását, valamint dokumentálja a történelmi eseményeket. A tárlatot elsősorban megyénk azon településeink mutatnánk be, melyek kötődnek e jeles históriához, illetve a Rákóczi-szabadságharc-hoz. A kiállításához kapcsolódna annak a kiadványnak az elkészítése is, mely összefoglalja Kuruc Vay Ádám hamvai hazaszállításának, újratemetésének történéseit, és bemutatja az udvari marsall verses önéletrészét. Gazdagíthatja könyvespolcunkat az a két kiadvány is, mely a legutóbbi (2004-es, 2005-ös) ülésszakok anyagát adja közre. Szeretnénk a *Folia Rákóciana* sorozat újabb kötetét előkészíteni, kiadni Zachar József kutatásaiból.

Befejezésül szeretném megemlíteni, hogy növelni kívánjuk egyesületünk azon pénzalapját, melyet azzal a céllal különítettünk el, hogy 2011-ben a Nagyságos Fejedelem második vajai látogatása 300. évfordulójára méltón emlékezhessünk egy Rákóczi lovasszoborral.

Végül egy költői kérdést tennék fel. Miért nem pályázhat egy ilyen egyesület, mint pl. a miénk egy kifejezetten közművelődési céllal kiírt felhívásra? – Akkor hol kezdődik, s hol fejeződik be a közművelődés?

The Friends of the Ádám Vay Museum Society and Public Education

The Ádám Vay Museum was founded in 1964 in Vaja, dedicated to the memory of Ferenc Rákóczi's faithful commander from the 17th century. The Friends of the Museum Society was established the following year. Their main activities included the organisation of lectures, conferences and cultural events as well as the publication of several volumes. After a period of success the founder died and the enthusiasm disappeared with the driving force. The founder's son Sándor Molnár followed his father's footsteps and took over leadership in 1994. Since then they have been taking an active part in public life, education and science in the region, with special attention to the Rákóczi era. The society is based in the reconstructed Vay castle built in the 17th century, where Ádám Vay was born. Fine arts and literature are also encouraged genres by the society as they have established an artists' colony and a guest house where several artists and authors have been working and relaxing. Nearly 40 exhibitions have been arranged from their works. The castle hosts many famous and attractive events and festivals, now on a regular basis. The plans for the future are also based upon the traditions of the region and the society.

Baráti Körök és múzeumlátogatás

A Múzeumok és Látogatók Alapítvány felmérése a 2005. évi Múzeumi Majálison

Miszné Korenchy Anikó

A Magyar Nemzeti Múzeum és az Alapítványunk által márciusban megrendezett *Önkéntesek és Barátok* című konferenciát követően született az ötlet, hogy érdekes lenne információt szerezni arról, hogy az emberek mennyire tudnak múzeumaink baráti köreiről, illetve mennyire hajlandók a baráti körök munkájában való részvételre. Erre jó lehetőséget adott az idei Majális, amelyen Alapítványunk első ízben vett részt, és egyéb programjai mellett egy tíz-kérdéses kérdőíven tudakolta az emberek ez irányú ismereteit, szokásait. A kérdőíven lehetőséget adtunk arra is, hogy azok, akik nem bánnák, ha valamelyik múzeum baráti körétől megkeresnék őket, megadnák nevüket és címüket. Erre – nagy meglepetésünkre – nem is kevesen vállalkoztak: a 171 válaszadónak a 38%-a várja a múzeumi „toborzást”.

A kérdőívet kitöltők lakóhely szerinti megoszlása meglehetősen homogén volt: 84,8% a fővárosból jött. Csak 4% érkezett Budapest vonzáskörzetéből, 2,3% megyeszékhelyről, 5,8% egyéb vidéki városból, 1,8% faluból és 0,6% külföldről. A kérdőívet 128 nő és 43 férfi töltötte ki, akik között az egyetemmel vagy főiskolai végzettséggel rendelkezők aránya 59%, a középiskolát végzettek aránya 29,8 és az általános iskolát befejezettek aránya 9,4% volt. Legtöbben (26,9%) a 41-55 évesek, illetve a 31-40 évesek (25,7%) közül válaszoltak kérdéseinkre.

A válaszadókat elsőként arról faggattuk, hogy mi jut eszükbe, ha azt hallják: múzeumbaráti kör. 98,2% jelölte be „egy kulturális intézményt segítő, lelkes emberek társasága” és csak 1,8% gondolta úgy, hogy „nyugdíjasok szabadidős klubja”. A következő kérdésben, amelyben azt tudakoltuk, ki hány baráti kört ismer, már nem tűnt ilyen rózsásnak a helyzet, hiszen a válaszadók 69%-a egyáltalán semmilyen sem ismert, vagy téves információkkal rendelkezett. Többen (9-en) idevették a Tájak–Körök–Múzeumok Egyesületet, amely nem a klasszikus értelemben vett múzeumbaráti kör, mi mégis elfogadtuk, hiszen ez a szervezet is nagymértékben támogatja a múzeumba járást, a múzeumi művelődést. Legtöbben (a 171-ből 22-en) itt a Szépművészeti Múzeum Baráti Körét említették, az Egri Várbarátok Körét és a Magyar Nemzeti Múzeum Baráti Körét 4-en ismerték, valamint néhány említés erejéig előfordult a Ludwig Múzeum (3), a Nemzeti Galéria (3), a Néprajzi Múzeum (2), a Közlekedési Múzeum (1), a HM Hadtörténelmi Inté-

zet Múzeuma (1), az Iparművészeti Múzeum (1), a Mai Manó (1), a Múcsarnok (1), a Bélyegmúzeum (1), az Újpesti Helytörténelmi Gyűjtemény, a Mezőgazdasági Múzeum és a Magyar Természettudományi Múzeum (1-1), illetve vidékiek közül a Gödöllői Királyi Kastély (2), Gorsium/ Fejér Megyei István Király Múzeum Baráti Köre (1-1) és a Déri Múzeum.

Következőekben arra kérdeztünk rá, hogy a válaszadók szerint milyen tevékenységekben vesznek részt a baráti körök tagok. Itt több választ is megjelölhettek. Az összes válaszadó 64,9%-a választotta a rendezvények szervezését, 53,8% jelölte a múzeumi előadások hallgatását, 53,2% a múzeumlá-

baráti kört említettek a kérdőívet kitöltők, akik közül csupán a nők 11,7 és a férfiak 9,3%-a tagja valamely baráti körnek. Itt is vezetett a Szépművészeti Múzeum (5 fő), illetve a TKM (6 fő) tagsága.

A 6. kérdés lehet talán a legfigyelemreméltóbb a baráti körök szervezői számára, hiszen az erre adott válaszok fényt derítenek arra, hogy a potenciális tagokat mi vonzza leginkább egy baráti körbe. Ez a következőképpen szól: „Mi motiválja, vagy ha jelenleg nem tag, mi motiválná Önt arra, hogy csatlakozzon egy baráti körhöz?” Itt is több választ lehetett megjelölni. A két nem szerinti rangsor a következőképpen alakult (1. táblázat):

1. táblázat

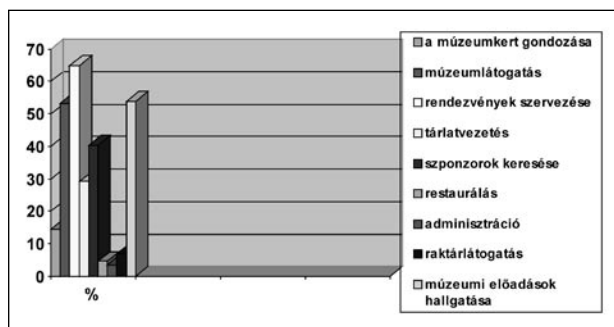
	Férfiak		Nők		Össz.
	Hely	%	Hely	%	
ismerkedés fontos emberekkel	5.	7	6.	10,1	9,3
exkluzív belépés a múzeumi raktárakba és műhelyekbe	1.	44,2	2.	44,5	44,4
a jó társaság	4.	16,3	3.	38,3	32,7
kedvezményes belépési lehetőség a múzeum programjaira és időszaki kiállításaira	2.	39,5	1.	50	47,4
a közösségért végzett munka öröme	4.	16,3	4.	36,7	31,6
szakmai tapasztalatszerzés lehetősége	3.	34,9	5.	33,6	33,9

toztatást. 40,3% tartotta gyakori feladatnak a szponzorok keresését és 29,2% a tárlatvezetést is ide sorolta. Az egyéb kategóriában 2-2 fő említette a barátok segítségével a gyűjteményfejlesztésben, illetve a közvetlen pénzbeli támogatást; öten pedig hangsúlyozták a baráti körök múzeum-

Látható, hogy míg a férfiak leginkább az exkluzív kulisszák mögé pillantást értékelik, addig a nők többre tartják a kedvezményes belépési lehetőségeket. Szintén eltérő a szakmai tapasztalatszerzés lehetőségének és a jó társaságnak az értékelése. Az előbbi inkább a férfiakat vonzza, míg az utóbbi inkább a hölgyek számára jelenthet vonzerőt. Ezért ezeket a motiváló erőket mind célszerű figyelembe vennünk a baráti körökbe tagokat csábító prospektusaink, leveleink megfogalmazásakor, hogy ezáltal mindkét nem számára egyaránt hívogatóvá válhassunk.

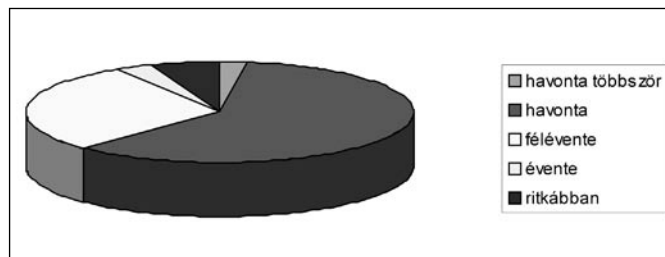
Az utolsó négy kérdésben a válaszadók múzeumlátogatási szokásait vizsgáltuk, a múze-

2. táblázat

népszerűsítő/ információ-átadó szerepét (2. táblázat).

A 4-5. kérdésben arra voltunk kíváncsiak, hogy a válaszadók ismerik-e tagként is a fentebb felsorolt baráti köröket. Itt már jóval kevesebb

umlátogatások gyakoriságait az alábbi diagram mutatja be.

A *Miért jár múzeumba?* kérdésre a kérdőív kitöltőinek 71,3%-a jelölte be az ön-művelés, tanulás; 53,2%-a a szórakozás céljából választ. Családi programként látogat 38,6%, míg 32,7% a rendezvények miatt. Csak 5,8% jelölte meg az iskolával kötelező választ; 1,75% a múzeumi kávézó/büfé miatt látogat el a múzeumba, és 1,2% maga se tudja az okokat. Az egyéb választ 8,2% választotta, és itt elsősorban azt válaszolták, mert jó/érdekes (4 fő), gyönyörködés/lelki igény miatt (3 fő), szintén hárman jelölték az időszakos kiállításokat; 2 fő munkájához/tanításához szükséges eszköznek és egy fő baráti programnak tekinti a múzeumlátogatást.

A *Milyennek látja a múzeumokat?* kérdést talán szintén érdemes nemek szerint szétbontva megfigyelni (3. táblázat).

A *Mit vár el egy múzeumtól (milyen legyen)?* kérdés a fenti kategóriákat ismételte meg, hogy megtudjuk milyen eltérések

vannak az elvárások és a jelenlegi észlelés között (4. táblázat).

Látható, hogy többen szeretnék *turisztikai vonzerőnek* látni a múzeumokat, hiszen mind a férfiak, mind a nők körében 1-1 helyezést ugrott előre ez a válasz. Ugyanígy a *készségfejlesztés egyik helyszíne* válasz is előbbre került minden válaszadó szemében.

Azt is összehasonlítottuk, hogy a 9. és a 10. kérdésre adott válaszok mennyire vágnak egybe, azaz mennyire elégedettek a válaszadók. Azt találtuk, hogy 22,2% esetében a válaszok teljesen megegyeznek; 50,9% esetében maximum 2 eltérő válasz akadt, illetve 26,3%-nál 3 vagy több eltérés mutatkozott.

A fenti adatok elemzéséből talán levonhatjuk azt a következtetést, hogy a Majálison megjelent válaszadók kicsit nagyobb aránya elégedetlen a múzeumokkal, mint amennyi elégedett. Szívesen vennék, ha a múzeumok nemcsak a múlt őrzői lennének, de elevenebb szerepet játszanának a készségfejlesztésben, illetve a turisztikában. A múzeumok baráti körei kevésbé ismer-

tek még a majálistozó közönség köreiben is. Hasznos tudni, hogy a különböző nemű látogatók más elvárásokkal fordulnak múzeumaink felé, és ezért a baráti körű tagságtól is mást várnak el, mással motiválhatók a belépésre.

Úgy gondolom, az elkövetkező Majálisok jó alkalmat teremthetnek mind a baráti körű toborzásokra, mind a múzeumok munkájának részletesebb bemutatására, hiszen a kérdőívünkre adott válaszokból, illetve a személyes beszélgetésekből is kitént, hogy az emberek egyre nyitottabbak a múzeumok kínálatára, és örömmel veszik azt is, ha őket is bevonják a kultúra terjesztésébe és támogatásába.¹

Jegyzet

¹ Az összegyűjtött nevek és címek október végére lesznek feldolgozva, akkor szívesen az érdeklődők rendelkezésére bocsátjuk az átadható információkat. Köszönjük a kérdőív ötletét Kesik Gabriellának és Lovas Juditnak, valamint a kérdőív elkészítésében, kitöltésében és értékelésében nyújtott segítséget az alábbi önkéntes segítőinknek: Fehér Ágnes, Lekeney Hajnal, Misz József, Sebők Ildikó, Solymos Péter, Szabóné Rudnai Zsuzsanna, Szentkútiné Kemény Noémi, Tóthné Tímár-Geng Csilla. (Múzeumok és Látogatók Alapítvány)

3. táblázat

	Férfiak		Nők		Össz
	Hely	%	Hely	%	
unalmasnak	10.	0	10.	3,9	2,92
a kultúra szentélyének	2.	48,8	2.	53,1	52
pezsgő étellel teli szabadidős helynek	8.	6,97	7.	23,4	19,3
tudományos központnak	3.	34,8	3.	39	38
a múlt őrzőjének	1.	79	1.	76,5	77,2
az iskolai tanulás egyik helyszínének	5.	27,9	5.	35,1	33,3
a nevelés, készségfejlesztés egyik helyszínének	6.	13,9	4.	58,3	32,2
az önmegismerés helyének	7.	9,3	9.	9,3	9,3
turisztikai vonzerőnek	4.	32,5	6.	32	32,2
találkozási helynek (barátokkal)	9.	2,3	8.	10,9	8,7
cégek reprezentációs helyszíne	10.	0	11.	3,1	2,3
egyéb	10.	0	11.	3,1	2,3

4. táblázat

	Férfiak		Nők		Össz
	Hely	%	Hely	%	
a kultúra szentélyének	2.	48,8	2.	55,4	53,8
pezsgő étellel teli szabadidős helynek	6.	23,2	7.	33,6	30,9
tudományos központnak	2.	48,8	6.	42,2	43,8
a múlt őrzőjének	1.	67,4	1.	71	70,2
az iskolai tanulás egyik helyszínének	4.	27,9	4.	48,4	43,3
a nevelés, készségfejlesztés egyik helyszínének	5.	25,6	3.	51,5	45
az önmegismerés helyének	7.	16,3	9.	11,7	12,9
turisztikai vonzerőnek	3.	39,5	5.	44,5	43,3
találkozási helynek (barátokkal)	8.	7	8.	19,5	16,4
cégek reprezentációs helyszíne	9.	0	10.	4,7	3,5

Friends of the Museum Societies and Visiting Museums

A survey of the Museums and Visitors Foundation at the Museum Day in 2005

After the conference called "Volunteers and Friends" organised by the Hungarian National Museum in March professionals decided to do a survey to find out how much people know about museum societies and whether they are willing to join one. The Museum Day was a great occasion to do the survey as it was the first time that the Foundation took part in this event. People were asked to complete a questionnaire of 10 questions. Most of the respondents came from the capital, the majority had at least secondary qualifications. Nearly half of the participants were middle-aged. The survey revealed that most people think the friends of the museum societies are groups of enthusiastic people who wish to support the work of a cultural institution. Unfortunately not many of these societies are known according to the answers. Respondents thought the most important activities these societies are engaged in are organisation of events, attending lectures, visiting museums, or occasional fund-raising. The motivation to join a society was the proximity and the opportunity to get access to otherwise inaccessible areas of the museum, discounts and the opportunity to gain professional or vocational experience. The second part of the survey focused on visiting museums and on how people see museums, what their expectations are. In general, people would like to see museums as tourist attractions and a place for skills development as well. People are slightly dissatisfied with museums in general, and what is more, there is a difference in the expectations according to the gender of respondents. Obviously people appreciate when they are involved in promoting and supporting culture and they are more open to what museum can offer these days.

A Múzeumi Sajtókávéházról avagy kávé múzeumzaccal

Demeter Judit

Többnyire nem önként, dalolva ír az ember, hanem felkérésre... Magam most abból az apropóból fogtam tabulatúrát, hogy 2005. március 3-4-én konferenciát hívtak össze a Magyar Nemzeti Múzeumba, Önkéntesek és barátok címmel.

A Múzeumi Sajtókávéház 1990 októberében alakult. Kezdeményezője a Magyar Nemzeti Galéria mint alapító, társult hozzá a Budavári Palota többi intézménye: a Budapesti Történeti Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár, a Legújabbkori Történeti Múzeum. A Sajtókávéházat a magyar múzeumok tartják fenn éves tagdíjjal és folyamatos szellemi municióval. Valódi kávéház ez, a spirituális mellett kulináris élvezeteknek is hódolunk. Vállalt célja, hogy a sajtó első kézből kaphasson múzeumi-kiállítási információkat személyes találkozások útján. Minden hónap első hétfőjén jövünk össze, bár az utóbbi két évben be kellett vezetni a *Pótkávéház* intézményét, hisz kevésnek bizonyult a havi egy alkalom! Jelenlegi tagságunk, azaz a teljes felhozatal: 285 újságíró, 195 múzeumi munkatárs, 74 egyéb szakember a kultúra népes vidékéről...

A találkozók bázisa a Magyar Nemzeti Galéria előadóterme, de mint minden bázis, ez is a biztos háttér szerepét tölti be leginkább, mert tíz éve vándorkávéház lettünk: „ki a rétre megyünk”, oda, ahol ígéretes tudományos produkciók, érdekes kiállítások várhatóak. Évi 12-13 rendezvényünk többsége meghívásos, futunk az értékek nyomában...

A médiamonitoring azt mutatja, hogy a sajtó 80%-os intenzitással mutatja be írásban, audiovizuálisan a meglátogatott intézmények produktumait. Nem csupán a média működésének határfoka mérhető, hanem szemmel látható az is, hogy auditáljuk a meglátogatott múzeumokat is. Így a Múzeumi Sajtókávéház, mely jelen strukturális állapotában a Magyar Nemzeti Galéria közönségkapcsolati munkájának részeként működik, integráns eleme a teljes magyar múzeumi szakmának is!

Lélegzetnyi statisztika: 14 és fél év alatt 450 órát töltöttünk együtt, százötvenszer találkoztunk három-három órás időtartamra. Ez 19 nap, azaz kb. három hét, napi 24 órával. Majd tizenöt éves fennállásunk minden egyes alkalommal aktualitással párosul, így tartva frissen a tagok érdeklődését. A mindenkori specifikumért látogatjuk vendéglátóinkat, értékeljük elemünk a (kis betűs) szenzáció.

Sajátos élettér a Sajtókávéház

Ez a tér szervezi önmagát, embereket gyűjt magába, asztalok köré, kiemelt helyé tesz rideg falakat. Az emberek idehozzák az életüket, betöltik vele a kávéházi teret. A felnőtt csoportok tipológiáját, szerveződésüket alapvetően életterük definiálja. Kávéházi terünk makro- és mikrovilágokat fog össze, egybenyitja nagy tereivel a résztvevők társas kapcsolat-igényét, egyben óvja kétszemélyes helyzetekben az intimszféra mikroklímáját.

A „szenvedélyes társas lény”, az agyon-szocializált városi ember lehetőséget kap összejöveteleinken bizonyos sajátos élettevékenységre, kielégítheti a citoyen napi szükségletét – a kávéházzal teret kap. A Sajtókávéház folytatója kíván lenni a sokféle történelmi „kávéházi kezdet” közül a bécsi és német típusú kávéháznak, a „beszélgető háznak”, a bürger Kaffe-nak, szemben a keleti pipásházzal és a déli játékosházzal (kártya, biliárd). A bürger Kaffe-ban „komoly csevegéssel, újságlapozgatással múltatták az időt”. A kulturális antropológia „emlékezetépítésetnek” (Gedächtnisarchitektur) nevezi azt a tevékenységünket, melyet találkozásaink kultúrtörténeti hozadéka jelent.

József Attila „kávéházi szegleten” lepte meg magát születésnapi versével, megjelölve ezzel (többek közt) a mindenkori kávéházi hely optimális méretét: nem a tükrös-csilláros hodály, hanem a *genius loci* intimitása a jó hangulat, kedvezően alakuló kapcsolati tér kritériuma.

A rendszerváltó társadalom kulturális szegmentuma hívta életre a Múzeumi Sajtókávéházat, mint sajtókapcsolati kommunikációs lehetőséget. Csatunkban működnek a standard csoportszociológiai sémák, erősödő kohézióval. Tizenöt év elegendő a hagyományok kialakulásához is. Minden találkozó egyedi és egyszeri, az ott bemutatott kultúrkincs autentikus és unikális (fontos szakmánkban a „friss hús”).

Szervezeti hagyományaink része, hogy filiáléink is működnek: legfontosabb a *Múzeumi körkép*, ahol a tagmúzeumok „eltáncolják” újdonságaikat, az *Etetőre*, hosszú asztalra előzetesen lerakják aprónyomatványait, hogy onnan csipegessen friss morzsákat a sajtó. *Tárlaterra* szócsintani találmányunk az adott helyen látható exkluzív, a rendezők avatott vezetésével kísért kiállításnézést jelenti. *Vendégünk a Kávéforrásban*... aktuálisan bemutatkozó sajtóorgánom, könyvpremier (a név az egykor legjobb pesti kávéházat /1825-1877/, a Fürdő utcai Kávéforrást idézi, ahol békésen megfér egymás

mellett a két, ellentétes politikai irányultságú élclap, a Borsszem Jankó és a Bolond Miska szerkesztősége). Végül nevezetes filiálénk a *Zacc*, ami Saly Noémi irodalom- és kávéháztörténész professzor tömör traktátumait takarja, direkt nekünk, direkt a hely szelleméhez illő kávéháztörténetek felidézésével.

Sajtókávéházunk mottója, logóknak büszkén vállalt citátuma Csokonai Vitéz Mihály pár sora a pesti kávéházról, ahol minden dicsőség abban áll, hogy: „...az ember locsog, pipál, ül vagy sétál / hőrből pergelt török babot szűk kortyokkal.”

Kérdés, amennyiben valóban a kultúra önkéntes segítőként, humán művelődési erőforrásként tételezzük a Sajtókávéházat – és sok eleme valóban erre predesztinálja – mecénatúra, amit tagjaink végeznek, vagy szponzoráció? Különbség az adok-kapok terén mutatkozik, újabb kérdés, kap-e viszonzást munkájáért a sajtókávéházi újságíró és múzeumi kolléga? Azt hiszem, bőségesen kap, hisz az infómánia századában autentikus, friss, első kézből származó értesülésekkel gazdagodhat, elkerülheti a másodrendű, értékcsökkent híreket. Jobbak a Sajtókávéház tagjai minden promóciós anyagnál, mert két lábon járó információ-hordozók.

A Múzeumi Sajtókávéház kultúra-továbbító tevékenysége professzionális önkéntes segítők munkája. A PR- és marketingtan-könyvek obligát megfogalmazása szerint Sajtókávéházunk műfaját tekintve sajtóklub, amelyben azonban nem egy intézmény a kapcsolattartó, hanem számos múzeum.

Közel tizenöt év hosszú idő bármely szervezet életében. Dicsekedjünk hát, mi mindent „látott – hallott – ízelet” és írt meg tagságunk ennyi idő alatt, természetesen a teljesség igénye nélkül. Ettünk kemencében sült lángost Szentendrén a Skanzen kisbodaki pajtájában, ittunk krampampulit az Öntödei Múzeumban, szívtunk „egy levegőt” Bajor Gizivel egykori villájában, a Színészmúzeumban, láttunk tolas dínókat a Természettudományiban; ókori koptokat a Szépművészetiben, négyszáz éves franciákat a Múcsarnokban, kaszinókiállítást Kőbányán, kisdédóvást tanultunk Brunsvik Teréztől Martonvásáron, világraszóló magyarok fogadtak a Millenárison, erdei kisvasútból néztünk vashámort Lillafüred-Garadnán, finn-magyarokkal kvaterkázunk az Ernst Múzeumban, műemlék-kápolnáért boldogultunk a Pszichiátriai Intézetben, a Lipótmezőn. Képeztük mi magunk több nagy kiállítás hivatalos sajtótájékoztatóját, díszvendégek voltunk egy művészeti alapítvány alakulásánál, nagyzenekari koncertet adtak tiszteletünkre a volt Terézvárosi Kaszi-

nóban, a mai Duna-palotában, könyvesházzá alakultunk a Helikon Kiadónál, igyekeztünk „Magunkat megmutatni” a külföldi magyar évadok tükrében, idén negyedszer vettünk részt a Múzeumok Majálisa programjában, másodsor pedig a Múzeumok Hosszú Éjszaka-kája projektben kávéházi estünkkel.

Második éve „fület növesztettünk”, ugyanis a Civil Rádióban *Múzeumok civilben* címmel szombatokonként a Sajtókávéház friss híreiből szemelgethet a kedves hallgató. Zsolt Béla, híres kávéházi író szavai jellemezhetik a Múzeumi Sajtókávéház társadalmi-, értékkeremtő szerepét: „...*Húzd ki magad, polgártárs...A kávéház a tied...négy száz éves hagyomány,*

hogy elégedetlenkedsz és okvetetlenkedsz, s mégis halálodig szenvedélyesen ragaszkodsz a törzsszatalodhoz és a törzsedhez...”

Mint szokásosan, sajtókávéházi üdvözléssel!

The Museum Media Café Coffee from the Museums to the Media

A conference called „Volunteers and Friends” was organised at the Hungarian National Museum in March 2005, where the author gave a talk on the Museum Media Café as a form of interaction and resources. The Museum Media Café was established in October 1990 by the Hungarian

National Gallery, backed by some other prominent Hungarian public collections with the primary aim to provide culture-oriented media with first-hand, up-to-date information on new exhibitions, projects and on what is going on at the museums through personal encounters in the form of a real café based at the National Gallery. This project is part of the Gallery’s PR work but is also an integral part of the whole Hungarian museum community. The idea has been built around old Central European traditions of the café as a public forum, a meeting point where views, thoughts, ideas and information are exchanged beside culinary indulgences. The promotion of culture is done on a voluntary basis by professionals and it is done effectively as the past 15 years have proven it.

Pályázati felhívás

A Népi Hagományok Alapítvány kuratóriuma pályázatot hirdet a néprajzi muzeológia területén 2006-ban megvalósítandó kutatásra, gyűjtésre, feldolgozásra vagy expedícióra. Pályázatot a néprajzi muzeológiában jártas valamennyi szakember vagy szakemberek csoportja benyújthat. A pályázatnak tartalmaznia kell a megvalósítandó célokat, a várható eredményeket, a felhasználandó eszközöket, valamint a munka költségvetését. A sikeres pályázat feltétele, hogy eredménye valamilyen formában a Néprajzi Múzeum gyűjteményét gyarapítsa. A pályáza-

tok legkésőbb 2005. november 30-ig nyújthatók be írásban a Népi Hagományok Alapítvány kuratóriumához (1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.) A pályázatokról a kuratórium dönt szakemberek bevonásával.

A pályázat eredményét a kuratórium elnöke 2006. március 5-én, a Néprajzi Múzeum Napján hirdeti ki. A kuratórium egy munkát támogat, 500 ezer forint összegben. Az alapítvány a sikeres pályázóval szerződést köt a munka megvalósításának feltételeiről. A pályázat sikertelensége esetén az összeg nem kerül kifizetésre.

Dr. Bodó Sándor

a Népi Hagományok Alapítvány kuratóriumának elnöke

Felhívás – Jelölés Bátky-díjra

A Népi Hagományok Alapítvány kuratóriuma 2006-ban is a Néprajzi Múzeummal közösen *Bátky-díjjal* és 200 ezer forintnyi pénzüsszeggel jutalmazza a megelőző évben, azaz 2005-ben a néprajzi muzeológia, anyagi kultúra vizsgálatának bármely területén, bármilyen formában (cikk, könyv, kiállítás, fotó, film stb.) nyújtott kimagasló szakmai eredmény szerzőjét, illetve létrehozóját. A díjat és a pénzjutalmat 2006. március 5-én, a Néprajzi Múzeum Napján nyújtja át a Népi Hagományok Alapítvány kuratóriumá-

nak az elnöke és a Néprajzi Múzeum főigazgatója, amikor a díjazott pályaművet a szerzője bemutatja. A díj adományozásáról a kuratórium dönt múzeumi és néprajzos szakemberek és közösségek javaslata alapján.

Kérünk minden kollégát, hogy a műre vonatkozó javaslatát írásban (postán vagy e-mailban) juttassa el a kuratóriumhoz (1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.;). Javaslattal bárki tehet a fenti szempontok figyelembevételével a felhívástól kezdődően 2005. november 30-ig.

Dr. Bodó Sándor

a Népi Hagományok Alapítvány kuratóriumának elnöke

Visszatekintés

„A légtalmai pincétől a világhálóig” 40 éves a Beregi Múzeum

Kriston Vízi József

Augusztus 25-én koraeste közel kétszáz helybéli és távolról érkezett vendég szorongott-tolongott a vásárosnaményi múzeum megalapításának 40. évfordulója alkalmából rendezett szakmai s közönség-programok megnyitójának alkalmával. Az egész országot sújtó, emlékezetes esős napok egyikén néhány órára még a szeszélyes időjárás is megkegyelmezett az összefüggő résztvevőinek láttán: a Magyarország legkeletibb tájának kapujában lévő múzeum barátait kedves szó, meghitt ölelés, apró sütemény-csemegék s egy kis folyékony biztató („beregi szóttos pálinka”) fogadta. Akinek jó sorsa elegendő úgy hozta, hogy itt tölthette múzeumi gyakorlatát, szakmai kutató-napjait, innen indult el s ide tért meg nap, mint nap gyűjtőútjaira, vagy csak amolyan átutazóként állt meg egy-egy órára „a Beregi”-ben, az jól tudja, mindez neki is kijárt, persze, csak ha megfelelt a vendéglátók bizalmának. (Ennek a bizalomnak volt – talán nem éppen szabályszerű – külön jele, ha annak idején, késői órára még a múzeum kulcsát is megkapta a delikvens! E sorok írója, például immár három évtizeddel ezelőtt, 1974 tavaszán, a húsvéti Nagyhétben töltötte egyetemi gyakorlatát a legendás múzeum-alapító, Csiszár Árpád nagytiszteletű úr „védszárnya” alatt Namény székhellyel, de sokat barangolva a 70-es nagy tiszai árvíz nyomán újraéledő beregi falvak: Gergelyi, Ugornya, Tarpa, Jánd lakói között.)

A mostani – mértéktartó, ezért igazán hangulatos, az igyekezetet túlzásba vinni nem akaró – ünnepségre az alapító örökébe méltán lépett utód: Felhősné Csiszár Sarolta asszony s munkatársai, valamint az igazán odaadó Önkormányzat s a Beregi Múzeum Baráti Köre állította össze a gazdag szakmai programot, amelyhez a megyei múzeumi igazgatóság igyekezett további muníciót nyújtani, a nem éppen irigylésre méltó pénzügyi helyzete ellenére is. Dr. Dám László megyei igazgató megnyitó-köszöntő szavaiból a buzdítás és az elismerés csendült ki, hiszen örömteli a viszonylag friss hír: Vásárosnamény Önkormányzata és a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Múzeumok Igazgatóságának közös pályázata eddig sikerrel jár/t/: jelentős anyagiakkal

járó befogadást nyert az a regionális fejlesztési elképzelés, amelynek során 2008-ra megújul az ún. Tomcsányi-kastély, amely a Beregi Múzeum új és XXI. századi színvonalat célzó épületének lesz hajléka! Ezt a gesztust erősítette meg legutóbb a megye kitüntetett díja Tomcsányi Pál akadémikusnak, a neves család ma is aktív leszármazottjának. Nem a házigazdák szervilizmusa, hanem a magyar díszítőművészet tanulmányozásában élen járó személyiség tevékenységének elismerése vezetett ez alkalommal oda, hogy dr. P. Szalay Emőke debreceni muzeológus méltathatta megnyitójában a dr. Tomcsányi Pálné Szemere Sarolta alkotásaiból rendezett tárlatot. A régi magyar templomok kazettás mennyezetképeit hímzésekben és festett üvegtárgyakon fogalmazta újra az aranykoszorús kézműves mester. Zubogytól, Tákostól s Mándtól Csengeren, Técsón át Énlakáig vagy Zaboláig terjed az a hatalmas régió, amelyet Sarolta asszony kiválasztott tanulmányozás céljából.

A kiállítás megnyitása után a szomszédos Művelődési Központ nagytermében folytatódott az emlékünnepe, amit Felhősné Csiszár Sarolta áttekintése indított (ismertetőnk címét is az ő előadásából kölcsönöztük). Dr. Ujváry Zoltán professzor, a kibocsátó és az elsők között szak tudományos kapcsolatot kialakított intézet, a Debreceni (sajnos, már csak volt Kosuth Lajos Tudomány) Egyetem Néprajzi Tanszéke és a Beregi Múzeum viszonyáról szól emelkedett hangon. Ezt követően dr. Klúg Ottó, az Öntödei Múzeum munkatársa szól a naményi múzeum kincseinek egy kiemelkedő egysége, az öntöttvas kályhák (is) készítő kárpátaljai műhelyek remekeiről. Dr. Villangó István, az OPKM nyugalmazott igazgatója ezúttal mint az alapítás és a megizmosodás első évtizedeit – hivatalból is – nyomon követő kultúrpolitikai szakember szól a vidéki, úgynevezett kismúzeumok jelentőségéről, helyi és térségi közösségszervező szerepükről. A hazai múzeumok és kiállítóhelyek palettáján Vásárosnaményt akként is jegyezzük, hogy a helyi múzeum fiáléjaként egy iskolatörténeti kiállítás is található. Az országosan jegyzett gyűjtemény jelentősége kapcsán volt izgalmas dr. Nádasi Andrásnak, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum főosztályvezetőjének vetített képes

előadása, amellyel a pedagógiai múzeum korszerű gyűjtemény-feldolgozási koncepciójába avatott be. A sajnos későre hajló esti időben, de a lelkes hallgató közönség lan-kadatlan figyelmének közepette dr. Erdélyi István régészprofesszor szólt az MTA Régészeti Csoportjának három és fél évtizedes ásatásairól az 1965-től számított időszakban. A nyárvégi langyos est sokakat ott tartott a közel s távolból jött múzeumbarátok közül; a Tomcsányi-kastély félhomályos udvarán könnyű ételek és kíméletes italok s egymás társaságában folyt az újszerű vagy évtizedekkel ezelőtt kötött ismeretségek megerősítését segítő beszélgetés, emlékidézés.

Másnap délelőtt a múzeumalapító, Csiszár Árpád emléktáblájának megkoszorúzásával kezdődött a tudományos ülésszak. Előbb dr. Patakiné dr. Baráth Ida, a Beregi Múzeum Baráti Köre elnöke mondott méltató beszédet, majd tőle a szót a konferencia levezető elnöke, P. Szalay Emőke vette át. Az ülés középpontjában az egyházi jegyzőkönyvek és anyakönyvek, mint a történettudományok forrásai álltak; Patay Pál, Balla Terézia, Víg Márta, Varga György s Zubanics László hoztak friss példákat Nagy-Bereg, Kunhegyes, a horvátországi Csúza vagy a Beregszász környéki Gút községeiből. Az elhangzott vagy végleges formába öntés alatt lévő dolgozatokból a múzeum önálló konferencia-kötetet kíván megjelentetni a közeljövőben.

**“From the Air-Raid Shelter to the World Wide Web”
The Bereg Museum is 40 Years Old**

On August 25th, 2005 more than 200 guests thronged up in the town of Vásárosnamény to celebrate the 40th anniversary of the founding of the Beregi Museum. As László Dám, director of the Szabolcs-Szatmár-Bereg County Museum Directorate proudly and gladly announced: thanks to the successful joint application of CMD and the municipality of Vásárosnamény, till 2008 the tomcsányi-mansion which houses the museum and it's rich collections will be senored. As part of the festivities a new temporary exhibition was opened presenting the marvelous works of decorative artist Sarolta Szemere. After the ceremony a memorial session was opened about the history and achievements of the museum, followed the next day by the unveiling of the memorial plaque of the founder of the museum, Árpád Csiszár.

Tíz éves a jászberényi Hamza Múzeum

Góg Zoltán

2005. július 14-én tartotta tízéves jubileumi ünnepségét a jászberényi Hamza Múzeum. A helyi Déryné Múvelődési Központ dísztermében tartott rendezvényen mintegy hetven meghívott és érdeklődő ünnepelte a múzeum évfordulóját, emlékezett és értékelt az elmúlt tíz év kapcsán.

A képzőművészeti gyűjtőkörű kis múzeum abból az adományból szerveződött, melyet Hamza D. Ákos (1903-1993) festőművész, filmrendező 1987-ben Jászberény városnak és a Jászságnak ajándékozott, s mely képzőművészeti életművének igen jelentős részét tartalmazza. A múzeum működtetéséhez kezdetben az a magánalapítvány – a Hamza Múzeum Alapítvány – biztosított szerény anyagi háttérrel, melyet Hamza Lehel Mária, a művész felesége hozott létre. A magánalapítvány több mint öt évig működtette a köztulajdonban lévő műalkotások gyűjteményét. A magánvagyron azonban – jelentősebb folyamatos támogatás híján – egyre apadt, s a múzeum jövője is veszélybe került.

Jászberény város – miután a jászsági települések lemondtak a hagyaték rájuk eső részéről Jászberény javára – komoly és fontos döntést hozott, amikor a kizárólagos tulajdonába került műtárgyak érdekében a múzeum támogatásáról és egyben működtetéséről döntött. A város Önkormányzata 2000-ben létrehozta a Hamza Múzeum és Jász Galéria Közalapítványt, s ezzel biztosította a múzeum további működtetését. A Közalapítvány elnöke, dr. Stanitz Károly a jubileumi ünnepségen elsőként köszöntötte az egybegyűlteket. A rendezvény fővédnöke dr. Magyar Levente, Jászberény város polgármestere büszkén említette, hogy a városnak két értékőrző, a hagyományokat ápoló múzeuma is van.

A Pulszky Társaság képviseletében dr. Fűkőh Levente három dolgot emelt ki a tízéves történetből. Elsőként a közalapítvány létrejöttét, mellyel az önkormányzat biztosította az intézmény fennmaradását. Másodikként a közösségteremtő erőt említette, mellyel a Jászság kulturális életébe bekapcsolódtak, és jelentősen gazdagították azt. Harmadikként a múzeum könyvkiadási tevékenységéről szólt, ami olyan misszió, amely egyedülálló és példaértékű. Dr. Horváth László, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok igazgatója ünnepi köszöntőjében kiemelte, hogy a 130 éves Jász Múzeumnak méltó „kistestvére” született Jászberényben, hiszen a tízéves Hamza Múzeum is magas szakmai színvonalon tevékenykedik. B. Jánosi Gyöngyi, a Hamza Múzeum igazgatója az elmúlt évtized

*A konferencia megnyitása
The opening of the conference*

feladatairól, eredményeiről, célkitűzéseiről beszélt.

A Hamza Múzeum alaptevékenysége a rábízott gyűjtemény – mintegy 5000 dokumentum, a műalkotásokon kívül – őrzése, nyilvántartása, lehetőség szerinti gyarapítása, feldolgozása, továbbá kiállítások keretében széles körben való bemutatása. Ez önmagában is elegendő munkát adna, de a múzeum ennél többre vállalkozott. Célul tűzte ki a Jászság képzőművészeti értékeinek kutatását, valamint a kutatások eredményének publikálását. Jó kezdeményezésnek bizonyult az a könyvsorozat, mely a Jászsághoz kötődő művészek életét és munkásságát dolgozza fel. A sorozatban megjelentek a *Hamza monográfián* és a *Hamza filmográfián* kívül Gy. Riba János *élete és festészete*, Benke László *élete és festészete*, Vuics István *élete és festészete*, valamint Makay József *élete és festészete* című monográfiák. A könyvsorozat kiemelkedő darabja a *Jászsági festők arcképcsarnoka* című kislexikon, mely az 1900-as évektől napjainkig tartó időszak klasszikus és kortárs művészeinek adatait tartalmazza. Mint B. Jánosi Gyöngyi elmondta, nagy öröm számára, hogy a kutatómunka eredményeképpen a Jászság képzőművészeti értékeit sikerült felszínre hozni.

A kismúzeum az alapszolgáltatások biztosítása mellett mindig törekedett arra, hogy a képzőművészet területén további rendezvényekkel, időszaki kiállításokkal, ismeretterjesztő

előadásokkal, galériabuszok indításával minél szélesebb képzőművészeti kínálatot biztosítson a város, illetve igény szerint a jászsági települések lakóinak, és a tíz év alatt 157 rendezvényt tartott. Pályázatok kiírásával és kiállítási lehetőség biztosításával próbálta a helyi alkotókat is segíteni, és ugyanúgy a középiskolások bemutatkozását is. Segített létrehozni és támogatja a fiatal művészekből álló *Hamza Stúdiót*, folyamatosan rendezvényeket szervez a Képzőművészet-barátok Klub tagjainak. Együttműködik a Jászsági Képzőművészet-barátok Egyesületével, melyet a Hamza Múzeum támogatói és a Képzőművészet-barát Klub tagjai a Jász Képtár létrehozásának segítségével hoztak létre. Sajnos azonban ez utóbbit – megfelelő hely és anyagi forrás hiányában – egyelőre nem tudták megvalósítani. Az ünnepségen jelen lévő Gedei József országgyűlési képviselő, Magyar Levente polgármesterrel egyetértésben további támogatásáról biztosította a múzeumot e törekvésében, így remélhetőleg a Jász Képtár a közeljövőben megvalósulhat.

A múzeum és a Jászsági Képzőművészet-barátok Egyesületének együttműködéséről Szabóné Gara Irén, az egyesület alelnöke tartott beszámolót. Az egyesület a civil szervezetek jogaival és lehetőségeivel élve támogatni kívánja a jászberényi és jászsági képzőművészet ügyét és a Hamza Múzeum célkitűzéseit. A több mint 60 alapító taggal rendelkező Egyesület a művészet bástyája lehet a kistérségben, s ez a

múzeum hatékonyságát is befolyásolja. A jubileumi ünnepség további részében dr. Stanitz Károly a Hamza Múzeum és Jász Galéria Közalapítvány nevében emléklapokkal köszönte meg a magánszemélyek, különböző szervezetek, intézmények támogató segítségét.

A tízéves évfordulón bemutatásra került a Hamza Múzeum 10. saját kiadású kötete, a Jubileumi Évkönyv, mely egyelőre az anyagi lehetőségek miatt CD-változatban jelent meg. Az évkönyvet, mely többek között a múzeum tíz évéről, a Jászság képzőművészeti hagyatékáról, a Hamzák művészeti örökségéről, a kis-múzeumok helyzetéről szóló tanulmányokat tartalmaz, dr. Selmeczi László régész muzeológus, a kötet lektora mutatta be a közönségnek.

A szerzők közül korreferátumot tartott dr. Egri Mária művészettörténész, dr. Fűköh Levente múzeumigazgató, egyetemi tanár, B. Jánosi Gyöngyi múzeumigazgató és dr. Knorrné Csányi Zsuzsanna, a Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar Könyvtárának igazgatója.

Az ünneplők a Déryné Művelődési Központban zajló ünnepségről a Hamza Múzeumba mentek, ahol dr. Horváth László megyei múzeumigazgató megnyitotta a Hamza D. Ákos – eddig a közönség számára be nem mutatott – műveiből válogatott új állandó kiállítást. A művész felesége, Hamza Lehel Mária divatrajzaiból is új válogatás tekinthető meg, valamint a múzeum kistermében egy, a jászsági festők műveiből összeállított tárlat fogadja az érdeklődőket.

The Hamza Museum in Jászberény is 10 Years Old

In July 2005 the Hamza Museum in Jászberény celebrated the 10th anniversary of its opening to the public. The museum originally evolved from the donation by painter-cinematographer Ákos D. Hamza who gave his best works to the town of Jászberény and the Jász region. In the beginning the collection was backed and financed by the private Hamza Museum Foundation but in five years the monetary means proved inefficient for the upkeep. In 2000 the local government of Jászberény established the Hamza Museum and Jász Gallery Public Endowment and thus insured the continuing of the work. The museum, with its more than 5 thousand works tries to expand the collection; its aim is to collect, preserve and present the pieces of the artistic heritage and life of the Jász region.

A Míves Tojás Gyűjtemény Múzeumi Intézmény öt éves

Györgyi Erzsébet

A millennium évében a hazai múzeumok palettája újabb színnel gazdagodott – jobban mondva azzal a számtalan színárnyalattal, amelyekben a hímes tojások pompáznak –, virágvasárnapján megnyitotta kapuját Zengővárkonyban a Míves Tojás Gyűjtemény Múzeumi Intézmény. Ez az ünnepélyes esemény mintegy megkoronázta a tojáshímzés utóbbi évtizedekben tapasztalt reneszánszát. A múlt már-már feledésbe merülő paraszti tojásdíszítő művészete újraéledésének az 1970-es években hatalmas lendületet adott a „nomád nemzedék” által felderített, még javában virágzó gyimesi csángó tojáshímzés díszítménykincsének széles körben való elterjedése. Ez az erőteljes, egyszerű, logikusan variálódó nagy múltú ornamentika népszerűvé vált, mintegy segített erőre kapni a hazai már csak kisebb körökben gyakorolt tojásdíszítő művészetének. A hagyományok felelevenítői között kiváló egyéniségek, igazi istenáldotta tehetségek akadtak, akik keresték az alkalmat a kapcsolatra egymással és ismeretkörük bővítésének lehetőségére. Így nagy érdeklődés övezte az 1995-ben Kecskeméten – a Szókraténusz Játékmúzeumban, majd a Népi Iparművészeti Múzeumban – megrendezett két tojáshímző konferenciát, amelyeket mind az alkotók, mind a tojásdíszítés barátai és kutatói hiányérzete követett, miután ezeket nem sikerült rendszeressé tenni.

A tojáshímzés népszerűvé válása egybeesett a múzeumlátogató közönség vágyának növekedésével a szép és kedves apró tárgyak látványa iránt, amelyek elkészítése akár elsajátítható, amelyekből néhány színvonalas darab saját részre is beszerezhető, és amely kötődik saját életük eseményeihez.

Ilyen előzmények után robbant be *Nienhaus Rózsa*, a Német Szövetségi Köztársaságban élő biomatematikai tervével: több mint ötezres hímes tojásgyűjteménye egy részének szülőházájában keres méltó kiállítóhelyet. Mint többször elmondta: álmában jelent meg szeme előtt egy kis parasztház, amelyben az összegyűjtött tojásokat elhelyezte, hogy hadd láthassák mások is. Meg is találta a zengővárkonyi tájház telkén álló pajtában – amelyben aztán álma meg is valósult – az igazit. Különleges sors jutott ennek az egykori pajtának. A felújítás terveit Heinz Holtmann német építész készítette, úgyszintén a rendkívül gazdaságos helykihasználó vitrineket is, de a színvonalas kivitelező magyar asztalos, Zsuponyó István nevét is méltó megemlíteni.

Rózsa a Néprajzi Múzeum 1999. évi húsvéti vásárán lepette meg tervével. Ezt követően egy ferencvárosi vendéglő fehér asztalánál folyt rendszeresen a munkaebédek, amelyeken a múzeum alakulásának kérdéseit, az ezzel kapcsolatos feladatok részleteit megbeszélte egy 5-6 tagú kis csapattal. Lázás munka kezdődött a mintegy 3000 tárgy leltározásával, hiszen ez előfeltétele volt a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma engedélye elnyerésének.

A gyűjtemény sokoldalúan reprezentálja a tojásdíszítő művészetet. Legnagyobb részét a hazai tojáshímző népi iparművészek sorozatban készült munkái teszik ki: kifűjt tojásokon láthatjuk a hagyományos tojásdíszítő technikák, tojáshímes szinte minden táji és egyéni változatát. A befogadó község anyaga kitüntetetten szerepel a kiállításon. Rangos iparművészek egyedi alkotásai, egzotikus madarak különleges technikákkal megmunkált tojásai egyaránt láthatók. De a régebbi, hagyományos tojáshímzés sem maradt ki a gazdag gyűjteményből. Nienhaus Rózsa

A zengővárkonyi tájház és a Míves Tojás Múzeum. Aquaforte, aquatinta. Bálint Ferenc műve
The Folklore House in Zengővárkony and the Painted Eggs Museum. Aquaforte, aquatint by Ferenc Bálint

törekedett a híres korábbi gyűjtők hagyatékának megszerzésére, megemlítenél ezek közül a Magyarországon sokak által ismert Eduard Polak bécsi mérnök gyűjteményének árverezéséből származó rangos kollekción. A gyűjtés elvei mindent ide tartozónak minősítenek, ami tojás, akár eredeti, madártól származó, akár artefactum. Egy többnyelvű, szépen illusztrált katalógus is készült már a gyűjteményről, amelyet várhatóan továbbiak követnek. Könyvtár járul a múzeumi funkció kiteljesüléséhez, s egy kötetet is megjelenített már a múzeum a húsvétról szóló szépirodalmi írásokból.

Zengővárkonyi hímes tojások a gyűjteményben
Painted eggs from Zengővárkony in the collection

A megnyitó igazi nagy ünnepe volt a Pécs közeli kulturális központ számba menő, Fülep Lajos művészettörténész kultúrfilozófus és Császár János tanító emlékét, Rockenbauer Pál sírját híven őrző, szelídsztyenységéről nevezetes községnek. A millennium évében zászlóatadással, a helyi néptánc együttes fellépésével, kézműves vásárral is kísért alkalmon Andrásfalvy Bertalan professzor mondta a megnyitó beszédet. Az alapító-tulajdonos mélyen meghatódva fejezte ki örömét, amiért féltve őrzött kincseit átadhatja a hazai közönségnek. E beszámoló írója kedves emlékei közé sorolja, hogy szólhatott a tojásdíszítés történetéről és felajánlhatta e tárgyú írásainak egy példányát a gyűjteménynek.

A Míves Tojás Gyűjtemény pályája azóta egyetlen más múzeumi intézményhez sem hasonlóan ível felfelé, és vált ismertté különleges, népszerű és egyedi profilja révén. Hazai múzeumaink közül talán a leginkább felesküdt a közönség sokoldalú szolgálatára. Gyorsan telő vendégkönyveinek lapjain kifejezést nyer az ide látogatók elragadtatása, akiknek száma évről-évre nő és már eléri az évi 16 ezer főt. Nyolc nyelven készült tárlatvezető fogadta-fogadja az elmúlt 5 évben 35 országból érkezett több mint 70 ezer érdeklődőt. Az intézmény honlapja is nyolc nyelven tájékoztat. A gyermekcsoportok fogadása, a tojásdíszítő pályázatok, akciók rendszeresek. A díszítmények elsajátítását a múzeumban mintalapok sokasága segíti.

Különösen a húsvéti időszakban élénkül meg a Míves Tojás Gyűjtemény háza tája. Verseny, pályázat, közös tojásdíszítés vonz ide gyermekeket, fiatalokat, de minden korosztályt. Ezek hírül adása lényegében országos propagandája a tojásdíszítés művészetének. De a tojásdíszítésről szóló előadói konferenciának is adott már helyet az intézmény.

Mindez a gyűjtemény tulajdonosát nem elégti ki. Egymást érik a kamarakiállítások, amelyeket különböző múzeumokban, kiállítóhelyeken, közművelődési rendezvények kapcsán rendez, megcsillantva néhány vitrinben a gazdagságot, ami Zengővárkonyban fogadja a látogatót. Ez évben éppen az Iparművészeti Múzeum ismerte el a Míves Tojás Gyűjtemény rangját azzal, hogy fogadta válogatott anyagát a kora tavaszi időszakban. Rendszeresen részt vesz a Múzeumi Majálison, annak közkedvelt pontjaként: kisebb-nagyobb gyerekek egyedül vagy szülőikkel próbálkoznak meg az egyszerűbb tojásdíszítmények elsajátításával vagy egyéni alkotásokkal. Hasonló szerepet vállal a Magyar Kultúra napján és más, összmúzeumi megmozdulásokon. Nem utolsósorban: sokunknak íróasztali naptára évek óta a Míves Tojás Gyűjteményből érkezik, emlékeztetve a tojásdíszítő művészi munkájára, a tojásdíszítés végtelen gazdagságára, a gyűjtemény életének kiemelkedő eseményeire és mindennapjaira. 2003-ban az intézményhez kötődő tojásdíszítők megalakították a *Tojásdíszítők Nemzetközi Társaságát*. Nienhaus Rózsa tevékenyen részt vesz a hazai múzeumügy és kulturális élet meghatározó összejövetelein, konferenciáin, képviselve témáját és a kismúzeumok ügyét.

Terényi néni tojást díszít, 2005. nagyhét
Mrs. Terényi is painting an egg, 2005 Easter holidays

2005. május 26-án délutánra meghívó szólította a tojásművészek, a parányi múzeum barátait Zengővárkonyba, a megnyitás ötödik évfordulójának megünneplésére, melynek védnökségét Mádl Dalma vállalta, köszöntő beszédét el is küldte az alkalomra. Az ünnepség lefolyása hasonló volt az öt évvel ezelőttihez, ezúttal is Andrásfalvy Bertalan mondott köszöntőt, néptánc, ének, szavalat, anekdota élénkítette a műsort a messze földről is érkezett közönség előtt. Este a mecseknádasdi Bagoly Csárdában szerettei, barátai, szakmai kapcsolatai, tisztelői széles köre osztozott Nienhaus Rózsa személyes évfordulójának örömeiben, további erőt, egészséget és kitartást kívánva neki a hazai kultúrát és múzeumügyet gazdagító tevékenységéhez.

Nem szóltunk a Míves Tojás Gyűjtemény finanszírozásáról, amely túlnyomóan a tulajdonosra hárul, szerény mértékben kiegészítve pályázati támogatásokkal. Bízunk benne, hogy a rendkívüli teljesítményt, ami a Míves Tojás Gyűjtemény Múzeumi Intézmény létrehozása, öt éves működése és országos, sőt határokon is túl terjedő hatása, előbb-utóbb a múzeumi terület is méltó módon elismeri.

The Fifth Anniversary of the Painted Eggs Collection

The Painted Eggs Collection was opened five years ago in Zengővárkony, a small south Hungarian village and since then it has become

extremely popular, probably because it offers something very nice and simple, that is connected to everyday life and even we ourselves can make some if we want. The collection was founded by Rózsa Nienhaus from Germany, who offered the majority – nearly 3000 pieces – of her private collection of painted eggs to be shown to the public. The exhibition is now in a charming environment, but quite often a selection of them is taken to be exhibited all around the country. Several publications and events accompany the exhibition of real and artificial eggs. The art of painting eggs became popular again in the 1970s when some of the enthusiastic collectors found the wonderful patterns among the Csángó people in Romania. Two conferences were held on egg painting in 1995, but this tradition did not continue. Fortunately this new collection turned people's attention towards this decorative art again.

A Párkányi Városi Múzeum egy éve

Juhász Gyula

2004 verőfényes májusvége öltöztette ünneplőbe azt a – határ mindkét oldaláról ide-sereglett – közönséget, amely eljött a szlovákiai Párkányba, hogy együtt érezze át a Városi Múzeum ünnepélyes átadásának felemelő pillanatait. Ez a gyönyörű, számunkra örökké emlékeztető nap tárta ki az új köntösbe varázsolt régi iskolaépület kapuit, hogy ezentúl immár múzeummá lényegülve teljesítse nemes küldetését.

Sajnos, messzire nyúlik a történet, mely ezt a múzeumavatást megelőzte. A gondolat, hogy Párkányban szükség lenne múzeumra, még a múlt század ötvenes éveiben fogant. Az első hivatalos betérjesztés egy Járási Honismereti Múzeum létesítésére 1957-ben történt az (akkor még párkányi székhelyű) Járási Nemzeti Bizottság Tanácsa elé, amelyet azonban még csak válaszra sem méltattak az illetékesek. Mivel Párkány 1960-ban megszűnt járási székhely lenni, 1961-ben a helyi Városi Nemzeti Bizottság iskolaiügyi és kulturális osztályát keresték meg a Honismereti Múzeum alapításának szándékával, amely elvi támogatáson kívül semmi mást nem kapott. A lelkes önkéntesek azonban továbbra is gyűjtötték az anyagot, honismereti kört hoztak létre, hogy kiállításokon is bemutatassák szorgosságuk gyümölcsét. A támogatás azonban továbbra is csak ígéretes formájában „valósult” meg. Ilyen körülmények között – még kiállítási helyiséget sem biztosítottak a számukra – ez a nemes szándék lassan, de biztosan erejét veszítette.

A láng azonban nem aludt ki teljesen, sőt az igény a fiatalabb nemzedék köreiben még erősödött is. Lelesz lokalpatrióták kezdeményezésére a városi önkormányzat maga

A múzeum udvari homlokzata
The museum's facade overlooking the courtyard

döntött az ügyben. Egy régi iskolaház felújítása után lehetőség nyílt az épület múzeumként való működtetésére. Ez nem is váratott sokáig magára, és a Párkányi Városi Múzeum 2004. május 27-én megnyitotta kapuit a nyilvánosság előtt. Az intézmény a városi művelődési központ hatáskörébe tartozik. Jelenleg két állandó, és egy időszaki kiállítások céljára szolgáló terme van, egy személyiségek galériája, valamint szabadtéri kiállítása.

A helytörténeti kiállítás Párkány történelmi múltját mutatja be az őskortól egészen napjainkig. A falakon áthaladó „időtengely”

a település történetének legfontosabb évszámait jelzi képi dokumentumok és kísérőszöveg segítségével. A helység első írásos említése 1075-ből való, amikor I. Géza király tíz ház révészt és három eke földet adományoz a garamszentbenedeki apátságnak. Ekkor még Kakath néven említik ezt a helyet, amely elnevezés mintegy 500 évig végig is kísért. Csupán a törökök általi, 1543-as elfoglalása után jelenik meg a Párkány név „Dzsigerdelen Parkani” alakban, ami az „ellenség májába ékelődő erőd”-öt jelent. Itt kell elmondanom, hogy a középkori anyag összeállításánál nagy

Részlet a kiállításból – Detail of the exhibition

Fotók – Photos: Juhász Gyula

segységünkre volt az esztergomi Prímási Levéltár, míg a török-kori képanyag a Balassa Múzeum jóvoltából jött létre. A történelmi korokból származó leletanyag arról tanúskodik, hogy ez a terület már a legrégebbi időktől kezdve folyamatosan lakott hely volt. Az egyik legjelentősebb ilyen lelőhely a vonaldíszes kultúra zselizi csoportjához tartozó őskori település, mely az újkőkorból származik. Jelentőségét az emeli, hogy ez a legnagyobb neolitikus település, amelyet a Kárpát-medencében feltártak. Ez a rendkívül gazdag és értékes leletanyag jelenleg a Nyitrai Régészeti Intézet gyűjteménytarában található, ám az ígéretesen folyó tárgyalásoknak köszönhetően nagy a reménye annak, hogy nemsokára (amint megfelelő tárlók birtokába jutunk) intézményünk büszkeségévé váljanak.

A néprajzi kiállítás Párkány és környékének népi kultúráját mutatja be mintegy százötven év távlatából. A népi életmód használati tárgyain keresztül betekintés nyílik elődeink életformájába, viseleti és gazdálkodási szokásaiba.

Az időszaki kiállításokat a harmadik terem hivatott fogadni. A falakat a Párkányból származó, itt élő és alkotó képzőművészek alko-

tásai díszítik, melyek ajándékozás útján kerültek a város tulajdonába. A más-más stílusú, különféle technikával készült festményeken kívül fotók és plasztikák is megtekinthetők itt. Továbbá ez a helyiség nyújt otthont a régiót érintő helytörténeti jellegű beszélgetéseknek, előadásoknak, valamint a hamarosan létrejövő Múzeum Baráti Kör rendezvényeinek is.

A személyiségek galériája azok szellemi örökségét karolja fel, akik tetteikkel, munkásságukkal, életművükkel hírnevet szereztek a városnak.

A múzeumkertben megtekinthetők a paraszti gazdálkodás egyes használati tárgyai, de folyamatban van a vidékre oly jellemző halászat, valamint a szőlészet és borászat eszközeinek állandó jellegű kiállítása is. A borászati kiállítást a neki legmegfelelőbb helyen, az épület alatt lévő borospincében fogjuk megvalósítani, annak felújítása után.

A Párkányi Városi Múzeum működésének rövid ideje alatt bizonyosságát adta annak, hogy nemzeti értékeink, őseink kultúrörökségének megmentése és megóvása érdekében olyan szerepet tölt be, amely semmi egyébbe nem helyettesíthető. Már ez alatt az egy év alatt is igen szép számú közönség tekintette meg

a kiállításokat; a hazaiakon kívül Európa számos országából, mint pl. Franciaország, Svájc, Németország, Anglia, Hollandia voltak itt látogatók. Állandó kiállításainak tárgyi anyaga egyre bővül, a további időszak kiállítások pedig érdeklődésre számot tartó, izgalmas anyagok egész sorát kínálják a leendő látogató számára. Háromnegyed éves működés után sikerült elérnünk azt, hogy a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma hivatalosan is felvette jegyzékébe intézményünket, amely bizonyos fajta rangot adva, biztosítja számunkra a múzeumok országos vérkeringésébe való bekerülést.

Végezetül mit is kívánhatnánk az egy éve útjára indult városi múzeumnak? Elsősorban talán azt, hogy maradéktalanul teljesítse küldetése valódi célját. Vagyis, őrizze és ápolja a kultúrörökség részét képező muzeális értékeket, törődjön azok megóvásával, és tegye lehetővé megtekintésüket a nyilvánosság számára, hogy elősegítsék az ismeretek gyarapítását, és betekintést nyújtsanak a történelem és a kultúra néhol sejtelmes, néhol már homályba merülő világába. Válgjon ez a múzeum Párkány város és az egész régió olyan templomává, amely hidat kovácsol a múlt és a jelen, a valaha itt élt ősök kultúrája és leszármazottaik között. Hűen őrizze ezt a végtelen gazdag kultúrincset, hogy a késő utókor is megteremthessen magában egy olyan szilárd értékrendet, melynek tudatában emelt fővel vállalja elődei örökségét, s ezáltal önmagát.

The First Year of the Museum of Párkány/Sturovo

The wish to establish a local museum in Párkány/Sturovo (Slovakia) was fulfilled after half a century of rejection, promises, waiting and preparing. The new museum of the town was inaugurated on 27 May 2004 in a renovated former school-building. The collections are mostly based on the material gathered by enthusiastic and conscientious volunteers and fortunately the number of exhibits is constantly growing. The building provides two rooms for the permanent collection and one for temporary shows and also there is an outdoor presentation of agricultural tools. As the settlement has been inhabited since prehistoric times there is a great variety of topics, genres and resources. There is a local history and an ethnographic collection at the museum. An interesting feature is the "Gallery of Personalities", of those who earned fame and represented the town or contributed to local development. The museum plays an essential role in promoting and preserving cultural heritage in the region, so it is the foremost aim of its activity.

Számvetés

A Jászkunság kutatása 2005 Történelmi-néprajzi konferencia a Kiskun Múzeumban

Bánkiné Molnár Erzsébet

2005. május 19-20-án ötödik alkalommal gyűltek össze a Jászkunság kutatói, hogy számot adjanak eredményeikről. Noha a konferencia aktualitását az 1745-ben lezajlott jászkun redempció 260. évfordulója adta, mégsem tekinthetjük csupán az ünnepi megemlékezés fórumának. Ugyanis szervesen kapcsolódott azokhoz az interdiszciplináris tanácskozásokhoz, amelyeknek sorában az elsőt 1985-ben, szintén Kiskunfélegyházán tartottuk. A Jászkunság kutatásának öt évente megrendezett fórumain régészek, nyelvészek, történészek és néprajzkutatók vitatták meg vonatkozó kutatási témákat, jelölték ki az új feladatokat. A konferenciasor kötetei a szakirodalom gyakran hivatkozott könyvei.

A Jászkunság kutatás konferenciákon a kiemelkedő tudósok mellett mindenkor előadási lehetőséget kaptak a kezdő kutatók is, akik számára így kiváló tapasztalatszerzési lehetőség nyílt. Nem egy történész, régész, etnográfus tekintheti tudományos pályája mérföldkövének e rendszeres eszmecsereket. A megtett út sikerét könyvek megszületése, tudományos fokozatok és címek elnyerése, a töretlen szakmai és lakossági érdeklődés bizonyítja.

2005-ben Kiskunfélegyháza már harmadszor fogadta a konferenciát. A tanácskozás a hajdani Kiskun Kerület székházában, a mai Kiskun Múzeum dísztermében volt. A gyönyörű barokk épület díszterme zsúfolásig megtelt érdeklődőkkel. A vendégeket a város polgármestere köszöntötte, a szakmai megnyitót Hatházi Gábor régész, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának fősztályvezető-helyettese tartotta, aki nem kis nosztalgiával emlékezett arra, hogy első kutatási beszámolóját a hantos-széki kunokról az 1985-ös Jászkunság kutatása konferencián tartotta. Személyében a kunok történelmének elkötelezett kutatója szövegezt arról, milyen „különleges örökség a középkori hagyományokból építkező redempciós világ. Ez természetesen, mint érdekes és összetett gazdasági, társadalmi, igazgatási formáció is vizsgálható, azonban bárki is foglalkozzon a múlttal, azt óhatatlanul rabul ejti a jászkunok különleges szellemisége, az a büszke öntudat, magatartás és világlátás is, amely csak az önmaga szabadságát kiharcoló közösségeknek lehet a sajátja. Van mit szeretni, kutatni, átörökíteni, felmutatni az utódoknak és a nagyvilágnak egyaránt.”

A középkori szekcióban Szegfű László tör-

ténész és Selmeczi László régész előadásait hallhattuk. Szegfű László Anonymus Gesta Hungarorumából a kun vonatkozásokat elemezte, valamint felhívta a figyelmet Gombos Ferenc Albin történész különvéleményére. Gombos szerint az általunk ismert Gesta 1350 körüli átdolgozott másolat. Szegfű László izgalmas kérdésfelvetései a probléma továbbgondolására ösztönözték a kutatókat. Selmeczi László a jászok magyarországi betelepüléséről kifejtette, majd a vitában megerősítette, régészeti leletek bizonyítják, hogy „a Jászság szívében már a tatárjárás után vagy a tatárjárás előtt, de a kunokkal együtt betelepedett egy jász csoport”.

A jászok betelepülése körül kialakult vitában Blazovich László, a Csongrád Megyei Levéltár igazgatója felhívta a figyelmet az oklevelek jelentőségére. Hangsúlyozta, nem vészett el olyan sok oklevél, mint amit a XIX. századi tudósok mondanak. Nem szabad megfélemlenünk arról sem, hogy a dolgok írásba foglalását a lateráni zsinat határozta el 1215-ben.

Pölöskei Ferenc akadémikus, aki a Jászkunsággal rokonítható autonóm közösségekre kitekintő szekciót vezette, szintén kitért a jász betelepülés körüli nézetekre. Megnyugtató volt hallanunk a tudományos vitákat pártoló véleményét, hiszen – amint mondta – tanúja volt, amikor a két kiváló történész, Györffy György és Kristó Gyula is parázs vitákat folytatott a kunok és a jászok hazánkba településéről. Reméljük konferenciánk újabb lépéssel segítette az igazságkeresést.

Megtisztelő volt számunkra, hogy előadóink között üdvözölhettük az Erdélyi Múzeum-Egyesület (Erdélyi Akadémia) elnökét, Egyed Ákos akadémikust. Egyed Ákos külön kiemelte mennyire fontos a konferencia témaválasztása. Mint mondotta, az autonómiatörténet-kutatás fellendülése nem független korunk kérdéseitől. „A történetkutatás azzal kíván hozzájárulni kora égető kérdéseinek vitájához, tisztázásához, s ha lehet megoldásához, hogy az előzményeket hozza a felszínre, tárja a társadalom, a politikum elé.” Szólt a jászkun és a székely szabadság hasonlóságairól és különbségeiről, kitért a szász autonómia alapjára, az 1224-ben kiadott Andreanumra.

A hajdúvárosi, hajdúkerületi autonómiáról Radics Kálmán, a Hajdú-Bihar Megyei Levéltár igazgatója teljes áttekintést adott. Kifejtette, hogy „a szabadparaszti állapot, amelyet még Szemere is összetévesztett a polgári szabadsággal, csak a feudális rend keretében volt működőképes. Így a hajdúkat érdekel sokkal inkább a fennálló társadalmi rendszer

*Elnököl Pölöskei Ferenc akadémikus, előadásra vár Egyed Ákos akadémikus
Chairing Ferenc Pölöskei, member of the Hungarian Academy of Sciences, Ákos Egyed is waiting for his turn to give his talk*

erősítésére, mintsem az abból való kibontakozásra ösztönözték.”

Orosz István akadémikus a hegyaljai mezővárosok autonómiájával kapcsolatban állást foglalt amellett, hogy az öngazgatás akkor lehet teljes értékű, ha szabad közösségek alakítják önkormányzattá a közakaratot. Ez jelent meg a székelyek, jászkunok, hajdúk autonómiájában. A mezővárosi önkormányzat elemzésénél azonban nem hagyható figyelmen kívül az úri hatalom érvényesülése sem. Előadásában a 12 Tokaj-hegyaljai mezőváros önkormányzatával, jogszokásaival foglalkozott. Ez a vidék a XVI. század második felében Magyarország vezető minőségi bortermelő körzete volt.

Szabó Ferenc történésztől a Nagykunság szomszédságában fekvő Dévaványa nemesi község gazdasági szervező funkcióiról hallhattunk. Arra hívta fel a figyelmet, hogy Dévaványa 1767-ben készült rendtartása rokonságot mutat a nagykunsági mezővárosok előírásaival.

Pölöskei Ferencről Romány Pál, az MTA doktora vette át a szekcióelnöki tisztelet. Bevezetőjében Egyed Ákoshoz hasonlóan a konferenciák célját meghatározó elvekről fejtette ki gondolatait. Szerinte „a tudományos konferenciák egyik – talán a legfontosabb – célja a kutatási eredmények egybevetése, vagyis az igazság keresése lehet.” A szekció első előadója Novák László, a nagykovácsi Arany János Múzeum igazgatója, az MTA doktora volt. Nagyívű előadása a gazdasági és társadalmi viszonyok alakulását, a helyi hatalom intézke-

*A konferencia közönsége – The audience of the conference
Fotók – Photos: Kis László*

déseinek hatását vizsgálta. A Jászkun Kerület nemeseinek helyzetét Bagi Gábor, jelképeinek történetét Botka János ismertette. Minthogy a konferencia a jogi vonatkozásokat állította a figyelem középpontjába, nagy érdeklődéssel hallgattuk Balogh Mihály könyvtárost, az OPKM főigazgatóját, aki a kunszentmiklósi református gimnázium régi könyvtárának jogi szakirodalmát mutatta be. A Fölső-Kiskunság központjának „Őskönyvtára” 1764-től datálható.

A tanácskozás első napjának utolsó négy előadása Orosz István elnökletével vidám hangulatban zajlott. A hallgatóságon semmi jelét nem tapasztalhattuk az érdeklődés lankadásának, pedig Papp Izabella már a tizedik előadó volt. Arra kereste a választ, hogyan fogadta a Jászkun Kerület a betelepülő idegeneket, a görögöket és a zsidókat. Sarkalatos megállapítása, hogy mindkét népcsoport befogadását és lehetőségeit a gazdasági szűkségszerűség, a helyi kereskedők hiánya indokolta. Hangsúlyozta, hogy a XVIII. században egyértelműen a görögök élvezhették a kedvezőbb lehetőségeket.

Pozsonyi Zoltán doktorandusz hallgató előadása egy türkevei redemptus nemes család normaszegő nótájairól szólt. Gazdag forrásanyaga változatos bizonyságokat hozott a normaszegések hogyanjairól. A konferencia legvidámabb előadása kétségtelenül Bárh Jánosé volt. Bárh a kiskunsági határperemből emelt ki szemelvényeket, amelyek a határpontok tudatosítását írják le. A XVIII. században elhangzott teátrális oktatásokon derülve vidáman nyugtáztuk az „emlékezt okáért, véghezvitt történeteket. Bárh történelmi-néprajzi előadásához

hasonlóan mindkét tudományágat érintette Szabó László „Zendülés Kerekegyházán” című előadása. Jászárokszállás pusztája, Kerekegyháza 1862-ben vált önállóvá. Szabó professzor az önállósodáshoz vezető folyamatban keletkezett társadalmi feszültséget és okait elemezte. Záró előadásként a házigazda, a Kiskun Múzeum igazgatója, Bánkiné Molnár Erzsébet mutatta be a Jászkun Kerület jogszolgáltatásának a redempció utáni átalakulását. A Jászkunság neves történésze, Gyárfás István cikkeinek megjelenése óta alig foglalkoztak a bírósági szervezet kérdéseivel. Bánkiné előadása a továbblépést akadályozó problémákat segített tisztázni.

Konferenciánk második napján a néprajzkutatók ismertették eredményeiket. Paládi-Kovács Attila akadémikus elnökletével a jogszokások szerepéről, gyakorlatáról hallgattunk érdekesebbnél érdekesebb előadásokat. Szilágyi Miklós a nagykunsági forrásokban vizsgálta, mennyire volt harmonizáló a helyi szokásjog egy-egy konkrét bírói ítélettel, tanácsi intézkedéssel. Nagy Janka Teodóra a nagy elődök, Tálasi István, Györffy István, Papp László és mások nyomán a Jászkunsághoz köthető 1939-1948 között végzett néphagyománygyűjtéseket tekintette át. Őrsi Julianna, a türkevei múzeum igazgatója a családi és vérségi kapcsolatok érvényesítésének jogi eszközeiről beszélt. Hangsúlyozta, hogy a magánjog érvényesülését az egész település működése szempontjából is tanulmányozni kell. A Jász Múzeum igazgatója az öltözködés XVIII-XIX. századi reguláiról szólt. A téma előzményéhez meg kell említenünk Bathó Edit

monográfiáját, amely a közelmúltban jelent meg a jász viseletről.

Bartha Júlia néprajzkutató és Ujváry Zoltán néprajzprofesszor előadása a határokon átívelő kutatás lehetőségeiből, eredményeiből adott ízelítőt. Bartha Júlia a kazak és a török lakodalmas szokásrendről és annak részéről, a kalimról tartott gyönyörű képekkel illusztrált előadást. Ujváry professzor mondandója az ítélet, büntetés, játék tevékenységének közös népi gyakorlatát európai kitekintéssel idézte élénk. Hallhattunk azokról a farsangi, lakodalmi szórakoztató szokásalkalmakról, amelyeken az ítélezést karikírozó vonások kerültek előtérbe. Szólt a „charivari” büntető jellegű, megszégyenítő szokásról, amit macskazene vagy kikolompolás néven ismerhetünk, továbbá a szokás más országokban feltárt párhuzamairól.

Amint az első napon a történészek előadásait, úgy a néprajzkutatókét is élénk vita követte. A hozzászólások személyes élményekkel is gazdagították a szokásjogi példákat. Az elnöklő Paládi-Kovács Attila a néprajzi atlasz készítésének időszakából a macskazenevel kapcsolatos gyűjtéseket idézte fel. A hozzászólások között többen a további kutatásokhoz adtak javaslatokat.

Azt hiszem, a szekcióelnökök, az előadók, és a hallgatóság is elégedetten nyugtázhatta a Jászkunság kutatásának új eredményeit. Jó volt hallani a tudományos élet vezető egyéniségeitől a folytatásra biztató mondatokat. A jelenlévők erkölcsi, tudománypolitikai megerősítést kaptak, a Jászkunság kutatás konferenciák helyes irányáról. Bízom benne, hogy a tanácskozás anyagát még 2005-ben kötetben olvashatják az érdeklődők. A *Jászkunság kutatása 2005* kötet a Kiskun Múzeum Baráti Körének kiadásában, a Bibliotheca Cumanica sorozatban jelenik meg.

Research of the Jászkunság Region Historic-Ethnographic Conference at the Kiskun Museum

In May 2005 it was the fifth conference for those who study or are interested in the Jászkun region, where the two special groups, the Jász and the Kun people have been living. The special occasion was the 260th anniversary of the Jászkun redemption, but the conference also linked to a series of interdisciplinary conferences, the first of which was also held in Kiskunfélegyháza in 1985. This is an excellent forum for young researchers to gain experience among the many famous, renowned historians, and ethnographers. The first day was dedicated to history, provoking discussions on the presence and settlement of the Jász people. The other important point was the history of autonomies from different angles, which has relevance even today, trying to offer a synthesis of the past history. The ethnographers gave their talks on the second day, presenting many interesting topics, from wedding traditions to punishment and law. The studies are planned to be published in 2005.

Visegrád XV. századi üvegműhelye

Mészáros Orsolya

A Visegrád város szívében fekvő Rév u. 5. számú telek régóta csigázza a régészek érdeklődését. Évtizedek óta egy romos épületet rejt a sűrű növényzettel benőtt elhagyatott telek, ahova 2004 augusztusában végre lehetőségünk nyílt bejutni. A lakóház egykor leégett, így derült ki, hogy falai középkori eredetűek: nyugati és északi fala szinte teljes egészében a középkorban épült. A ház műemléki védeltséget kapott. Az elmúlt években megvásárolták, s az új tulajdonosok távlati építkezési tervei nyújtottak lehetőséget arra, hogy a telket megkutassuk. Célunk mindenekelőtt a romos épület vizsgálata, és – anyagi lehetőségeink függvényében – környezetének feltérképezése volt. A tavaszal végzett előzetes állapotfelmérésnél már kiderült, hogy a telket egyetlen ásatási szezon alatt biztosan nem sikerül teljesen feltárni, s ez a nyár végére alaposan beigazolódott: olyan jelentős lelőhelyet rejt a föld, melynek gondos feltárása még hosszú éveket vesz igénybe.

A telek viszonylag nagy alapterületű (1700 m²), s rajta említett házunk mellett egy másik középkori épület romjai is állnak, az ásatás pedig még további két épületet hozott napvilágra. Környezetükben más középkori házakat is ismerünk, a Rév utca északi oldalán telkünkkel szemben áll az általános iskola, melynek egyik épülete szintén középkori eredetű.

Üvegműhely négyzetes huta alapjaival

The glass works with the foundation of a square furnace

Valamivel távolabb, északi irányban részben feltártak két másik középkori házat, sőt a Rév utca–Fő utca aszfaltburkolata további házakat rejt: a csatornázási munkák során úton-útfélen épületfalak bukkannak elő. A mai város-mag tehát gazdagon beépített volt, a középkori magyar város területére esett.

Mindig örömteli, ha városi telkek egyikén nyílik lehetőség régészeti kutatásra, ám a mai település annyira pontosan lefedi az egykori várost, hogy szinte képtelenség nagyobb felületben bontani. Noha Visegrád falusias településszerkezete jóval tágabb lehetőséget ad erre más városokhoz képest, a település középkori topográfiájáról így is keveset tudunk. Kertek végében gyümölcsfák között, családi házak bővítésekor, szuterén vagy úszómedence kialakításakor nehéz komolyabb régészeti objektumot feltárni. A Rév u. 5. sz. telek teljes felületének feltárása (vagy legalábbis ennek lehetősége) ezért is kecsegtetett sok újdonsággal.

Már a kutatás első napjai szerencsések voltak: a telek hosszában húzott észak-déli irányú kutatóárokban épületfalak és üvegtöredékek tömkelege került elő. A kutatóárkot és az első szelvényeket a romos épületen kívül, attól északra nyitottuk, ahol egy középkori útfelület részlete, egy faszervezetű ház alapjai és egy kőház maradványai kerültek elő. A szabályosan rakott útfelület a telek bejáratánál húzódott kelet-nyugati irányban. Mivel a Rév utca

Az üvegműhely épülete barokk falakkal
The Baroque walls of the glass works

helyén a középkorban épületek álltak, lehetséges, hogy ez az utca töltötte be a mai Rév utca szerepét. Délről közvetlenül a köves útburkolat mellett állt a faszervezetű ház. A ház pusztulási rétege alapján kiterjedését csak részben tudtuk megállapítani: körülbelül 8 méter hosszú volt, szélességét nem ismerjük. Padlósíntje valamivel mélyebben volt, mint az útfelület. Szorosan mellette állt a következő ház, immár kőépület. Ennek egyik fala bukkant elő az első napon. Az alapincézett ház 12 méter hosszú és 8 méter széles volt, jóllehet keleti zárófalára épp hogy rátapintottunk, így a ház pontos szélessége még bizonytalan. Déli oldalán angolaknás pinceablak nyílt, keleti oldalán pedig egy ajtónyílás élszedett szárköve állt *in situ*, melyhez minden bizonnyal pincegádor csatlakozott. Az épületnek csak a pincéje maradt meg, mely téglával boltozott volt, felmenő falait és az épület osztását nem ismerjük. A pincés kőépülettől 13 méterre, ugyancsak délre áll a telek főszereplője, a romos ház, mely üveghutának adott otthont. Ettől keletre helyezkedik el a harmadik középkori kőépület, melynek falcsontjai ma is láthatók. A teleknek ezen a részén nem folytattunk kutatást. A feltárt útfelülettől délre eső három középkori ház szinte egymás mellett áll, s a Rév utca túloldalán álló középkori eredetű iskolaépülettel egy vonalra rendezhetők.

Lehetséges, hogy rábukkantunk Visegrád város első középkori utcáira? A kérdést

Kör alakú kemence alapjai a helyiség közepén
The foundation of a circular furnace in the centre of the room

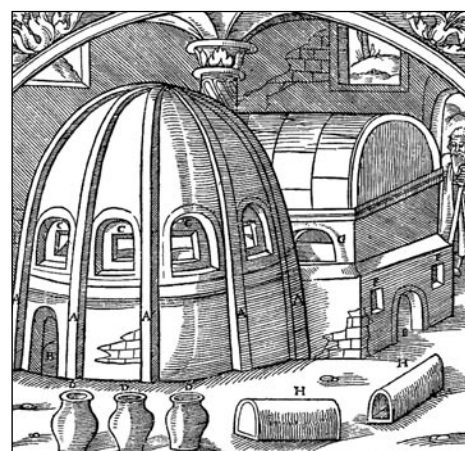
csak a terület teljes feltárása után válaszolhatnánk meg, ehelyett lássuk inkább a telek legjelentősebb műemlékét: magát a leégett házat. A bő egy hónapig tartó feszített tempójú feltáró munka során sikerült majdnem az egész házat megkutatni. Miután a romok közé nőtt fákat, bokrokat, rengeteg törmelékeltakarítottuk, az épület középkori, barokk és XX. századi falait választottuk szét, és határoztuk meg periódusait. A dokumentálás után elbontottuk a XX. századi falakat és néhány barokk válaszfalat is. A munkálatok kezdetén még semmi sem árulkodott arról, milyen páratlan lelőhelyet takar a föld, ám lassan kibontakozott az eredeti középkori épület. Amikor a XX. századi szintről tisztítani-mélyíteni kezdtük az épület belsejét, hogy eljussunk a középkori járószintig, folyamatosan vöröses földbe, téglába ütköztünk. Kezdetben barokk maradványnak tűnt, de az alaposabb megfigyelés mást mondott: a téglák szabályosan helyezkedtek el, azok a téglahasábok pedig, melyek nem ültek szilárdan a helyükön, különösek voltak: kisméretűek, keskenyebbik végükön vastagon rárakódott üvegvadékkal. Jellemzően üveghuták téglafelépítményének darabjai. A téglák között számtalan üvegtöredék került elő. A járószintet elérve világossá vált az épület funkciója: a téglaburkolatú padozaton másodlagosan ráépített üvegvadékos kemencék alapjai, körülöttük olvasztótégely-darabok, törött üvegtárgyak, olvadékok hevertek – középkori üvegműhelyre bukkantunk!

Az eredeti középkori épület 29×10 méter nagyságú volt, 130 cm-es vastag falakkal, négy helyiségre osztva. A helyiségek mindegyikébe kelet felől ajtó nyílt részűsen kifelé szűkülő nyílásokkal, küszöbkövük és szárkövik több helyen megmaradt. A ház nyugati oldalán

egyetlen ponton nyílt csak ajtó, mely az épület északnyugati sarkához épített vékony falú toronyba vezetett. Ennek szerkezete szoros hasonlóságot mutat a Királyi Palota ármékszéktornyával, így ezt is ekként értelmeztük. Méreteit tekintve (3×3,5 méter több mint 4,5 méter mély aknával) valószínűleg hosszú évekig tehetett jó szolgálatot. Egyszerre használták szeméttárolóként is: az üveghutáknak rengeteg téglahasábját találtuk meg, ide dobták, miután megfelelő időközönként újraboltozták a kemencéket. Szintén a torony szerkezetéből ítélve egyébként a ház emeletes lehetett. Az épületnek rendkívül magasan és jó állapotban maradt meg nyugati felmenő fala: a középkori padlószinthez képest néhol 3,5–4 méter magasan áll ma is, bár nem eredeti vastagságban: külső síkját elbontották. A ház a középkortól kezdve voltaképpen mindvégig lakott volt, keleti oldala elpusztult ugyan, de nyugati és északi falát az újkorban felhasználták, sőt még a XX. századi háznak is részét képezte. Épületünk fénykora a XIV–XV. század, de korábbi periódusa is volt: bizonyos helyeken téglaburkolatú padozata alá mélyítve korábbi padlószinteket találtunk. Az épület XIV. századi funkcióját nem ismerjük, de kiképzése és nagysága miatt gyaníthatóan valamely magas rangú személyé lehetett, aki a magyar városrészben birtokolt házat. Az épületet azután a XV. században üvegműhellyé alakították át. Ez valójában két műhelyt jelent, tökéletesen szimmetrikusan kialakított műhelypárt. Egy műhely két helyiségből áll, a helyiségek mindegyikét egy-egy nagyméretű huta uralta. A két távolabbi szoba közepén egy ovális formájú kemence helyezkedett el, körben cölöplyukakkal, melyek egy kemencét körülölelő emelvényt tarthattak. (Az egyik kerek kemencét még nem

sikerült teljesen feltárni.) A két középső helyiségben egy-egy négyzetes, szorosan a fal mellé épített kemence emelkedett. A két műhely között, azaz a második és harmadik helyiség között nem volt átjárás, míg az első és második illetve a harmadik és negyedik helyiség között téglából rakott íves falú ajtó nyílt.

A bontás során az egykorú források nagy segítségünkre voltak. Theophilus presbyter XII. században keletkezett munkája, vagy még inkább a XVI. század közepéről Georgius Agricola aprólékos leírása alapján meglehetősen jól értelmezhetők a feltárt maradványok, a műhely szinte megelevenedik. A távolabbi helyiségekben lévő ovális vagy kerek alapú kemence az előkészítő kemence szerepét tölthette be, amelyben az alapanyagokat adták

Négyzetes és körkemence (G. Agricola nyomán)
A square and a circular furnace

össze, amit az olvasztótégelyekben magas hőfokra felhevítettek. A nagyméretű olvasztótégelyek darabjait pontosan a kemence mellett meg is találtuk, intenzív használatukat mi sem bizonyítja jobban, hogy az edények falára kívül-belül vastagon üveg rakódott le. Miután a mesterek az alapanyagokat összeolvasztották, egyfajta félkész üveget kaptak, melyet cipőformává alakítottak. Ezeket aztán újra felforrósították és megolvastották, hogy még tisztább anyagot kapjanak, s végül ebből fújták vagy formálták ki az üvegtárgyakat. Az üvegtárgyakat a harmadik fázisa a temperálás volt, a kész tárgyak fokozatos lehűtése, melyet egy másik, alacsonyabb hőfokon izzó kemencében végeztek. Visegrádon a három munkafolyamat számára két kemencét alakítottak ki: a kerekben folyt az előkészítés, s valószínűleg a kész tárgyak elkészítése is, míg a szomszédos helyiségben álló négyzetes alapú kemence a hűtésre szolgált. Az is lehet persze, hogy ez utóbbi kemencének elkülönített részében is folyt üvegfúvás. A korabeli leírásokat ábrázolások illusztrálják, s ezek némelyikébe egészen beleillik a visegrádi műhely felépítése, kemencepárja.

A kemencék mellett tömördek üvegdarabot találtunk: félkész terméket, készterméket, vegyesen rontott vagy ép darabokat. Palackok, serlegek, kancsók, poharak, fiolák sokasága

került elő, és rengeteg ablakszem darabja, bár mind csak töredékesen. Az üvegek vékony-sága miatt csak erősebb részletformáik (szájnylásuk, talpkarikájuk) maradtak meg, egész darabokat nem lehet összeállítani. A tárgyak anyaguk, típusuk alapján a XV. század második felére keltezhetőek, s erős hasonlóságot mutatnak a Budán vagy a visegrádi királyi palotában talált üvegekkel. Az üvegleletek mellett néhány szerszámot is találtunk: üvegfúvócsövet, csipesz darabját. Egyes fémtárgyakról csak a ma is folyó restaurálási munkák alatt derült ki, mi is valójában: a fúvócsövön például a földből való kiemelésekor még egyáltalán nem lehetett látni, mi célt szolgált.

Az épület feltárása még közel sem teljes, de már most is vitathatatlan a jelentősége. Súlyát növeli, hogy a műhely nagy valószínűséggel név szerint is azonosítható. Az esztergomi Hyppolit érsek 1491. évi számadáskönyvében megemlítenek egy bizonyos János visegrádi üvegekészítő mestert, aki 5000 ablakszemet szállított Esztergomba az építkezésekhez. Mátyás király halála után Beatrix Esztergomba költözött, s a számára kialakítandó lakosztályban volt szükség az ablakok cseréjére. 5000 ablakszem körülbelül 30-40 ablaktábla elkészítésére elegendő. A szemeket egy másik mester: az esztergomi Bálint rakta helyére, tőle ugyanis ólomablakkereteket is rendelt az érsek. Visegrádi műhelyünk éppen a XV. század második felében működött, sőt leletei az 1470-80-as évekből a Palotában talált üvegtárgyakkal mutatnak szoros hasonlóságot: valószínű, hogy a műhely már ezekben az évtizedekben dolgozhatott az uralkodónak. Lehetséges, hogy más üvegekészítő is működött Visegrádon, bár egy olyan műhellyel, mely a királynak is dolgozott, nehéz lett volna felvenni a versenyt. Visegrádon egyébként a város más pontján találtak már

Ablakszemek – Panes of glass

Csipesz és metsző darabja
Fragments of forceps and cutters

egy korábbi üvegműhelyt, ez azonban a XIV. században volt használatban, és kisebb is volt. Ha feltárt műhelyünk valóban Jánosé, akkor a mester valószínűleg Mátyás nagyszabású építkezéseiben is tevékenyen részt vett, s talán épp ezért, mint már jól ismert és bevált mesterétől rendelte az özvegy királyné 1491-ben az ablakszemeket.

Az ásátást ősszel abbahagytuk, az épület fölé hevenyészett védőtetőt emeltünk, mely körülbelül az elmúlt telet bírta ki. Legégetőbb feladatunk az épület állagmegóvása lenne, a padló téglaburkolata, a kemencék és a nyílások andezitufa kőreszletei már most sokkal rosszabb állapotban vannak, mint bő fél évvel

ezelőtt, az ásátás befejezésekor. Szeretnénk a feltárást mihamarabb folytatni, a telek egészét megkutatni. Eddig Visegrádon egyedülálló, hogy egyetlen telek több középkori városi házat is megőrzött. (Leszámítva a Királyi Palota épületegyüttesét, ám ez királyi rezidenciaként nem a polgárváros építményei közé tartozik.)

Az ásátás vezetője *Szölke Mátyás*, munkatársaink *Buzás Gergely* és *Bozóki Lajos* voltak. Köszönetet szeretnék mondani továbbá *Grósz Zsuzsanna* restaurátornak, valamint a tulajdonosoknak. Örömmel mondhatjuk, hogy a házigazdákkal való együttműködés jól és gördülékenyen haladt, s még ha voltak is időnként nézeteltéréseink, mindenben a törvény által előírt módon jártak el, figyelemmel kísérték munkánkat. Hasonlóképp megörvendeztetett bennünket, hogy a szakmai közönség érdeklődésén túl gyakori volt a helyi lakosok, turisták, iskoláscsoportok látogatása is. Bízunk abban, hogy sokan felismerik, a visegrádi XV. századi üvegműhely olyan leletegyüttest képvisel, mely páratlan ipartörténeti emlék Magyarországon, sőt nyugat-európai viszonylatban is komoly jelentőségnek örvend.

A telek és a rajta álló műemlékek sorsa egyelőre megoldatlan. Kétség nem fér hozzá, hogy érdemes megőrizni a jövő számára, hisz már így is kitűnően kínálja magát a bemutatásra: félig helyreállítva, félig eredeti állapotban megőrizve hitelesen és szemléletesen mutathatná be a középkori üvegművességet. A teljes terület feltárása azonban komoly összeget igényel, nem beszélve a helyreállítás, azután pedig a fenntartás költségeiről. Ez természetesen a telek jogi helyzetét is megkérdőjelezheti: vajon érdemes-e magánkézben maradnia? Az előkerült régészeti objektumok száma és jelentősége már most is – úgy tűnik – meggátolja a magáncélra való építkezést, hiszen az épületekbe való modern bele-

építkezés, vagy azok más funkcióval való ellátása semmissé tenné kulturális értéküket. A telek műemlék-együttesének muzeális jellegű bemutatását azonban képtelenség a magántulajdonosra hárítani.

Egyelőre kis lépésekben gondolkodva remélem, hogy az ásatást még ebben az esztendőben folytatni tudjuk, s belátható időn belül be is fejezhetjük majd. Mégis, további sor-sán is érdemes gondolkodni, olyan megoldást találni, amely mindenkinek megelégedésére szolgál. A tudományos-kulturális érdekeket jó lenne egy nevezőre hozni a benne rejlő üzleti lehetőségekkel, hogy a lelőhely ne pusztuljon el, de bemutatható legyen, s a tulajdonosokban se maradjon ellenérzés. Visegrád hírnevét ne csak az újabb és újabb régészeti leletek öregbítsék, de még inkább a város, a polgárok és a múzeum együttműködése és jó viszonya.

Mediaeval Glassworks from the 15th Century in Visegrád

In the summer of 2004 a group of houses from the 14th -15th centuries was discovered on a building site in Visegrád town centre where probably the mediaeval Hungarian city was situated. The most important of the 3 stone houses and a wooden building is a large building (29x10 m) which had functioned as a glass-maker's workshop in the 15th century. There has already been another, similar workshop known in Visegrád but this one is much bigger and more advanced in structure. It was a two-storey building containing four rooms, including two workshops. There were two melting and preparing furnaces and two cooling furnaces in each workshop. The foundations of the furnaces have been preserved in a very good condition. A lot of scattered glass fragments (cups, jugs, glasses, panes of glass etc.) have been uncovered in the building as well as large melting pots, blowing pipes, forceps, all used for glass making.

The workshop must have belonged to a certain János master glassmaker who worked in the 1490s and according to Archbishop Hyppolit of Modena's register, he transported panes of glass to Esztergom in 1491. The craftsman might have made glass for King Mathias' constructions in Visegrád in the 1470s. This group of monuments represents a high cultural value but there are several problems to face: the lot is private property, although the owner will not be able to build anything there for private purposes. The complete investigation and reconstruction of the monument would need a very large sum of money which the owner cannot be forced to pay. The project has been delayed due to some unsettled matters and lack of money – at present the ruins that have been partly uncovered are in an endangering condition. Proposals have been made to go on with the excavations, reconstruct the monuments and open them for the visitors.

Élő tájház az Ipoly mentén

Dániel Erzsébet

Ipolyszalka (szlovákul Szalka, mely az egykori Hont vármegyéhez tartozott) 1100 lelket számláló kisközség Szlovákia legdélibb részén, az Ipoly és Garam torkolatának szegletében fekszik. Határmenti település, Trianon sebét viseli immár 85 éve. A határt az Ipoly folyó és a rajta átívelő vashíd jelenti, ahol még turistaszegélyben is csak 8-20 óra között lehet közlekedni (Szalka és Letkés között), ugyanis ez idő alatt van vám-szolgálat. Így is gyakrabban jönnek a magyarországi oldalról, amióta Szalkán megnyílt a tájház.

Két évvel ezelőtt Ipolyszalkán rég óhajtott vágy valósult meg az egykori parasztházból lett *tájház* megnyitásával. Nagy értéket jelent ez a határmenti térségben élő, hagyományait ápoló embereknek, s turisztikai szempontból is fontos központ lett a Párkánytól észak felé (Közép-Szlovákiába) utazók és a népi hagyományok iránt érdeklődők számára.

Dél-Szlovákiának ezen a területén ez az első tájház, mindannak ellenére, hogy már 1989 előtt is volt szándék a tárgyi értékek mentésére, de mindig akad valamilyen bürokratikus akadálya, hogy az igen gazdag Garam- és Ipoly-menti falvakban megmentsék a falusi életmód mindennapi tárgyi emlékeit. Több faluban is összegyűjtve (sok helyütt már tönkremenne) vár a sok-sok tárgy a méltó helyen való tárolására.

Az eredeti formáját megőrzött vályogházat egy civil szervezet, a Csemadok alapszervezete vásárolta meg a tulajdonostól (az Illyés Alapítvány támogatásával), s mindössze fél év alatt sikerült felújítani az épületet. A falu központjában megőrzött házat a XX. század elején építették, eredetileg zsúptetővel, melyet a háború után cseréptetőre cseréltek. Az eredeti formában megőrzött házat a 80-as évek végéig lakták. Külső ismertetőjele „a kék-fehér

pingálás”, amely nem jellemző e tájra, inkább az egykori tulajdonos ízlésvilágát tükrözi. Az egyszerű parasztház három helyiségből áll: az *elsőházból* vagy tisztaszobából, a konyhából, helyi nevén *pitarból* és a *hátsóházból*, amely eredeti formában őrzi egykori lakóinak emlékét. Az elsőházból minden a régi szokás szerint került a helyére: az ágyak, a szekrények, tele a népviselet szinte minden darabjával, az ágy, végében a bölcsővel, a tulipános láda, s itt tekinthető meg a 20-as évekbeli menyasszonyi ruha is. A hátsóházból kerültek a régi szövőszekek, melyeken már a megnyitás után a szalkai asszonyok szőtték, és folyamatosan szövik a szebbnél-szebb rongyszőnyegeket. A konyhában is ott van a kredenc a régi csészékkel, a falon a dísz-tányérok, továbbá a sarokpad, s a tisztálkodási eszközök. A ház többi részében, a kamrában a sütő-főző asszonyok naponta kelesztik a finom kuglófot, melyet az udvaron lévő eredeti kementében sütenek meg. Minden idelátogató vendég, turista megköszönheti a szintén itt sült szalonnás-tejfölös lepényt. Az egykori istállóban kézművesek dolgoznak, a kötélverés, a kosárfonás, *sústyafonás* fortélyaiába vezetik be az érdeklődőket. Az udvaron az egykori gémeskútból merik a vizet a mindennapi használathoz, s már elkészültek azok a fajtékok is, melyekkel a legkisebbek szórakozhatnak, míg a nagyobbak foglalatostkodnak.

Ez évben már egyre több csoport – főleg a környékbeli iskolákból – látogat el a tájházba, és az udvaron létrehozott, árnyékos sövényel elkerített pajta alatt kézműveskedhetnek egész nap az érdeklődők. Kötélverést, kosárfonást, szőnyegszövést, üvegfestést, kenyérsütést és számos más mesterséget tanulhatnak itt gyerekek, felnőttek egyaránt. Míg nyáron a turisták és diákcsoportok állandó látogatói a háznak, télen főleg a helyiek szorgoskodnak a házból, többen közülük a fiatalabb korosztály-

hoz tartozók, akik már itt tanultak meg egy-egy mesterséget. Vannak, akiket éppen a munkanélküliség kényszerített rá, hogy napi elfoglaltsága az eladásra alkalmas szőnyegek szövése legyen.

Négy évvel ezelőtt itt rendezték meg az első kézműves tábort, ahová az ország minden tájáról, sőt az anyaországból is érkeztek 7-16 éves fiatalok, sőt akkor felnőttek is. Azóta a tábor is él, sőt az idén már a házból foglalatostkodnak a gyerekek. Ipolyszalkán többen megélhetési lehetőséget látnak a természetes anyagból készült szebbnél-szebb használati vagy dísz tárgyakban.

A szalkai tájházzal a létrehozók a Felföld legdélibb részének egy igen értékes hagyományokkal teli lakáskultúráját mentették meg, s teszik értékessé azzal, hogy az egykori mesterségek egy részét megőrizve átadják a következő generációknak. Biztató ez a jövőre nézve, mert a megnyitás óta a környékbeli falvakban is szorgalmazzák a tájházak létrehozását, a helytörténeti gyűjtemények megőrzését. A szalkai tájházat egy civil szervezet működteti, ami anyagi és egyéb problémákkal jár. Csak remélhető, hogy az önkormányzatok előbb-utóbb felismerik a helyi értékek ilyen jellegű megmentését, s annak turisztikai szempontból is fontos küldetését.

Living Rural House Along the River Ipoly

The village of Ipolyszalka is a settlement of 1100 inhabitants on the southern part of Slovakia right on the mouth of the rivers Ipoly and Garam. In 2003 a so called rural house was opened with a rich ethnographical exhibition presenting the every day life and activities of the area inhabited with Hungarians. The simple peasant house consists of 3 basic rooms: the "first house" or clean room, the kitchen and the "back house". All the rooms were authentically refurnished with original pieces of furniture. The cowshed is used as handworkers' workshops where every visitor can watch how the rope-layers work or how baskets are made.

Nemzetközi kapcsolatok

Kerámia a köbön

Nemzetközi vándorkiállítás a Savaria Múzeumban

Illés Péter

Utolsó állomásához érve, 2005. április 24-én nyílt meg a szombathelyi Savaria Múzeum Disztermében a *Kerámia³-égetett idill* címet viselő, nemzetközi vándorkiállítás, mely szeptember 4-ig volt látogatható. A határon átnyúló vállalkozás az Európai Unió Kultúra 2000 keretprogramjának támogatásával a bécsi Osztrák Néprajzi Múzeum (Österreichisches Museum für Volkskunde, Wien), a túrócszentmártoni Szlovák Nemzeti Múzeum (Slovenské národné múzeum, Martin), illetve a szombathelyi Savaria Múzeum közös rendezésében jött létre.

Kerámia a köbön? Igen, nem véletlen a névadás: Franz Grieshofer és Matthias Beitl ötlete alapján az egykori népi agyagművesség utóéletét újragondoló tárlat *három ország három* múzeumának együttműködésében *három* közép-európai határ menti térségre fókuszált. A létrehozott közös projekt kiinduló gondolata az Európai Parlamentnek a regionalizációról 1988-ban elfogadott közösségi alapokmányában rejlik. Az iratban megfogalmazottak szerint a régiók mint *kulturális terek* a regionális sajátosságok kifelé ajánlásán alapulnak. Ennek értelmében a kiállítás a népi kerámián keresztül tett kísérletet a regionalizmus kortárs folyamatainak egyfajta elemző bemutatására, legalábbis tette témáját etnológiai értelmezés tárgyává. Ugyanakkor, nem utolsósorban, hangsúlyosan aktualizálta azokat a múzeumi historiográfiai, illetve az egyes gyűjtemények konstitúcióját övező helytörténeti tényeket, amelyeket egyébként önértékük miatt is fontosnak, felmutatandónak és átörökítésre méltónak tartunk.

A regionális, illetve helyi folyamatok és a kerámia kapcsolatának szemléltetéséhez példaként három fazekas központ: a közép-burgenlandi *Stoob* (Csáva), a nyugat-szlovákiai *Modra* (Modor) és az őrségi *Magyarszombatfa* jelenét és múltját emelte ki a kiállítás. Mindezekkel összefüggésben a számos ritkaságot is felvonultató tárlat igyekezett rámutatni a különféle néprajzi gyűjteményekben őrzött kerámia-anyagok máig érzékelhető hatására, a különböző vidékek fazekasságára és a hozzájuk szervesen kötődő turizmusra. Egyúttal rávilágított az egyéni és intézményes gyűjtés, kollektióképzés indító okaira, általános elvi alapjaira, valamint az előzőekben megfogalmazottakkal összhangban arra a szerepre, amit a tárgyak területi hovatartozásának megállapí-

tása betöltött. Mindezek értelmében napjaink kézműves, illetve kézműipari termékei mellett egyszerre öt múzeum, a bécsi Néprajzi Múzeum, a pozsonyi Nemzeti Múzeum, a túrócszentmártoni (Martin) Néprajzi Múzeum, a nagyszombati (Trnava) Nyugat-Szlovákiai Múzeum és a szombathelyi Savaria Múzeum kerámiagyűjteményének darabjait tárta a látogatók elé.

A kiállítás színrevitele nemcsak művészeti, kézműves és ipari termékként tette megközelíthetővé a népi kerámia témáját, hanem mint a közösségekhez kötődő kulturális produktumot is szemléltette. Vagyis a jelenség tárgyi-fizikai létén, esztétikai érzékelhetőségén túl ugyanilyen fontosnak tartotta a modern embernek az égetett agyaghoz fűződő bensőséges, mélyen személyes kapcsolatát is kifejezni, megismertetni és továbbadni. „Jólét és ősi tapasztalat” volt a címe annak az első enteriőrnek, mely egy víziószerűen felépülő hagyományos konyha kellékeivel tette látványban megragadhatóvá a kerámiát övező, archaikus és modern jegyekben egyaránt gazdag képzeteket.

A napjainkban készülő termékek létrejöttét, a szériatermelést és a hagyományos készítési módok idilljét, vagyis a kézzel készített áruk születését „Az alkotás öröme és terhe” címet viselő újabb enteriőr jelenítette meg. Ez utóbbi

videóinstallációkkal is kiegészítve próbálta minél közérthetőbbé tenni a mesterfogásokat és a laikus látogató számára a szakismereteket. Ezekkel összefüggésben ugyanakkor felhívta a figyelmet a három térség ma is működő kézműiparának, illetve kézművestradíciójának a helyzetére, történeti háttérére.

A különféle múzeumok kerámiagyűjteményének történetére is reflektáló, centrális helyzetű regionális stílusgyűjtemények reprezentánsai nemzetközi kitekintésben együtt, egy adott helyen világítottak rá az egyes kiragadott településeknek, térségeknek a modernitásban lejátszódó felértékelődésére. A „Népművészet – előtérben a saját művészet” cím alatt az 1895-ben alapított bécsi gyűjteményből többek között Altenburg, Bosznia, Detsch Wagram, Erdély, Galícia, Gmunden, Isztria, Körning, Sopron és Zittau fazekas- és kerámiahagyományainak emlékeit ismerhették meg a látogatók. A gyűjteményképző háttér munka és hatásainak érzékeltetéséhez *Michael Haberlandt* (1860-1940), *Wilhelm Hein* (1861-1903), *Leopold Schmidt* (1912-1981), *Bünker János Rajnárd* (1863-1914) muzeológusok és egy mai magángyűjtő, *René Edenhofer* (1968-) munkásságát emelte itt ki a kiállítás. Az 1893-tól, vagyis a Szlovák Múzeumtársaság megalapítása óta a mai Szlovákia területéről gyűjtött

Részlet a kiállításból – Detail of the exhibition

Részlet a kiállításból – Detail of the exhibition
Fotók – Photos: Illés Péter

és bemutatott történeti kerámiatermék elsősorban a helyi fajanszhagyományokat hangsúlyozták. A különleges kiállításban így Beluj (Béld), Dechtice (Dejte), Pukanec (Bakabánya), Smolenice (Szomolány), Sobotište (Ószombat) és Stupava (Stomfa) mellett *Ferdiš Kostka* (1878-1951), *Herman Landsfeld* (1899-1984) keramikusok és *Štefan Cyril Parrák* (1920-1968) magángyűjtő tevékenysége kínált újabb tanulságokat. A szombathelyi Savaria Múzeum, mint alapítása óta megyei gyűjtőkörű intézmény az előbbiekhöz viszonyítva értelemszerűen a legkisebb gyűjtőterülettel bír. Azonban a XIX. század utolsó harmadában már működő szombathelyi Régészeti Egylet tagjai, a gyűjtőmunkát mintegy modern irányba is irányítva, a régészeti leletek mellett néprajzi gyűjtéssel is korán megpróbálkoztak. Az egylet megalakulásával egy időben, 1872-ben megszüntetett céhek emléktáráinak összegyűjtését is megkezdték a háziipar emlékei mellett. A néprajzi kollekciónak hősorkából származó, válogatott tárgyakon túlmenően a kiállított fazekasmunkák két vasi fazekasközpontra, a Belső-Őrségben fekvő Magyarszombatfára és a Szombathely közelében található, egykor virágzó fazekas kultúrával rendelkező Jákra hívták fel a figyelmet. A kiállított műtárgyak egyben illusztrálták a századfordulót követő népművészeti tárgyközlés alakulását, majd a XX. század második felében professzionalizálódó néprajzi muzeológia helyi törekvéseit.

Végül „Az identitás motorjai” alcímet viselő rész, a videótechnika lehetőségeit is újfent kihasználva, már a kortárs tárgyközlés eredményeinek, környezetének bemutatásán keresztül mutatott rá arra, hogy az etnográfiai műveltségre alapozott gyűjteményépítő munkálkodások, illetve a XIX. század végi és XX. század első felében kibontakozó népművészeti teljesítmények emlékei sajátos „ihletforrásokként” jelentkeztek, majd váltak és válnak a kulturális reprezentációk hivatkozási pontjaivá mind a mai napig. A múzeumi gyűjtemények, szabadterei kiállítóhelyek a helyi kulturális és szellemi örökséget megjelenítő, ábrázoló kulisszái óhatatlanul is a régió, vagyis egy-egy térség, vagy éppen szűkebb lokalitás mibenlétének kérdésére érintő társadalmi-kulturális eszmecserek hivatkozási pontjait jelentik. (Gondolhatunk itt akár a magyarszombatfai és stoobi történeti fazekasházak, vagy a modrai Ignáz Bizmayer Galéria szerepére.) A gyűjteményeket őrző raktárakból a kiállításokba kikerülve az eredeti életvilágukból kiszakított, funkciójukat veszített kultúrjavak magukban hordozzák azt a potenciált, hogy pusztán jelenlétükkel váljanak látszólag megkérdőjelezhetetlenül a származási helyükről szóló képek, képzetek vagy a népszerűsítésre szánt imázs letéteményeseivé. Az alkotóhelyek stílusgyűjteményei, az „eredeti”, „egykori” példányokról készült képi reprezentációk, másolatok és utánzatok sokszorosításai nem csak elmúlt világok „egyszerű” bizonyítékai, hanem a mindenkorra jelentősen aktív módon formálni képes

lehetőségek értékhordozók forrásai.

A projektvezető Matthias Beitl mellett a további együttműködő kurátorok Veronika Plöckinger, Claudia Peschel-Wacha (*Österreichisches Museum für Volkskunde, Wien*), Marta Pastierikova (*Slovenské národné múzeum, Martin*) és Illés Péter (*Vás Megyei Múzeumok Igazgatósága – Savaria Múzeum, Szombathely*) voltak. A kiállításához készült, a kiállítóhelyek sorrendjében német-szlovák-magyar, tehát háromnyelvű katalógust Matthias Beitl és Veronika Plöckinger szerkesztette. A Savaria Múzeumban a kiállítás ideje alatt a kísérőprogramokat Szommer Ildikó, a gyermekprogramokat Tóth Kálmán szervezte.

Szintén a Savaria Múzeumban, még a kiállítás megnyitójának másnapján, 2005. április 25-én került megrendezésre Voigt Vilmos és Horváth Sándor elnökletével a *Mindennapok egzotikumai – hagyomány a változó időben* címet viselő nemzetközi etnológiai konferencia. A referátumok a népi kerámia témájától elrugaszkodva a kiállításban is tetten érhető problematikák szerteágazó összefüggéseit igyekeztek körüljárni, diskurzusba emelni. A sorrendben Voigt Vilmos, Franz Grieshofer, Dáša Ferklová, Wolfgang Gürtler, Csonka Takács Eszter, Illés Péter és Ács Zoltán elhangzott előadásainak írásban szerkesztett változatai a Savaria Múzeum *Fontes Castriferriensis* sorozatának gondozásában fog megjelenni.

Ceramics on Cube An International Travelling Exhibition at the Savaria Museum

In April 2005 the "Ceramics³" international travelling exhibition arrived at its last destination in Szombathely, at the Savaria Museum. It is a joint work of the Austrian Museum of Ethnography, Vienna, the Slovakian National Museum, Martin and the Savaria Museum. The number 3 in the title represents the three museums which has set up the show as well as the three Central European regions that the exhibition depicts. The inspiration for the project was given from the European Parliament's statutes on regions as cultural spaces, so the exhibition intended to describe contemporary trends of regionalism in an analytical way through the introduction of popular ceramics and pottery. The show is a representation of 3 great centres of pottery in the past and present, exhibiting some rarities. Popular ceramics are examined and interpreted on one hand as products of art, craftsmanship or industry, on the other hand as a cultural product connected with a community and also the individuals at a personal level.

Kiállítások

„Gyermekvilág” a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban

Csók Márta

Évek óta kellemes, baráti, ugyanakkor gyümölcsöző intézmények közötti együttműködés áll fenn a Szabadtéri Néprajzi Múzeum és a Magyar Mezőgazdasági Múzeum között. Ez a szakmai szempontból eddig is hasznos kapcsolat tovább mélyült, amikor T. Bereczki Ibolya és Káldy Mária több fontos külföldi és belföldi helyszín után a Vajdahunyadvárba is elhozták és meg is rendezték a „Gyermekvilág Magyarországon” c. kiállításukat. (2004. november 4. – 2005. február 13.)

Mint ahogy az előző helyszíneken is kiderült, a kiállítás gyermeknek, szülőnek, nagyszülőnek egyaránt élmény, hiszen úgy szól a régmúltról – játékokról, taneszközökről, kicsi munkaeszközökről –, hogy a gyerekeknek sok ismeretet, ugyanakkor érdekes újdonságot mond vele, a felnőtteket pedig kellemes nosztalgizásra ösztönzi. *„Nahát, nézd csak, ilyen babakonyhám volt nekem is!”, „Ki gondolta volna, hogy ezt a könyvet itt látom viszont?”, „Éppen ezzel játszottunk mi is!”* – több ilyenféle megnyilvánulást, örömteli megállapítást, csodálkozást láttunk, tapasztaltunk, ha elvegyültünk a látogatók között. Az arcokon öröm, emlékezés, ámulat. *„Nahát, hogy ezek múzeumba kerültek!”* Nincs mese, bizony, az idő eljárt, felnőtünk.

Akik eljöttek, másként is megmerítközhetnek a múltban.

*

Ha ugyanis látogatóink, a gyermekek (és persze szülei, nagyszülei) kibújnak a cipőjükből és helyet kerestek a kiállítás végében berendezett „fiú” és „lány” kuckókban (többnyire mindkettőben tökéletes volt a koedukáció!) régi és újabb játékokat próbálhattak ki, sőt a régi falusi gyerekek ruháiba is belebújhattak.

Hihetetlen, hogy mennyi mindenre jó egy jó kiállítás! Nagy örömünkre a vendégkönyv szerint nemcsak önfeledt játékokra adtunk lehetőséget, hanem ötleteket gyűjtöttek a barkácsolók, emellett a *„nagypapák is jól játszottak”, „a tartalmas szövegeken elgondolkozhattak”,* sőt, akadt olyan is, akinek *„szakdolgozathoz is segítség”-et* jelentettek a játékok, használati eszközök, archív fényképek. *„Három gyermekünknek így könnyebb volt elbeszélni a múltat”* – írja egy házaspár. Volt, aki úgy gondolta *„mintha megállt volna az idő”*. Annak is örültünk, hogy egy pedagógus pedig vidéken hagyományörző szakkört indított a kiállítás ihletésére! Sok gyermek rajzzal fejezte ki tetszését. Rengeteg baba, kisvona-

mackó, virág, virág-girlanddal övezett cirkalmas gyermeki aláírás mutatja, hogy szívesen, örömmel és felszabadultan tevékenykedtek, vagy csak nézelődtek látogatóink.

A Magyar Mezőgazdasági Múzeumban a kiállítás fogadását nagy várakozás és készülődés előzte meg. PR-munkánk célkitűzése volt: személyesen megszólítani az embereket már a kiállítás megnyitása előtt. A kiállításban látható régi iskolai palatáblát „mindenki táblájává” tette az arculattervező, aki a meghívótól a plakátterven át az információs füzetkéig „arcu-lattá” formálta azt. Szívesen vették kézbe, rakták el, forgatták azok, akikhez eljutott.

A múzeum előtti hidas kapura kifeszített molinón színes, vidám, szökdécselő nagy betűk hívogatták a Városligetben sétálókat. A belépőket pedig egy széles mosolyú, hintán ülő baba várta.

Rendezvények tervét forgattuk a fejünkben, amelyek reményeink szerint még élőbbé, kedveltebbé tehetik ezt a kiállítást elsősorban is a gyermekeknek, akikről szól. Mindenekelőtt tehát kisgyermekes családoknak szántuk további játékokra, közös alkotásra, hasznos és aktuális időöltésre buzdító rendezvényeinket. Jól számítottunk: a kiállítás fogadtatása kirobbanó volt, még a városzerte csalogató karácsonyi rendezvény-áradat kínálatai ellenére is sokan kerestek fel bennünket. Miku-

lás, Luca-nap, karácsonyra készülés – három egymást követő vasárnap a kereskedelem és a kultúra különféle területeinek kínálatában, mondhatni konkurens szorításában – majdnem ezer embert vonzott, a farsangi hétvégén pedig közel hatszáz fordult meg nálunk. „Használtuk” a kiállítás minden rétegét, azaz sokféleképp elfoglalhatta magát az érkező család minden tagja. A kuckókban folyamatosan játszhattak a népi és fajtékok iránt érdeklődők, mások népszokásokat bemutató filmeket nézhettek, közben kézműves sarkoknál tolonghatott az, aki el is akart vinni valamit, például saját készítésű ajándékot. Minden rendezvényen más-más „emblemikus” figura jelent meg, köré szerveződött aztán a játékkészítés, kóstolás, tánc, ajándékvásár. December elején csokoládét osztogatott mindazoknak a Mikulás, akik a *„Keresd a Mikulást!”* feladatlapos játékot választották. Luca napján megjelent a boszorkány, mellette tolongtak a fehérbe öltözött Luca-pucák, akik seprűvel „fenyegették” az összeseregletteket. Karácsonykor csörgő botos betlehemesek, táncosok, vásárosok, kézművesek segítettek abban, hogy eligazodjunk a régi népszokásokban és valami szép, eredeti ajándékot vihezzünk haza.

Nagy örömünkre a legnagyobb sikere a farsangi rendezvényünknek volt, amit az is mutat, hogy sok visszatérő látogatóval találkoztunk.

Múzeumpedagógiai foglalkozás a kiállításban
Museum pedagogical workshop in the exhibition

A nálunk Mikulások, lucázók, betlehemezők mellé társultak a farsangolók: erre a rendezvényünkre annyian voltak kíváncsiak, mint a három előző rendezvényre összesen! A napkiütemezett figurája a „kisze baba”, amelyet öltöztettünk, táncoltattunk, majd a múzeum előtt elégettünk. Erre a látványosságra a múzeum körül sétálók is kíváncsiak voltak: csatogtak a fényképezőgépek, berregtek a filmfelvevők.

Érdeemes kicsit továbbgondolni a kiállítás és rendezvényeinek sikerét!

*

2004 tavaszán alkalmam volt a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által életre hívott szűk körű munkabizottság (Nagykovácsi) tagjaként a szakma több prominens képviselőjének véleményét megismerni a múzeumokat ért számos új kívánalom következtében körvonalazódó feladatokról. Vagyis a múzeumok jövőjéről. Az ott megfogalmazott „Múzeumok Mindenkinek” szlogen (filozófia) elfogadható és érthető volt mindannyiunk számára, hiszen sok – nem feltétlenül a közművelődéshez szorosan kötődő – múzeumi szakember ugyanazt érzi: a változtatás elkerülhetetlenségét, szándékát. Vagyis azt, hogy másfél évtizeddel a rendszer-váltás után, az ingyenesség megvalósulásával egyidejűleg sokan azt gondoljuk: a múzeumoknak *mindenki* számára kínálniuk kell valamit. Nemcsak a meglévő látogatói körnek, nemcsak a diákoknak, nemcsak a szűkebb szakmai társaságoknak, hanem mindenkinek. Mindenkinek pedig csak úgy tud szólni egy múzeum, ha sokféle közönségigényt kielégít.

Némely – a múzeumok megváltozott szerepével foglalkozó elméleti – munka azt fejt ki, vagy sugallja, hogy „a múzeum inkább a felejtés, mintsem az emlékezés múzsájának szolgálhat lakhelyül.” (György Péter) Ez arra figyelmeztet, hogy a múzeumok a fogyasztói társadalom, a

fogyasztás szerkezetébe próbálnak minél gyorsabban és fokozottabban illeszkedni. Hiszen csak így szólhatnak mindenkinek!

Természetesen nem gondolom, hogy teljesen betöltené a múzeum küldetését az, hogy ennek a változásnak megfeleljen, hiszen továbbra is a kultúra, az emberi kultúra értékeinek megőrzése és közvetítése a hivatásunk. A napjainkban érzékelhető változásokat azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül. Mesze kerültünk attól az időtől (1970–1980-as évek), amikor azért munkálkodtunk, hogy az „üvegallatosság”, a „szentély-jelleg” merevségét oldjuk és közvetlenebb kapcsolatot, barátságosabb viszonyt alakítsunk ki látogatóinkkal. Ez a szándék mára már kevésnek bizonyul. Meg kell találnunk a közönséggel való kapcsolatot azon formáit, amelyek a legkedvezőbbek számunkra: megőrizni varázsunkat, az „intimitást”, vagyis a műtárggyal való négy szemközti kommunikálás lehetőségét is nyújtani a lassan sétálgató, elmerengő látogatóknak. Ugyanakkor igény van rá, tehát teret adni annak is, hogy falaink között zenélő, kattogó, mozgó, megfogható, tapogatható és a tömeges használatától sem tönkremenő tárgyak, interaktív eszközök, kellékek várják a „szórakoztató fogyasztóipar” lelkes híveit. Vagyis mindenkit.

*

Véleményem szerint a „Gyermekvilág Magyarországon” című kiállítás és a hozzá kapcsolódó rendezvények kísérletet tettek arra, hogy látogató és múzeum között új kapcsolatot alakítsanak ki. A régi játékok és főleg az azokkal való helyszíni játék a lehető legintimébb kapcsolatba hozta a műtárgyat a látogatóval, hiszen itt a „műtárgy” kinek-kinek a saját régi mesekönyve, óvodai kiságya, mackója volt! Gyermeki múltjának egy darabjával találkozott gyakran az a szülő, nagyszülő, aki a magával hozott gyereket a jövőre készítette fel önmagá-

ban véve már azzal, hogy hétvégi szórakozása színteréül bennünket választott. Közben találkozott a Mikulással élőben, papíron, mondókák segítségével és csokoládé-papíron, rajzlapon is. Ha akart, evett Luca-pogácsát, könnyezett a hagyományoktól, ültetett Luca-búzákat, vagy tűzbe vetett kisze-babát. Emellett készíthetett ajándékot, választhatott vásárfiát, tanulhatott papírral, gyönggyel, textillel ügyeskedni. Senki nem ment el üres kézzel, és talán senki nem ment el csalódottan. Remélem, mindenkinek szóltunk! Számunkra nagy öröm a vendégkönyv egyik utolsó bejegyzése: „Itt voltunk és nagyon jó volt!” Reméljük, mindenkinek.

“The World of Children” in the Hungarian Museum of Agriculture

As a result of a traditionally fruitful co-operation between the Szentendre Open-Air Museum and the Museum of Agriculture a new temporary exhibition was set up at the Vajdahunyad Castle in 2004. The show was intended to please children and their parents or even grandparents alike by presenting a lot of toys, educational and household tools, offering the opportunity to learn and play, and make grown-ups remember their own childhood... The preparation stage for the exhibition included the creation of a personal approach and an inviting, complete image that is appealing for all. The events that accompanied the exhibition were also selected to be inspiring, enjoyable and an unforgettable experience. Winter holidays like Santa Claus, St. Lucia, Christmas or the “winter-chasing” rituals and thematic programmes also were a great success among visitors – playing games, doing handicrafts, watching documentaries on folk traditions, singing and dancing as well as tasting special dishes were attractions that could be an answer to how museums activities should be suited to please everybody, attracting the wide public to the museum which has been undergoing fundamental changes in order to establish a real interaction between the institution and the public.

Huszka József, a rajzoló gyűjtő 1854-1934 A Néprajzi Múzeum időszaki kiállításáról

Basics Beatrix

Huszka József nevét a Székely Bertalan falképeiről írott szakdolgozatom készítése során ismertem meg. A falképek ornamentikája kapcsán a díszítőmotívum gyűjtés, kutatás témája egyenesen vezetett Huszka tevékenységéhez. Akkor még nem sokat lehetett róla tudni, azon túl, hogy az éppen Székely által vezetett Rajztanárképző Intézetben szerezte meg képzettségét, mindenesetre különös érdeklődésre tarthatott számot sokoldalúsága, sokféle tudományágat érintő életműve.

A nyolcvanas-kilencvenes években fel-feltűnt neve különböző tanulmányokban, de az említett

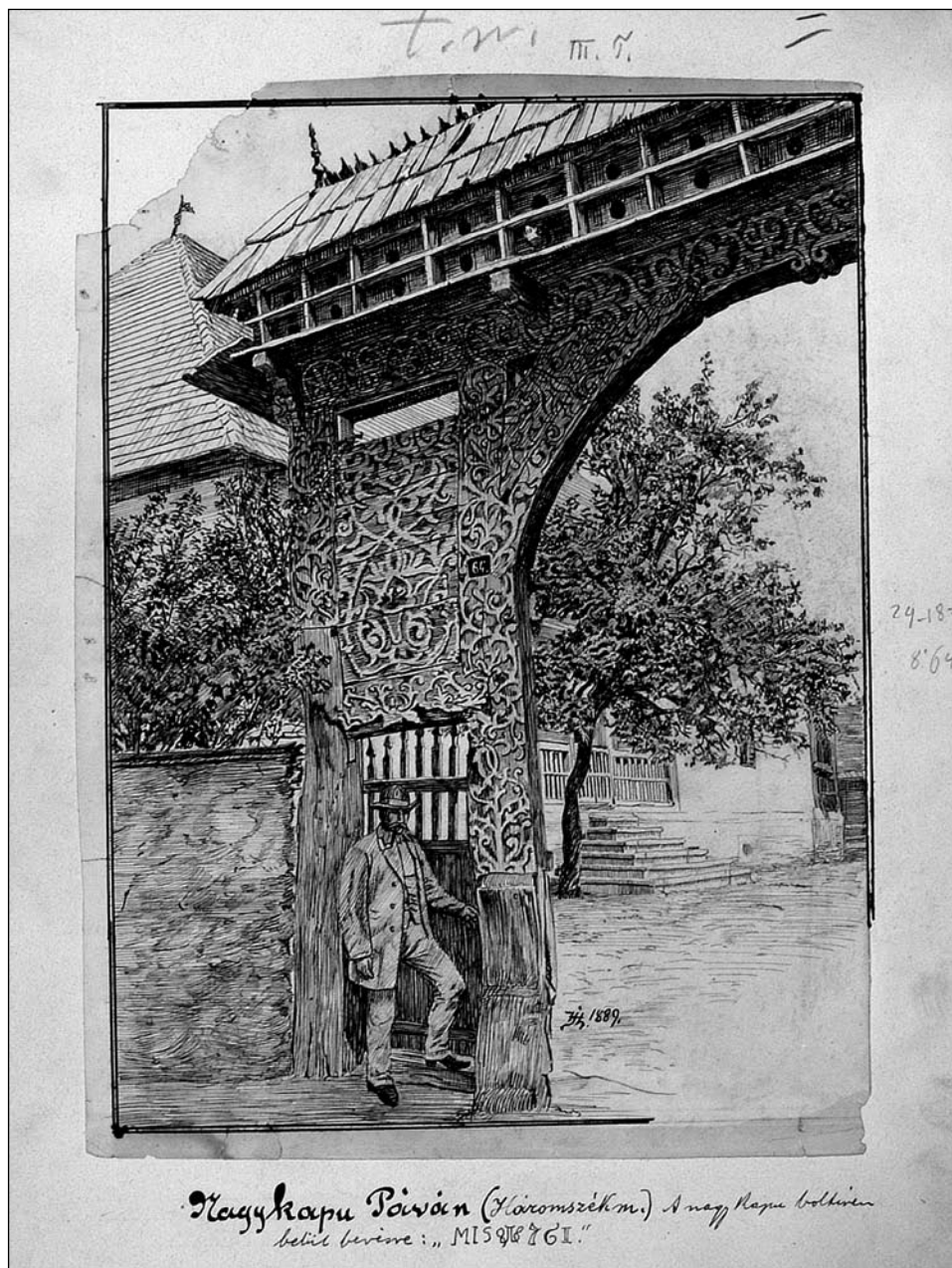
kivételesen gazdag életművel összefoglalóan sem publikáció, sem pedig kiállítás nem foglalkozott mindeztáig. Ezért nevezhető különleges jelentőségűnek a Néprajzi Múzeum vállalkozása, egy néprajzi, művészettörténeti, sőt régészeti szempontból egyaránt fontos életút eredményeinek összefoglaló bemutatása.

A sokteremnyi műtárgy- és dokumentumanyag kiválogatását hosszú előkészítő kutatási periódus előzte meg. A kiállított műtárgyak egyben dokumentumok, és fordítva – ez egyúttal megnehezítette bemutatásukat is. A szokásos kronológiai sorrenden belül a rendezés és a látványterv egyaránt ügyelt arra, hogy minden teremben egy-egy a témához kapcsolódó tárgy kiemelésével, nagy méretben történő megismét-

lésével felhívja a látogatók figyelmét a legfontosabbnak ítélt momentumra.

A Műegyetem, a Mintarajztanoda, a sepsiszentgyörgyi tanárság a képzés és pályakezds időszakát jelentik – fényképek, rajzfüzetek vázlatai illusztrálják mindezt, s már itt is megjelenik a fénykép és akvarell párhuzama, amelyet a rendezők végig alkalmaztak. A fotó, mint a rajz ihlető forrása, az akvarell, mint az előbbi javított, szepített változata újból és újból feltűnik a későbbiekben is.

Az első nagyobb egység műtárgyai Huszka falképmásolatai, amelyeket a Műemlékek Országos Bizottsága számára készített. 1881 és 1905 között huszonhárom erdélyi és észak-magyarországi falképfeltárást dokumentált. Sok közülük

Pápai kapu. Sepsiszentgyörgy, 1889 – Pápai gate. Sepsiszentgyörgy, 1889

protestáns, kálvinista vagy unitárius templomok lemeszelt középkori figurális és ornamentális dekorációja volt, s nem egyet magam is az akvarellmásolatok formájában ismertem meg, s némelyiküket ma már csak ezek őrizték meg számunkra. Mellettük láthatjuk a kiállításon a templomok archív felvételeit is, valamint egy-egy tömör, összegező szöveget róluk. Huszka nyolcvanas években közreadott dolgozatai írásban is összefoglalták felméréseinek eredményeit (A derzsi falképek. Archeológiai Értesítő VIII. 1888. 50-53; A bögyözi falképek. Archeológiai Értesítő XVIII. 1898. 328; Magyar szentek a Székelyföldön a XIII-XVI. században. Archeológiai Értesítő, 1886. VI. 123. – és még sorolhatnánk).

A címben jelzett tevékenységek közül ily módon elsőként a rajzolóval ismerkedhetünk meg. Ugyanakkor a rajzolást, a Huszka által keresett motívumok, tárgyak e technikával történő megörökítését egész életében művelte. A falképek esetében lerajzolásuk másolást jelen-

tett, s a nyolcvanas évek a másolás egyik „nagy korszaka” volt. Ekkor rendelte meg az 1884-ben a Nemzeti Múzeum Képtárából és a Széchényi Könyvtár grafikáiból létrehozott Történelmi Képcsarnok magyar vonatkozású falképek, táblaképek másolatait, hogy tervezett kiállításának hiányzó műtárgyait bemutathassa. Ez a gyakorlat még sokáig elfogadott maradt, s Huszka másolat-rajzait is használták később ilyen módon.

A rajzolás és a gyűjtés igazi területe a „rég Magyar műipari díszítések”. A motívum gyűjtés és megörökítése párhuzamosan zajlott, a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum néprajzi gyűjteményének felnagyított archív fotója mellett ott láthatjuk a vázlatkönyveknek a múzeumban őrzött tárgyakéra rímelő motívumait. 1885-ben jelent meg a „Magyar díszítő stíl” mintaalbuma, s a teremben körben az ide vezető gyűjtés emlékei jelennek meg: XVII. századi lepedővég, a maksai festett mennyezet, a csíksomlyói ferences kolos-

tor, vagy a gyergószentmiklósi örmény kolostor hímzései, az „újra felfedezett” úríhímzések mintái. Párhuzamként bemutatja a kiállítás a korszak más mintaalbumait, Friedrich Fischbach, Racinet köteteit. Az előbbi például szintén történeti (középkori) textilgyűjtemény motívumait alkalmazta gyűjteményében. Itt is szembetűnő, mint végig a kiállítás folyamán az a finom utalásrendszer, amelynek felépítésével a látogató szinte észrevétlenül bírják rá a rendezők, hogy önmaga vegye észre az összefüggéseket, vonja le a következtetéseket. Ez a módszer nélkülöz minden didaktikát, úgy okít, hogy a ráismerés öröme lesz a jutalmunk, anélkül, hogy a rendezői irányítás szembetűnő lenne.

„Magyar népies és renaissance díszítményeink” címmel az 1885-ös Országos Kiállítás anyagából ad a következő egység válogatást. Huszka gyűjteményének círaszúrje két tárgycsoporthoz vezet: a szücs munkák, mintarajzok Mezőkövesd „felfedezését” jelzik. A festett bútorok, kerámiaiak enteriőrjét követően „a székely ház”, a székely kapuk egy fotósorozata – negatív, nagyítás és Huszka akvarelljei, illetve azok nyomtatványai a rajzoló és gyűjtő dokumentáló munkáját illusztrálják ismét – hogyan alkalmazta a különböző műfajokat, mit milyen módon használt föl az általa lényegesnek ítélt megörökítésére.

Huszka és kortársai ellentmondásos viszonyát inkább a korszak jeles néprajzkutatóinak – Jankó Jánosnak, Herman Ottónak – gyűjtés- és feldolgozásbéli különbözősége jelzi, de elszigetelődését a teremfelirat is kimondja. A „magyar” vagy „székely” ház eredetével kapcsolatos viták, Huszka és Herman Ottó egymást bíráló írásai módszereik alapvető eltéréséről szólnak: ahogy Herman írja „követem a fejlődést és ...akkor vonom le a végső következtést”, s Huszkanak fölroja, hogy „...megfeleltek a fejlődésről...”. Ekkor már nemcsak a székely vagy a magyar ház eredetéről, hanem az építészet formái alapján meghatározható nemzeti stílus létéről, illetve nemlétéről van szó. Jóllehet Huszka nézetei az ornamentika gyűjtése kapcsán alapjaiban tértek el a kortársakétól, amint ezt a fenti viták is jelezték, a néprajzi műgyűjtés kezdetével szorosan összekapcsolódott a gyűjtő tevékenysége. Huszka sepsiszentgyörgyi enteriőrjének rekonstrukciója is jól illusztrálja ezt, az 1909-ben a Nemzeti Múzeum Néprajzi Tára által vásárolt 24 festékes szőnyeg, amelyek közül néhányat az enteriőrben láthatunk, csak a kezdete volt annak a folyamatnak, melynek során gyűjteményének újabb és újabb értékes tárgycsoportja került – részben ajándékozás, részben pedig vásárlás útján – közgyűjteménybe.

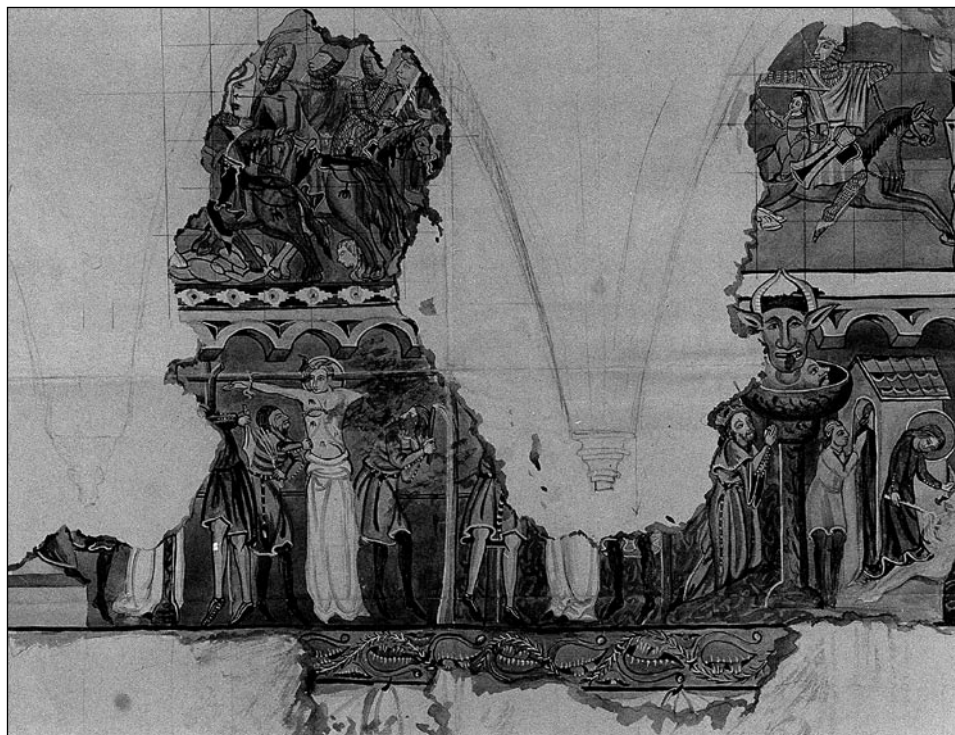
„Teremtsünk magyar műipart”, szólít föl Huszkaival az utolsó terem felirata, s az itt bemutatott tervek, rajzok, műtárgyak jól érzékeltetik, milyen fontos szerepe volt ebben rajzoló- és gyűjtőmunkájának. Iparművészeti tervei – kandalló, gyertyatartó, üvegek, egyéb kisebb használati tárgyak – mellett épületek rajzai mutatják, hogyan használta föl gyűjtésének eredményeit.

Hatását az ezredéves kiállítás, amelynek munkálataiban jelentős részt vállalt, tárgyanyaga is érzékelteti. Talán a legjellemzőbb erre a miniszterelnöki szoba bútorainak, berendezésének, dekorációjának terve.

A kiállítás nagyon sokat ad; egy-egy témakör, az életmű egy-egy fejezete, része kapcsán olyan összefüggéseket világít meg, amelyek számtalan irányban tágitják tovább a bemutatottak körét, s ezáltal mintegy monografikus feldolgozását kapjuk az adott fejezetnek. Mivel azonban egy kiállítás keretein belül valójában fizikailag lehetetlen lenne ez, útmutatásszerűen jelzi, mikor merre haladhatunk tovább, ha kedvünk tartja és érdeklődésünk ösztönöz. Kár, hogy a katalógus még nem készült el, de remélhetjük, hogy az egymásra épülő egységek révén egyre sokrétűbbé váló kép további finomítására, gazdagítására lesz képes. Fontos megjegyezni azt is, hogy a Collegium Budapest nemzetközi munkacsoportja kétnapos előadássorozatának része volt a kiállítás megtekintése, az ott előadottakhoz mintegy hozzájárulásként.

Az életműnek a kiállítás által történő tagolása is szerencsés, s jó döntés volt a millenniumi kiállítás kapcsán Huszka hatását a tárgyteremtés gyakorlatában megmutatni, s egyúttal ezzel zárnai az ekkor még valójában nem lezárt életművet. Nagyon jó, hogy a címben foglaltaktól nem tért el a megvalósítás – a rajzolás és gyűjtés az életmű legfontosabb része, amely a kortársakra jelentős hatást gyakorolt, dokumentált és megőrzött, s most, a Néprajzi Múzeum kiállítása révén az utókor is megtette a magáét az életmű maradandó értékeinek megismertetéséért.

A bemutatás tartalmi vonatkozásai mellett fontos azonban annak módja is; a látványtervező, Csáky Marianne a hatalmas mennyiségű anyag elrendezésénél a tagolás hagyományos módját alkalmazta, vagyis a termekben vendégfalakat épített az anyagrészek

Unitárius templom északi falának részlete: Szent László- és Szent Margit-ciklus.
Homoródszentmárton, 1882

Detail of the northern wall of the Unitarian church: Saint László and Saint Margit-cycle

elkülönítésére. Tekintettel a kiállított tárgyak sokféleségére – kéziratok, rajzok, akvarellek, vázlatfüzetek egyben és laponként, fotók albumban és önállóan, bútorok, kerámiák, használati tárgyak –, nem volt egyszerű feladat ezek összefogó keretét megtalálni. A színezett falak ötlete már nem meglepő, de az itt alkalmazott stílizált tulipánmotívumok inkább nehezítették, mint segítették a sokféle látvány befogadását. Az emblemikus fontosságú tárgyak kiemelésének és felnagyításának ötlete volt, ahol jól szolgált a mondanivalót, de néhol inkább zavarónak tűnt.

A rendezők és közreműködők neveinek hosszú listája jelzi, ritka alaposággal, rengeteg munkával előkészített és megrendezett kiállítással van dolgunk. Egy látogatással talán be sem fogadható minden: ide vissza kell térni, érdekes akár többször is. Mint egy jó regény újra- és újraolvasásakor, minden alkalommal találhatunk újabb élvezetes részleteket.

(Rendező: Fejős Zoltán, munkatársak: Bata Tímea, Lackner Mónika, Tasnádi Zsuzsa.)

Lásd még – See also: Borító 3 – Cover 3

Cifraszűr hímzések Mosóty Pál szűrszabóműhelyéből. Hímzéminta
Embroideries of a felt cloak from the workshop of Pál Mosótyky. Needlework sample

József Huszka, the Collector Who Drew 1854-1934
Temporary Exhibition in the Museum of Ethnography

József Huszka was a very versatile person; originally he graduated from the Drawing Teacher Training College led by the famous artist Bertalan Székely but during his life he dealt with many different fields of art and science: he made replicas of wall paintings to be saved, he collected popular and industrial motifs and patterns of embroidery, architecture, furniture and everyday objects, he also designed objects. The exhibition attempted to cover this diverse life and work, and it mostly succeeded, due to the meticulousity and hard work of the highly professional staff. The ethnographic, art history and archaeological part of Huszka's activities form a coherent unity in the exhibition; in each room of the exhibition there is another part of his work, with an enlarged and highlighted object which marks the most important momentum of that stage. The first unit is the wall painting replicas, where we meet Huszka, the drawing artist. The second stage is the ornaments of Hungarian applied arts. The next selection is from Hungarian popular and renaissance ornaments. The last room of the exhibition is called "Let us establish Hungarian decorative art" showing Huszka's drawings, designs, plans which mark his importance in this pursuit.

A harmincéves Bihari Múzeum harmadik állandó kiállítása

Kállai Irén

2004. október 18-án, a Bihari Múzeum alapításának 30. évfordulója alkalmából nyílt meg *A táj és az ember – Herpálytól a faluvárosig* című állandó kiállításunk második szakasza. A teljessé vált állandó kiállítás 7 teremmel várja az érdeklődőket Berettyóújfalu szívében, a Kálvin tér 1. sz. alatt, a 130 éves volt Községháza felújított épületében. Az épület 2001-ben lett a Közgűjtemények Háza, a földszinten a Sinka István Városi Könyvtár, az emeleten a Bihari Múzeum kapott helyet. Az állandó kiállítás 2003 tavaszán megnyílt első szakaszában régészeti és a helytörténeti kiállítást láthattunk, ami most kiegészült néprajzi, irodalomtörténeti, játéktörténeti anyaggal. Tekintsük végig a kiállítást.

Az állandó kiállítás első és egyben az egész múzeum legnagyobb terme a 2003-ban megnyílt régészeti terem, amely egyben foglalkoztatóterem is, játszóházakat, előadásokat, vetélkedőket tartunk itt. *Késő újkőkori település Berettyóújfalu–Herpályon* című kiállítási anyag a késő újkőkori herpályi-csöszhalmi kultúrkomplexum (Kr. e. 4900–4400) anyagát mutatja be. Három tárlóban az 1977–82 közötti, a herpályi Földvárhalmon folyó ásátás leleteit láthatjuk (edények, csont- és kőeszközök stb.). A nagyteremben, a Herpályon közel 7000 évvel ezelőtől élt újkőkori ember emeletes házának teljes méretarányos makettje fogadja a látogatókat.

A második terem, már az új egység része. Néprajzi anyaga *Élet a vízvilágban* címmel a Sárrét vízi-világában élő, dolgozó férfiak életét és lakhelyét mutatja be. A kiállítás Szűcs Sándor munkáit, rajzait felhasználva egy letűnt világot mutat be. A látogató megismerkedhet a pákások életével, a pákásztanyával, a bodonhajóval, a halfogó eszközökkel, a vízvilág legfontosabb növényeivel, azok felhasználási módjaival, valamint néhány érdekes állattal, melyek közül néhánynak a hangja is hallható a háttérben.

Szintén az új egység része a következő kiállítóterem, amely a ház körüli női munkákat mutatja be *Jó gazdasszony vagyok én...* címmel. A hagyományos paraszti élet mozzanataiból a női munkákat állítja középpontba a kiállítás. A munkák közül kiemelkedik a kender feldolgozása. A kender Bihar területén egészen az 50-es évekig fontos rosnövény volt. A belőle készült viseleti és lakástextíleken kívül a kenderfeldolgozás eszközeit és egy felvetett szövőszéket is láthatunk a kiállításban. Az egyéb hagyományos munkák bemutatásához az 1910-es éveket idéző konyha- és szobabelső adja a háttérrel. A konyhában éppen kalácsü-

tésre készül a gazdasszony, a tüzelőpadkán vasháromlábban álló fazékban „fő” az ebéd. A szobában a felvetett ág mellett álló ládában megcsodálhatjuk a bihari szőttesek legszebb darabjait. A szoba közepén álló bölcső pedig eszünkbe juttatja a legfontosabb és legszebb női tevékenységet, a gyermeknevelést.

Az ötödik kiállítóterem is az új egység része, a *Játék–had–történet* címet viseli. Állandó kiállításunk kis gyöngyszeme a nagyterem galériáján kapott helyet. A kiállított anyag dr. Barcsay László erdőmérnök adományaként került a Bihari Múzeumba. A kiállítást is ő rendezte Pallos Jánosné grafikusművész

A régészeti kiállítás egy részlete, a Herpályi neolitikus ház makettje

A detail of the archaeological exhibition: a model of the Neolithic house from Herpály

A kiállítás negyedik terme is 2004-ben készült el, *Tallózás Bihar irodalomtörténetéből* címmel. „Él Bihar, élteti szent hite, falvai várat emeltek Nagy Bihar országunk szelleme öröködi itt.” Nadányi Zoltán sokat idézett soraival egy tablón próbáljuk bemutatni Bihar sokszínű irodalmát, Biharország jeles költőit, íróit. Itt született Kazinczy, ide tért vissza és fordult termőre Bessenyei élete, itt következett be a fordulat Kőlcsey pályáján. Arany János a bihari hagyományból indulva lett irodalmunk klasszikusává, s pár évtizeddel később e tájékról, Nagyváradról kapott erős lökést a modern magyar irodalom, melynek egyik képviselője, Nadányi Zoltán Berettyóújfaluban élte le élete jelentős részét, s aztán újabb évtizedek múlva a népi irodalom szökkent szárba, s adta irodalmunknak Nagy Imrét, Sinka Istvánt, Erdélyi Józsefet és Szabó Pált. A Bihari Múzeum számos emlékét őrzi e gazdag irodalomnak. Ezek közül a kiállításban Nadányi Zoltán, Költő Nagy Imre, Sinka István, Erdélyi József, Szabó Pál anyagával találkozhatunk. Mindezek mellett egyik jeles bihari írónknak, Móricz Pálnak a síremlékként emelt obeliszkje is megtalálható a múzeum udvarán lévő kőtarban, a Fényes család néhány jeles személyiségének sírköve mellett.

közreműködésével. A kiállított tárgyak a „Barcsay–Székely Játékgűjtemény”-ből részben 1930–1944-es években forgalmazott gyári játékok, részben id. dr. Barcsay László királyi járásbíró, dr. Barcsay László erdőmérnök, és dr. Major István ökológus 1932–1995 között készített munkái. Ez a kiállítás az igazi játékként játszott hadijátékokat, a magyar hadiviselet történetét, az egykor megénekelte „szép élet a katonaelet” emlékét idézi. Nincsenek itt harci jelenetek, hullák, romok, de van segélyhely, pihenőcsapat, híradós alakulat, díszelgő egység. Hadtörténetünk változatos, magyaros katonaviseleteit, az elmúlt 500 év huszár- és gyalogsági egyenruháit rajzokon és ólomkatona figurákon is bemutatjuk. A kiállítás megtekintése közben az 1930–40-es évekből való korabeli katonanóták, indulók hallhatók.

A kiállítás végén két helytörténeti terem található, amely az első szakaszban, 2003-ban készült el. Az elsőben Berettyóújfalu, a faluváros két világháború közötti közéletének két jeles családját, a *Tardy* és a *Liszt* családot mutatjuk be. A terem egyik felében a Tardy család ebédlőjét, a mellette lévő tárlóban pedig Tardy György munkásságát szemlélítjük dokumentumokkal, tárgyakkal. Itt kerül

bemutatásra Újfalu híres régészeti leletének, a gepida kori herpályi pajzsdudornak a fotója, amelyet Tardy Sándor birtokán találtak, s ami ma a Nemzeti Múzeumban látható. A család herpályi birtokán állt az Árpád-kori román stílusú, 3 hajós, nyugati toronypáros monostortemplom maradványa, amelyet Tardy György állíttatott helyre 1904-ben. A tárlóban megtalálható a monostortemplom makettje, melyet 2005 nyarán dr. Barcsay László készített és ajándékozott a Bihar Múzeumnak. A másik jeles család a Lisztes család. E névhez három generáción keresztül a híres berettyóújfalusi vendéglátás kapcsolódik. A szállodájuk szoba-berendezésén kívül az étteremhez kapcsolódó eszközök, dokumentumok láthatók a kiállításban az 1930-as évekből.

Berettyóújfalu, Csonka Bihar vármegye székhelye címmel az utolsó állandó kiállítóterem is a város két világháború közötti életével foglalkozik, de már a megyeszékhelyé válás kapcsán elindult fejlődést mutatja be. A főbírói fogadószobának berendezett teremrészletben két korabeli viseletet mutatunk be. Az egyik Nyíri István országgyűlési képviselő díszmagyarja, a másik dr. Barcsay László járásbíró zsakettje. A falon Mezőtelegdy Miskolc Károly és György portréja látható. Mindketten Bihar vármegye egyik híres családjának jeles képviselői voltak. Az íróasztal felett Bihar vármegye rekonstruált zászlaját mutatjuk meg a látogatóknak. A négy tárlóban az 1920-as, 40-es évek berettyóújfalusi iskoláit, sportéletét, egészségügyét (ezen belül az 1928-ban felépült kórházát) iparosai közül a malomtulajdonos Nyíri család történetét, valamint a város kereskedelmi és kulturális életének jelentős momentumait mutatjuk be a dokumentumokon, fotókon, tárgyakon keresztül.

A Tardy enteriőr – The interior of the Tardy House
Fotók – Photos: P-Art

„A jó gazdasszony vagyok én...” című kiállítás egyik részlete
A detail of the exhibition called “I am a good housewife...”

A Bihar Múzeum az átköltözés óta, 2001 őszétől a kutatók rendelkezésére áll. 2002. február elejétől pedig a Tardy Annáról elnevezett előadó-kutatóteremben tartunk könyvbemutatókat, múzeumi foglalkozásokat, órákat a város és a bihari térség középiskolás és általános iskolás csoportjai számára. Óvodai csoportokat is fogadunk, akikkel játékos formában ismertetjük meg a honfoglalást, valamint felidézük az újkőkor emberének életmódját, korát. A már korábban megnyílt régészeti, helytörténeti múzeumi óráinkat tovább bővítjük. Mostantól már a kiállítás valamennyi egységére tudunk

ajánlani múzeumi órát, foglalkozást az iskolai csoportok számára. Havonta egyszer szombati családi játszóházat is tartunk kiállítótermeinkben. Időszaki kiállításaink is megtekinthetők a múzeumi óra keretében, és természetesen a hagyományos tárlatvezetéssel is. Sok szeretettel várjuk az érdeklődőket!

Lásd még – See also: Borító 3 – Cover 3

The Third Permanent Exhibition in the Museum of Bihar Region

The second stage of the new permanent exhibition of the Bihar Museum in Berettyóújfalu was opened in October 2004, on the 30th anniversary of the foundation of the museum. The permanent exhibition is called “The landscape and the people – from Herpály to the village-town”. The first stage was opened in 2003 with an archaeological and local history exhibition which is now complete with the ethnographic, literary history and toy history parts. The archaeological part represents the late Neolithic Herpály-Csószhalom civilisation and it hosts workshops, playgroups lectures and other events as well. The second room is already a new segment: it is an ethnographic exhibition called “Life in the world of water” and represents the hard work and life of men living from hunting and fishing in the marshes of Sár-rét. The next part is a depiction of traditional peasant housewives’ life in the region from processing hemp to raising children. The fourth showroom is dedicated to literature and those figures of Hungarian literature who came from the Bihar region. The next room might be the most interesting for the young ones as it is a collection of military toys made in the years between 1930-1944 and also by private people. The exhibition is completed with two rooms from local history, introducing the two most remarkable families and the period when Berettyóújfalu was the county town of Bihar County. The museum is now open for researchers as well as schools and families in the framework of its museum pedagogy programme.

Göcsej kincsei, az erdő és a fa Kiállítás Lentiben

Baráth László

A nagykanizsai székhelyű Zalai Erdészeti és Faipari Részvénytársaság, a Zalaerdő Rt egyike azon erdészeti társaságoknak, amelyek fennállásuk óta megkülönböztetett figyelmet fordítanak az eseményekben gazdag erdészeti, vadászati és fűrészüzemi múltunk emlékeinek felkutatására, megőrzésére, valamint a szakmai kultúránkat szolgáló újabb szellemi értékek létrehozására. Vélik és vallják, hogy múltunk megbecsülésére és tiszteletére szüksége van nemzetünknek, mert csak a múlt megbecsülésén épülhet fel a jövő.

A millenniumi időszakot megelőző években, a '90-es évtized derekán született meg a Társaság vezetősége részéről az az elhatározás, amely a Zalaerdő Rt életében minden addigi közjóléti vagy szakmai, szellemi, kulturális értéket is hordozó vállalkozásnál nagyobb horderejű döntést igényelt. Miről is van szó? A Zala megyét közelebbről ismerők körében általában tudott dolog, hogy a hangulatos, dimbes-dombos göcseji tájon már az első világháború végétől jelen van a keskeny nyomtávú erdei vasút, amelynek üzemi mértékű kialakítása, s még külföldön is elismerést kiváltó fejlesztése, a herceg Esterházy hitbizomány zalai erdőbirtokának két világháború közötti magas szintű gazdálkodásához fűződik. Az erdei vasút két egymástól független vasútként – összekötés nélkül

– működött hosszú évtizedeken át Lenti és Csömödér térségében.

A két különálló erdei vasút összekötésének gondolatát egy 6,6 km-es szakasszal még a '90-es évek közepén határozta el a Zalaerdő Rt, s azt a Földművelésügyi, majd a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium erdészeti vezetői és az Állami Erdészeti Szolgálat Zalaegerszegi Igazgatósága megvalósításra érdemesnek ítélte, s ezt komoly anyagi és erkölcsi támogatás formájában is kifejezésre juttatták. Ezzel nemcsak a vasúti összeköttetés valósulhatott meg, hanem felépülhetett Lentiben a Táncsics u. 11/A. szám alatt – a fűrészüzem mellett – egy olyan épületegyüttes is, amely stílusában és hangulatában az itteni erdők egykori tulajdonosának, a herceg Esterházy hitbizománynak 1945 előtti uradalmi épületeit idézi.

Az épület, a most már egységes göcseji erdei vasút lenti végállomása mellett, kiállító termeivel otthont ad a „Göcsej kincsei, az erdő és a fa” című erdészeti-, fűrészipar- és vasúttörténeti kiállításnak, amelyet 2005. május 6-án – Feiszt Ottó részvénytársasági vezérigazgató köszöntője után – Klemencsics András, az FVM Erdészeti Főosztályának vezetője nyitott meg.

A kiállítás látványos és gazdag anyagával szép példáját adja a részvénytársaság elkötelezett – szakmatörténeti múltjából fellet és megőrzésre érdemesített emlékeit bemutató – nemes tevékenységének.

Részlet a vadászati kiállításból
Detail of the exhibition on hunting

Zala megye erdőiben gazdag göcseji vidéken, a történelem során különösen szoros és meghatározó volt az emberek kapcsolata az erdővel, s a vele összefüggő, szinte valamennyi tevékenységgel. A kiállítás erre a létfontosságú kapcsolatrendszerre építkezve vezet el bennünket a XX. század két világháború közötti időszakához, amikor a kiváló minőségű göcseji bükkösök és erdei fenyvesek zömét birtokló herceg Esterházy hitbizomány maig neves egykori szakemberei, *Lámfalussy Sándor*, *Barlai Ervin*, *Páll Miklós* és további jeles kollégáik, olyan – külföldön is elismert – korszerű és színvonalas erdőgazdálkodást alakítottak ki, amelynek gyakorlati elveit ma is büszkén vallhatják magukénak a kései zalai erdészutódok.

A kiállítás anyagát a rendezők három kiállítási teremben mutatják be. Az első terem, amely a Zalaerdő Rt erdei vasútjának egyben végállomása, vasúti pénztára és váróhelyisége is, vasúttörténeti bemutatónak ad helyet, megismertetve a látogatót a göcseji erdei vasút közel egy évszázados történetével, létrejöttének gazdasági szükségességével, bővítésének, fejlesztésének egyes fontosabb állomásaival. A terem érzékletesen bemutatja, hogy a Zalaerdő Rt-nek és jogelődeinek szakemberei megőrizték az erdei vasút becses műszaki hagyományait, s a ma dolgozó erdészgeneráció bízik abban, hogy az továbbra is hűségesen és eredményesen szolgálja a nagy múltú zalai erdőgazdálkodást, az itt élő emberek boldogulását, és nem utolsósorban a Göcsejbe látogató, természetszerető hazai és kül-

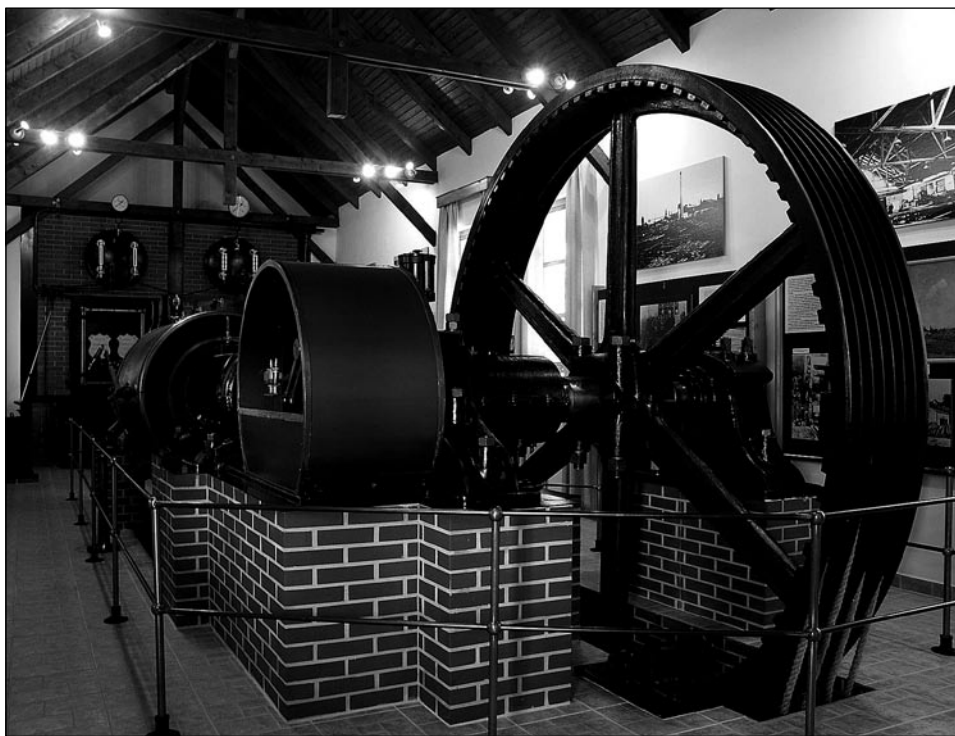
Az állomás épülete – The building of the station

földi vendégek igényes, kultúrált pihenését, kikapcsolódását. Ezt hivatott szolgálni külön is az erdei vasúton közlekedő „Ábel” gőzmozdony vontatta nosztalgiavonat, amelyről szintén hangulatos képet kap a látogató.

A kiállítás második terme többek között bepillantást ad az országosan is ismert híres göcseji bükkösök és erdei fenyeszek színes világába, az értük dolgozó zalai erdészek nehéz, de szép és önzetlen munkájába, a világhírű zalai gímszarvas-gazdálkodás kiemelkedő göcseji eredményeibe, s a mindezeket keretbe foglaló, magas szintű zalai erdőgazdálkodás kialakulásának történeti folyamatába. A rendezők külön is hangsúlyozni kívánták, hogy az erdő életébe beavatkozni csak nagy hozzáértéssel és felelősséggel szabad, s reményeik szerint a látogatók olyan tartalmas ismeretanyaghoz jutnak, amelyek emelni fogják nemcsak Göcsejben, hanem országosan is az erdő és az erdei munka megbecsülésének fontosságát.

A kiállítás harmadik terme a magyar fűrészipar XIX. század végi kialakulásába és fejlődésébe ágyazva mutatja be az egykor nagy hírű lenti fűrészüzem létrejöttének történelmi és gazdasági szükségességét, a göcseji erdőkből kitermelt, országhatáron túl is híres faanyag feldolgozásának folyamatát; a '70-es évtized derekától jegyzett minden addiginál jelentősebb fűrészipari korszerűsítést, amely az ország egyik legnagyobb és legmodernebb fűrészüzemei közé emelte a lenti üzemet. Ebben a teremben a látókat külön is emlékeztetné teszi az országban ma már egyedülálló ipartörténeti kuriózumnak számító, 1922-ben a Röck István és Első

Faipari kiállítási terem – Exhibition on wood industry
Fotók – Photos: Pintér Csaba

Brünni Gépgyár Rt által gyártott gőzgép, valamint az 1923-ban gyártott két gőzkazán homlokfalának korhű kiállítása, amelyek méltóan reprezentálják gyártóik magas fokú műszaki igényességét, gondosságát. Az erdei vasútállomást és a kiállítási termeket magában foglaló – külső és belső megjelenésében egyaránt látványos – épületegyüttest Papp Nándor, a Zalaerdő Rt építésze tervezte.

A kiállítás ötletadója és az előkészítő munkák irányítója Horváth Ferenc, a Zalaerdő Rt

termelési igazgatója volt. A forgatókönyvet írta és a kiállítást rendezte dr. Baráth László erdőmérnök. Közreműködött Szakács László erdésztechnikus. A belsőépítészeti és grafikai tervező Bánkuti Albin volt. A kiállítás időszakosan tart nyitva: május 1-jétől szeptember 30-áig minden nap 9 – 15 óra között.

Lásd még – See also: Borító 3 – Cover 3

Forests and Wood, the Treasures of Göcsej Region Exhibition in Lenti

The Zalaerdő Forestry and Woodmill Corporation based in Nagykanizsa has always been aware of the importance of discovering and preserving our past, with special attention to the forestry profession. They have initiated to build a connection between the two separate woodland railroads. The project is completed now, and the new railway station hosts an exhibition as well. The complex was opened in May 2005. The exhibition is called "Forests and Wood, the treasures of Göcsej Region". People in Göcsej have always lived in close contact with the forest which surrounded them. Between the two world wars a very modern, high quality forestry was established in the region. The first room of the exhibition is dedicated to the history of woodland railroads originating from the 19th century. The second room gives a wonderful picture of beeches and Scotch fir forests and also the beautiful but very hard work of foresters. The information that can be learnt from this part of the exhibition is very strongly motivating for people to appreciate and respect forests and forest work. The third hall represents the history and development of wood-mills in Hungary and in Lenti especially, showing real industrial rarities.

Vasúti váróterem és kiállítási tér – Railway waiting hall and exhibition hall

Festett népi bútorok Válogatás a Galántai Honismereti Múzeum gyűjteményéből

Danter Izabella

A múzeumi gyűjtemények népi kultúrát dokumentáló tárgycsoportján belül a népi lakáskultúra jellegzetességét őrző darabok különösen értékesek. Gyűjtésük, megőrzésük, restaurálásuk, gondozásuk és bemutatásuk speciális hozzáértést igényel. A Galántai Honismereti Múzeum néprajzi gyűjteményében a népi bútorok egyes darabjai szép számban megtalálhatók. A legkorábbi darab, egy 1792-es datálású faragott támlásszék, amelynek gyűjtési helye Dunatújfalu (Szenci járás). A gyűjteményben található népi bútorok legnagyobb része a XIX. század folyamán készült. Emellett a XX. század első hat évtizedére jellemző népi lakáskultúrát bemutató asztalosáru is jelen van. Az egyes bútorok, ill. bútoregységek eredetüket tekintve nagy különbözőséget mutatnak. Ezek egyik jelentős része a galántai régióban élő lakosság jellegzetes népi lakásbelsőjét dokumentálja. Ezen belül is előkelő helyet foglalnak el az ún. komáromi ládák és a helyi mezővárosokban és nagyobb falvakban működő asztalosok termékei. Jelentős még a dél-alföldi régiók műhelyeiben készült bútorok száma. Ezek Galántára és a környező falvakba 1947-ben, a Magyarországról áttelepült szlovák családokkal kerültek. A bútorok formáit és használati célját vizsgálva a gyűjteményben egyebek között található 30 különböző, ácsolt, ill. gyalult deszkából készült láda, ládácska, 28 szekrény, saroktéma, szent szekrényke, 21 asztal, 25 pad, 85 szék és más ülőbútor, 21 ág és fekvőalkalmatlóság, 11 bölcső és 40 talasfogas, fogas és falipolc.

A XVIII. század végén általánosan megindult mezőgazdasági fellendülés nagy változást hozott a népi bútorok jellegében. A népi asztalosok virágkora a XIX. század első felében következett be. Az egy darabot kiváltó, ill. ácsolt bútorformákat felváltották a gyalult, sima felületű, leginkább színes festéssel, faragással díszített darabok. A Galántai Honismereti Múzeum mútárgygyűjteményében nagy számban található olyan bútorok, amelyek sokszínű kézi festéssel gazdagon díszítettek. Ezekből néhányat a 2000-2005 közötti években sikerült felújítani. A tárgyak restaurálását Szépvölgyi Pál műasztalos Kajalon, Viera Szárazová és Juráš György, a múzeum konzervátorműhelyében Mgr. art. Adrián Giaè, a nagyszombati Nyugat-Szlovákiai Múzeum restaurátorának módszertani irányításával végezte el. Ennek a szakmunkának a megvalósításához anyagilag nagymértékben hozzájárult a Magyar Köztársaság Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által nyújtott támogatás 2002-2004-ben.

*Kelengyeláda, XIX. század második fele, Deáki
A trousseau chest, second half of the 19th century, Deáki*

A felújított bútorok bemutatására most kiállításon került sor, amely a galántai Reneszánsz Kastélyban (Esterházyak utcája) 2005. május 5-től 2006. február 28-ig látható. A *Festett népi bútorok* című kiállításon három jelentős bútorasztalos központ termékeit mutatjuk be, amelyek a múltban a Kárpát-medence közelebbi és távolabbi vidékein jól ismertek voltak.

A kiállított tárgyak első csoportját az ún. *komáromi kelengyeládák* alkotják, amelyek a komáromi asztalosmesterek munkája nyomán készültek. Az asztalosok gyártotta gyalult felületű, faragással, festéssel díszített ládák a XIX. század elejétől az egész Kárpát-medence területén népi környezetben nagyon kedveltek voltak. Egy-egy ilyen láda a házasságkötés alkalmával a leány kelengyéjének elmaradhatatlan része volt, és a ruházat raktározására szolgált. Ebben az időszakban alakultak ki régióként a ládakészítésre berendezkedett asztalosműhelyek. Ezek közül legismertebbek voltak a komáromi ládakészítő műhelyek, amelyek egészen a XX. század elejéig működtek. A kiállításon látható darabok (két kelengyeláda és egy kelengyeláda homloklap) fenyőfából készültek, és jellegzetes stílusjegyeik alapján megállapítható, hogy az 1810-1860 közötti évtizedekből származnak. Ebben az időszakban készült a gyűjteménybe tartozó következő kelengyeláda is, amely jelenleg a pozsonyi Szlovák Nemzeti Múzeum a Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeumban *A népi kultúra kincsestára. Hagyományok és értékek. Magyarok Szlovákiában* című állandó kiállításon látható. A Komáromban

készült kelengyeládák felülete általában sötét színű (fekete, sötétbarna, sötétzöld), a díszítés a homlokapon faragással, kézi festéssel és faragott elemek applikálásával készült. A faragott és festett virágos színekben gazdag mintáinak kompozíciója többnyire kétmezős elhelyezéssel valósult meg. Gyakori a díszítés keretén belül a ládák készítése évnek feltüntetése. A kelengyeládák szolgáltató komáromi ládák magánszemélyektől, használóiktól Farkasdról, Németgurabról, Deákiról és Nádszegről ajándékozás útján kerültek a múzeum gyűjteményébe.

A Kisalföld északi peremén élő parasztság lakáskultúrájának jellegét meghatározó festett népi bútorok másik csoportja a múzeum gyűjteményében a XIX. század második feléből származik, és a helyi asztalosműhelyek termékeit mutatja be. Ezek céhekben szerveződve elsősorban Galántán, Vágsellyén, Szeredben és a nagyobb községekben működtek. Megrendelésre dolgoztak, áruikat vásárokon is árulták. Legkedveltebb termékeik a kelengyeládák és a saroktémák voltak. Ezek közül a kiállításon három menyasszonyi ládát és egy saroktémát mutatunk be. A ládák alapanyaga fenyőfa. Méretüket tekintve a kisebb ládák közé tartoznak. Mindhárom kelengyeláda tipikus jegye a belsejében található kis rezesz, a ládafia. Decens díszítésük elsősorban a fa szépségét és természetes színezetét emeli ki. Plasztikus szegélyek, barna és zöld színárnyalatú geometrikus motívumok díszítik őket. Színezetük és ornamentikájuk a polgári stílusú bútordíszítést utá-

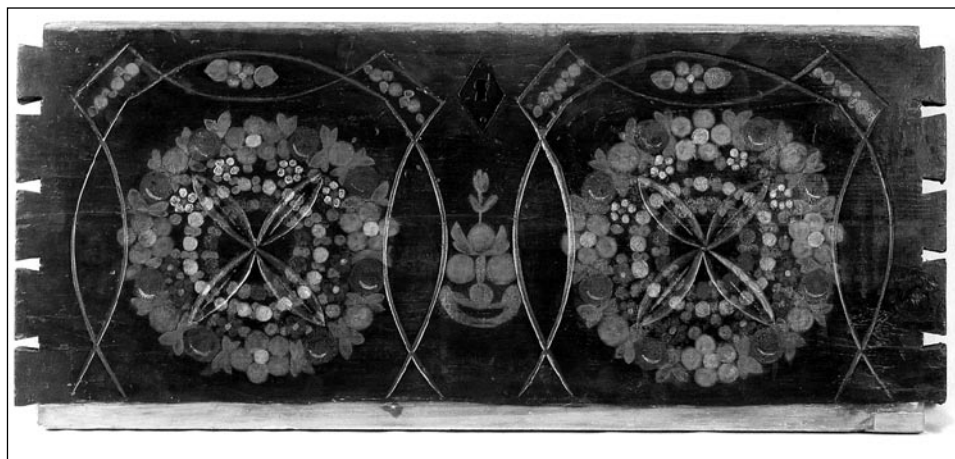
Részlet a kiállításból. Dél-alföldi bútordarabok, XIX. század
Detail of the exhibition. Furniture from south-east Hungary, 19th century

Komáromi műhelyben készült kelengyeláda homloklapja, XIX. század első fele
The front of a trousseau chest made in Komárom, first half of the 19th century
Fotók – Photos: Németh Tibor

nozza. Az eredeti díszítés csupán a restaurálás folyamán a másod-, ill. harmadlagos egyszínű sötét felületi festés eltávolítása után mutatkozott meg, ill. lett helyreállítva. A ládák Deákiról és Vághosszúfaluról vásárlással kerültek a múzeum gyűjteményébe. Teljesen más jellegű díszítést mutat viszont az e régióból származó szent saroktéma, amelynek használata a Szered környéki Sopornyan volt ismert. Alakjával, funkciójával és díszítésével szervesen illeszkedik a helyi szlovák paraszti tisztaszoba belső berendezéséhez. A saroktéma a XIX. század közepétől a XX. század első harmadáig alkotó Salzmanféle körbe tartozó mesterek munkái közé sorolható. Felületét tarka, élénk színekből álló, gazdag kézi festés takarja, amelyet növényi és geometrikus minták kompozíciója alkot.

A kiállított festett népi bútorok harmadik, s egyben legnagyobb csoportját a *dél-alföldi műhelyek* válogatott termékei alkotják. Az alföldi népi lakásbelsőben a kézzel festett, színes, virágkompozíciókkal díszített asztalosbútorok a XVIII. századtól váltak általánossá. A XIX. századtól az ilyen típusú bútorok készítésének központja Hódmezővásárhely volt. Az asztalosmesterek céhekben dolgoztak. Az ő hatásukra kezdték meg működésüket további műhelyek a Dél-Alföld különböző falvaiban és városaiban.

A rendelkezésünkre álló gazdag kollekcióból saroktékát, kelengyeládat, ládikókat, tálasfogásokat, székeket és az evangélikus egyház ládját mutatjuk be a kiállításon. A bútorok alapanyaga fenyőfa. A kész darabok gyalult

felületét színes (világoskék, sötétkék, bordó, barnáspiros) alapon tarka kézi festéssel gazdagon díszítették. Gyakran látható rajtuk a készítésük ideje és a tulajdonos neve. A kiállított dél-alföldi bútorkollekció egyik legértékesebb darabja az 1825-ből származó saroktéma. Egy 1826-os datálású ládikóval együtt a múzeum gyűjteményének legkorábbi bútordarabjai közé tartozik.

A múzeumi gyűjteményben található tárgyak formájukkal és díszítési módjukkal a Hódmezővásárhelyen és környékén a XIX. század elejétől a XX. század első évtizedéig a helyi bútorkészítő mesterségekben végbement fejlődési szakaszokat prezentálják. Legmarkánsabban ez a kiállított ládák és ládácskák formáin mutatkozik meg. A XIX. század első felében méreteiket tekintve kisebb ládákat készítettek. A XIX. század második felében készült ládák még felülnyitósak, az alsó részen egy fiókkal, a század utolsó évtizedeitől a ládák alakjukban már a kommodóhoz hasonlítanak. A családi dokumentumok és apró értékes tárgyak raktározására szolgáló ládikó nem hiányzott egy paraszti háztartásból sem. A kiállításon öt ilyen „varráshoz való apró iratos ládácskát” láthatunk. A tisztaszoba berendezé-

sét ebben az időszakban olyan bútoregységek jellemezte, amelyet a szekrény, mennyezetes ágyak, bölcső, fiókos komód, asztal, székek, pad és tálasfogás alkotott. A kiállításon ebből a csoportból két tálasfogást és két széket mutatunk be.

Az evangélikus egyház felújított és kiállított ládája feltehetően a tótkomlói templombelsőből származik, és egyházi dokumentumok megőrzésére, ill. pénzadományok gyűjtésére szolgált. A dél-alföldi asztalosműhelyek termékei a Galántai Honismereti Múzeum gyűjteményébe ajándékozással és vásárlással kerültek Felsőszeli, Nemeskajal, Taksony és Negyed községekből szlovák családoktól, akik a galántai régióba 1947-ben Tótkomlósról, Nagybánhegyesről, Csanádaltbertiből és Békéscsabáról jöttek.

A kiállításon szereplő bútorok és bútoregységek kiegészítésére kisebb népi lakásbelső kiegészítőket (képek, edények) használtunk fel.

Lásd még – See also: Borító 3 – Cover 3

Painted Rural Furniture A Selection from the Collection of the Local Museum of Galánta

Some of the most valuable treasures of the Museum of Galánta are the rural furniture collections as their handling, presenting and exhibiting require special skills and care. The earliest piece is a chair from 1792 but most of the objects were made in the 19th century when the trade of making popular furniture was booming. The exhibits are of different origins: the majority represents typical interiors from the Galánta region. Some of the valuable hand-painted and carved pieces have been restored and exhibited in the new permanent exhibition of the museum in the Renaissance Castle. The exhibition is based on three cabinet-making centres. The first one is Komárom, where the famous chests were made. They were used to keep the bride's trousseau in them. This type of furniture was popular all around the Carpathian basin. The second large group was made by local craftsmen during the second half of the 19th century. The largest number of furniture was made in south-east Hungary, where many Slovaks came from and settled down in the framework of the "exchange of population" in the 1940s. Most of the objects are made of pinewood, are hand-painted in different colours in floral or geometrical patterns and the owner's name and the year when it was made are painted on the front.

Egy reneszánsz császár diadala Dürer és kortársainak óriásmetszetein

Bodnár Szilvia

A Szépművészeti Múzeumban október 9-ig volt látható kiállítás szokatlan grafikai tárlat: először tekinthették meg a látogatók Budapesten a valaha készült legnagyobb fametszetet, I. Miksa császár diadalkapuját (a bécsi Albertina Museum kölcsöneként), valamint egy csaknem 50 méter hosszú fametszetsorozatot, Miksa császár diadalmenetét, amelynek egy részét ugyancsak egy bécsi gyűjtemény, az Österreichische Nationalbibliothek bocsátotta rendelkezésünkre.

I. Miksa (1459–1519, 1486-tól német király, 1493-tól német-római császár), akinek Dürer által tervezett fametszet-portréja ugyancsak szerepelt a kiállításon, már életében gondoskodott arról, hogy emléke méltóképpen fennmaradjon. Uralkodásának ideje a német reneszánsz művészet és egyben a fametszés virágkora volt. Nürnbergben Albrecht Dürer (1471–1528), Regensburgban Albrecht Altdorfer (1480/85–1538) és Augsburgban Hans Burgkmair (1473–1531) dolgozott, akiket már a kortársak is az Európában alig egy évszázada elterjedt magasnymású sokszorosító grafikai eljárás, a fametszés nagy mestereiként ünnepeletek.

Miksa felismerte, a sokszorosított grafika alkalmas arra, hogy birodalom-szerzte ismertté tegye nevét, dicsőséges tetteit és uralkodásának eredményeit. Az ifjúságáról, burgundiai leánykérő útjáról, a lovagi tornák világról, udvarának színes életéről szóló önéletrajzi műveket diktált titkos tanácsosának, és a szövegeket a kor zseniális művészeivel illusztráltatta. Nagyszabású tervei közül életében mindössze kettő készült el teljesen; ezek egyike a most bemutatott *Diadalkapu*. A három és fél méter magas és három méter széles metszetet Albrecht Dürer és műhelye készítette. Ezt, valamint Albrecht Altdorfer munkáját 195 fadúcról 36 papírlapra nyomtatták, majd a lapokat egymás mellé ragasztották. A szövegmagyarázatokkal ellátott számos képmező a császár családfáját, rokonait, hősi tetteit, győztes csatáit, valamint saját és leszármazottainak esküvői jeleneteit mutatja be. A középső részt lezáró kupola alatt, harsonás hírnökökkel körülvett képmezőben olvasható az ünnepélyes ajánlás. Fölötte allegorikus alakokkal és féloszlopokkal szegélyezett, timpanonnal fedett négyzetben „Az egyiptomi hieroglifák misztériuma”: a császár rejtélyes szimbólumokkal kifejezett misztikus megdicsőülése koronázza az építményt Albrecht Dürer kompozíciójában. A kaput balról és jobbról övező, Albrecht Altdorfer által tervezett tornyok jelenetei Miksa

legfőbb törekvéseit és kiváló képességeit világítják meg, jelzik például nagyszerű hozzáértését a tüzérségi fegyverekhez, kivételes nyelvtudását, ügyességét a lovagi tornán, vagy heraldikai tanulmányok közben ábrázolják őt.

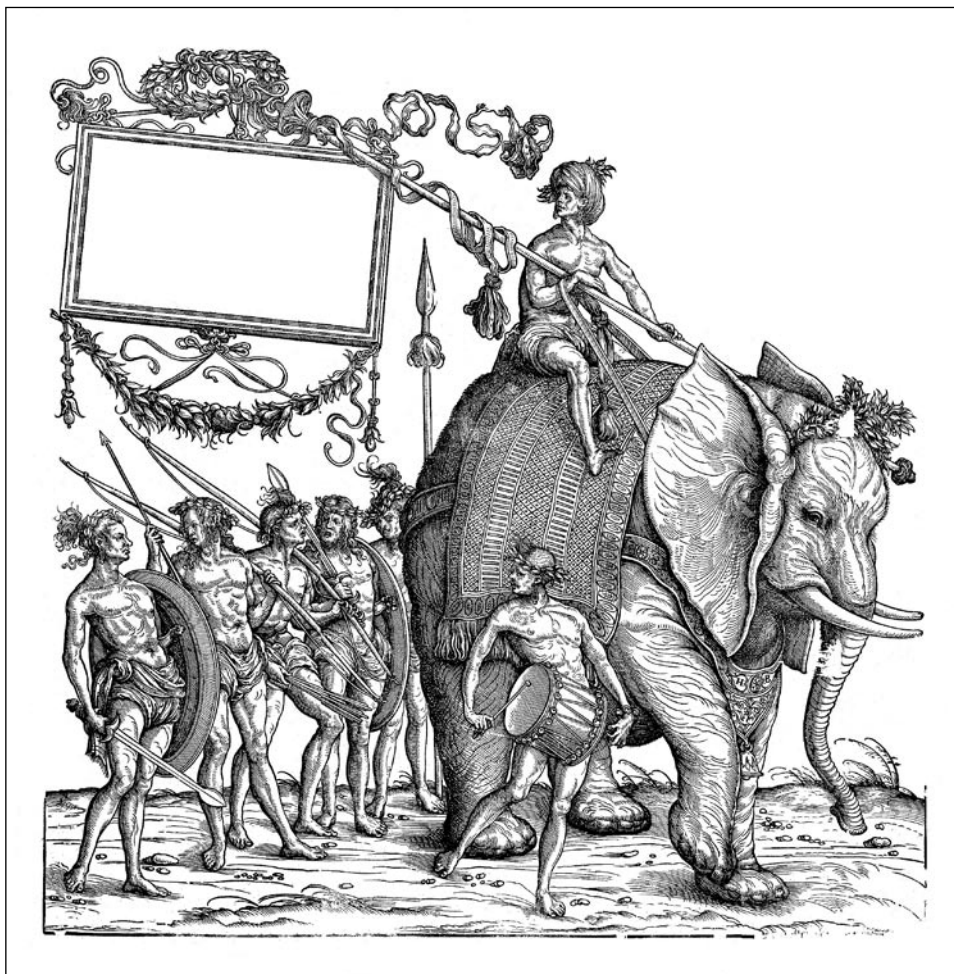
A témájában a Diadalkapuvál szorosan összefüggő *Diadalmenet* Miksa császár 1519-ben bekövetkezett halála miatt sosem készült el teljesen. A feliratoknak szánt táblák és mondatzalagok végül üresen maradtak. Összesen 139 fadúcot faragtak ki, és e jelenetekből

122 szerepel a kiállításon. A Diadalmenet fikatív felvonulást ábrázol. Ikonográfiai programját Johannes Stabius dolgozta ki, majd a császár a saját átalakított változatát 1512-ben diktálta le titkos tanácsosának. Az illusztrációk tervezésével Miksa először udvari festőjét, Jörg Kölderert bízta meg, majd Hans Burgkmairt, Albrecht Altdorfert, Hans Springinkleet, Albrecht Dürert, Leonhard Becket és Hans Schäufoleint is bevonták a munkálatokba. A befejezetlen sorozat először Miksa unokája,

Albrecht Dürer; Hans Weiditz: I. Miksa császár képmása, fametszet

Albrecht Dürer; Hans Weiditz: the Portrait of emperor Maximilian I., woodcut

Hans Burgkmair: Indiaiak. Részlet a Diadalmenetből, fametszet
Hans Burgkmair: People from India. A fragment of the Triumphal March, woodcut

Ferdinánd főherceg megrendelésére 1526-ban jelent meg, másodszer pedig 1777-ben. A harmadik kiadást 1796-ban nyomtatták a Bécsben őrzött dúcokról. Az itt kiállított lapok többsége az utóbbi sorozatból származik, összesen 82 jelenet, a Szépművészeti Múzeum tulajdonából. A *Diadalmenet* végének a bécsi könyvtárból kölcsönzött 40 kompozíciója viszont az 1777-es második kiadás levonata. A változatos felvonulás szereplői között megelevenednek Miksa udvarának tagjai: vadászok, udvaroncok, muzsikuskok, udvari bolondok, a lovagi torna különféle résztvevői. Mögöttük zászlóvivők, fűvások és hadifoglyok vonulnak, majd a Miksa elődeinek szobrai szállító lovak csapata következik. Nemesek, illetve a császár háborúit, majd Szép Fülöp és Aragóniai Johanna menyegzőjét felidéző ábrázolások folytatják a sort, utánuk hírnökök és Szép Fülöp családjának tagjai lovagolnak, majd gyalogos katonák

és távoli vidékek bennszülöttei haladnak. A Diadalmenet a málhavivők csoportjával zárul.

A következő kiállított mű, I. Miksa császár nagy *diadalkocsija* szorosán összefügg az előzőekkel. Albrecht Dürer eredetileg a Diadalmenet részeként tervezte ezt a fametszetet, de a császár 1519-ben bekövetkezett halálakor a fametszet-sorozat munkálatai abbamaradtak, és Dürer a Nagy diadalkocsit önállóan jelentette meg 1522-ben. A művész 1512 óta állt Miksa császár szolgálatában, és a diadalkocsi tervein is ettől az időponttól dolgozott. Az ábrázolás programját az uralkodó elképzelései alapján a nürnbergi humanista, Willibald Pirckheimer dolgozta ki. A nyolc dúcra nyomtatott, közel két és fél méter széles fametszeten tizenkét ló húzza a díszes négykerekű kocsit, amelyen a dicsőséges I. Miksa császár trónon allegorikus nőalakok körében. A Szépművészeti Múzeum az összesen hét kiadás közül az első, 1522-es

német nyelvű szöveggel kísért, valamint a tárlaton bemutatott második, 1523-ban nyomtatott latin nyelvű változatot is őrzi.

A kiállított fametszeteknek érdekes magyar vonatkozásai is vannak. A Diadalmenet egyik kompozícióján például magyar bajvívók jelennek meg buzogánnyal és hosszú pajzsral, ún. *pavesével*, két másik részleten pedig magyar királyok: I. István és II. Ulászló szobrát láthatjuk. A Diadalkapu csatajelenetei közül kettő is magyarországi harcokat örökít meg, az egyik epizód pedig az 1515-ben tartott „Bécsi kettős esküvő”-nek állít emléket. Ekkor házasodott ugyanis össze Miksa császár két unokája, Ferdinánd és Mária II. Ulászló magyar, cseh és lengyel király gyermekeivel, Jagelló Annával és a későbbi II. Lajossal.

A német nyelven írt, több száz példányban sokszorosított és a kor nagy művészei által illusztrált önéletrajzi műveit Miksa császár a nagyközönségnek szánta. A sorozatokat a császári udvarral kapcsolatban álló diplomatáknak, jogászoknak, tanácsadóknak és bankároknak akarta szétküldetni, hogy megerősítse a saját és a Habsburg uralkodóház legitimitációját, valamint méltó emléket állítson személyének és uralkodásának.

A kiállítás magyszerű installációja Héjjas Pál munkája, a magyar és német nyelvű katalógust Lengyel János tervezte. Az Eper Stúdió kiadványai is gazdagítják a tárlatot kísérő kínálatot: magyar és angol nyelvű rövid kiállítás-vezetőt és egy különlegességet: a Diadalmenet lapjait leporellószerűen ábrázoló „frízkönyvet” jelentettek meg.

The Triumph of a Renaissance Emperor in the Woodcuts of Dürer and his Contemporaries

The Museum of Fine Arts has arranged a very unique temporary exhibition presenting woodcuts from Dürer and his contemporaries. Visitors can see the largest ever woodcut, the triumphal arch of emperor Maximilian I., also his triumphal march on a 50-m-long woodcut borrowed from Austria. Maximilian I., who was a German king and the Emperor of the Holy Roman Empire in the 15th century, decided to keep his memory for eternity, so he commissioned the greatest wood-cutters of the time to illustrate his biographies. His large-scale plans were partly fulfilled: the Triumphal Arch by Dürer and Altdorfer, and the unfinished Triumphal March by a group of the greatest artists can be seen by visitors. Some Hungarian motifs – kings, fighters and battles – were incorporated in the various scenes meant for the public right from the beginning by the emperor.

In Memoriam

Kretzoi Miklós (1907 – 2005)

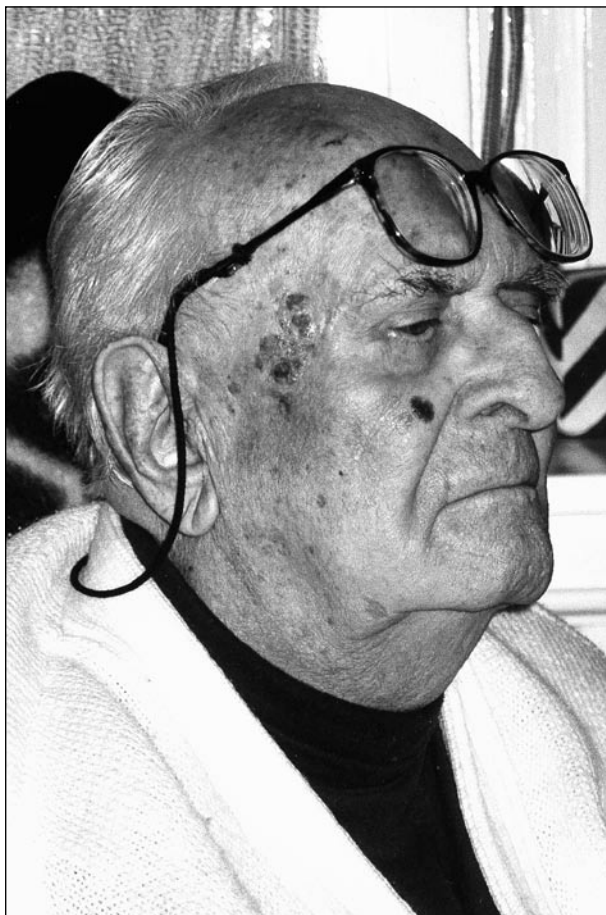
Vörös István

2005. március 13-án, életének 99. évében elhunyt a hazai és a nemzetközi őslénytani kutatás doyenje, a Debreceni Egyetem Állattani és Embertani Tanszékének nyugalmazott egyetemi tanára, a rudabányai prehominida leletek első feltárója és leírója.

Kretzoi Miklós 1907. február 9.-én Budapesten született, Kretzoi Péter és Nonn Emília festőművész-
iparművészek egyetlen gyermekeként. A budai Ciszterci-Rendi Szent Imre Gimnáziumban érettségizett 1925-ben, majd beiratkozott a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem természettudományi-földrajz szakára, ahol a második évtől szabad bölcsész lett (1925-1929). Egyetemi doktori szigorlatát a pécsi Királyi Magyar Erzsébet Tudományegyetemen 1930. május 13-án őslénytani-földtan-földrajz tárgykörökből védte meg. Az egyetem végzése mellett már 1926. február 8-ától a Magyar Királyi Földtani Intézetben dolgozott. 1933-tól 1941-ig az Eurogasco, a későbbi Magyar-Amerikai Olajipari RT (MAORT) térképező geológusa és geofizikusa. 1941-46-ig a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Magyar Természettudományi Múzeum Földtan-Őslénytárában I. osztályú múzeumi segédőr, 1945-től múzeumi őr, az újonnan szervezett Gerinces Őslénytani és Összehasonlító Csonttani Tár osztályvezetője, igazgatója, majd 1947-től 1950-ig tárigazgató. 1950. március 1-jétől került vissza a Magyar Állami Földtani Intézetbe. Kezdetben a dunántúli földtani térképezésbe kapcsolódott be, 1951-ben átvette az – ország első és legnagyobb – ősgerinces gyűjteményének kezelését, amelyet 1956-ig vezetett, 1956. szeptember elseji hatállyal kinevezték a Földtani Intézet igazgatójának, amelyről 1957 decemberében kérte felmentését. Az Őslénytani Osztályt 1959-ig vezette, majd 1960-tól főmunkatárs, 1974-ig tanácsadó, kiemelt tudományos témáin dolgozott. 1970-1974 között a debreceni KLTE Állattani és Embertani Tanszék tanszékvezető egyetemi tanára. 1974-től ny. egyetemi tanár. 1970-1978 között a rudabányai

prehominida lelőhely ásátásának az első vezetője és a leletek leírója.

Egész életére kihatóan alapvetően két dolog érdekelte, az állatok és a csatahajók. Az előző lett az életpályája, utóbbi „naprakész” ismeretekkel az örök hobbi. Markán-

san megfogalmazott kutatási célkitűzése a gerinces állatok fejlődéstörténetének alap-
kutatás szintű tanulmányozása. Kezdetben herpetológusnak készült, de mivel a fejlődéstörténet – a meddő elméletek helyett – tényeket, adatokat igényelt, így a kihalt emlőállatokat választotta. Ehhez ideális hely volt a Földtani Intézet, ahol akkor Kadia Ottokár (1876-1957) a csonthatározásban, Lambrecht Kálmán (1889-1936) a szakirodalomban való tájékozódásban, báró Nopcsa Ferenc (1877-1933) pedig az elvi-módszertani tudományos gondolkodás elsajátításában nyújtottak számára segítséget. Későbbi professzora, Méhely Lajos (1862-1952) emlősmonográfiái tanították meg arra, hogyan kell az alapadatokból összefüggő gondolatsort felépíteni.

1927-ben részt vett a Budapesten megrendezett X. Nemzetközi Zoológiai Kongresszuson. A VIII. Szekcióban (Paléozoológia – Zoogeographie) tartotta meg előadását a Felidák filogenetikus rendszertanáról. A macska-féle ragadozók fosszilis és recens taxonjainak máig érvényes evolúciós rendszertanát írta le. A három nagy fejezetből álló előadás (szövege 1929-ben jelent meg) már egy tökéletesen kiforrott és munkássága során mindvégig következetesen használt módszert és formát tükröz. A mindenkori teljes leletanyag birtokában, és az irodalom kritikus felhasználásával végzett olyan rendszertani revízió, amelyet egy kristálytisztá „fundamentalista” nevezéktani ismeretek alapján készített el. A kezdeti kis rendszertani csoport (pl. Felidák – ragadozók) speciális vizsgálatai után zárt faunaegységekkel dolgozott. Az ásátások során (pl. Csákvár) világviszonylatban is jelentős leletanyagok kerültek a Földtani Intézetbe, amelynek feldolgozására kapott lehetőséget.

A berlini Tudományos Akadémia 1931-ben felkérte a 16 kötetesre tervezett Őslénytani kézikönyv egyik kötetének megírására. A magyarok közül – rajta kívül – csak báró Nopcsa Ferenc és Lambrecht Kálmán kaptak felkérést. Kényszerű pályamódosítása miatt a kötet megírására nem kerül sor.

A MAORT-nál (1933-1941) feladata volt a Dél-Dunántúlon kijelölni az olaj felhalmozódási helyeit.

A meggyűrt rétegsorokban 12 boltozatot sikerült találnia, amelyben olaj vagy olajszármazékok voltak. Szabadidejében változatos szakirodalmat olvasott, külföldi tanulmányútjain kezdte el gyűjteni, és alapozta meg a hatalmas, egyedülálló gerinces-
emlőállat témakörű szakkönyvtárát, amely a rudabányai prehominida leletek feldolgozásakor újabb témakörrel egészült ki. 1938-as munkajelentésében leírta, hogy a különböző égövi tengerek eltérő élőlénytartalma (biomasszája) miatt a legkedvezőbb olajnyerési lehetőségek az arktikus tengeri talapatból várhatók. A cég vezetésének akkor más érdekeltsége volt. Az északi olajkitermelés – korai javaslatától függetlenül – csak évtizedek múlva valósult meg.

1941-ben a Természettudományi Múzeum

munkatársaként végzett feltárásokat, ásatásokat a solymári Ördöglyuk barlangban, Gombaszögön, a Nagyvárad melletti Betfiánál. A két alsó pleisztocén kori lelőhely feltárásával érdeklődése a gerinces-faunák és a faunákat tartalmazó geológiai rétegek korrelációja felé irányult. A tengeri üledékek mellett szükségessé vált a szárazföldi rétegek – üledékes medencék fiatal feltöltéseinek – korbeosztását és nevezékτανát elkészíteni (1938-1941).

Kretzoi Miklós és a Tár vezetője, Tasnádi Kubacska András 1943-ban tervet dolgoztak ki a XIX. századi tudományos anyag preparálására, elhelyezésére, és gyűjteményenként való kezelésére. Az első 96 fiókos faszekrény az év végére készült el. Az új szekrénybe a külföldi és a hazai ősgerinces anyag egy része került. Az egyes példányokról, lelőhelyekről és a korszakokról nyomtatott cédulakatalógusok készültek. A fiókos gyűjteményanyag végleges rendezése több mint tíz év múlva valósíthatott csak meg.

1945 januárjában a Nemzeti Múzeum védelmére, illetve a bevonuló szovjet csapatok fogadására szerveződött csoport tagja volt. A múzeum épületében lakókkal együtt ügyeletet tartottak, az ellenséges csapatok mindkét felével tárgyaltak, sebesülteket láttak el. Majd a romok eltakarításában, a gyűjtemények rendezésében vettek részt. Az 1946-47-es időszak a „megszakításokkal enyhített” betegeskedése volt. Véleménye szerint feloldhatatlan ellentét feszül(t) a múzeumban a „jó specialista”, aki nem tud a mai (1949) elvárásoknak megfelelő kiállítást nyújtani, és a „mindenhez értő, komolyan semmit sem tudó” – de a nagyközönség igényeit remekül megtaláló – szakember között. A kettő ötvöze ritkán adatik meg egy személyen belül, együttműködésük pedig személyiségfüggő. Ezért javaslatot tett egy önálló Kiállítási Főigazgatóság megszervezésére, amelynek fő feladata a Nemzeti Múzeum (esetleg az ország összes közgyűjteményeinek) anyaga alapján egy „kerek enciklopédikus egészet nyújtó, egységes, haladószellemű, közerthető, tanító-célzatú nemzeti kiállítás” megszervezése.

1950. március 1-jén kapta meg a Földtani Intézet Őslénytani Múzeumi Osztályán a kutatói kinevezését. Ott folytathatta a kutatásait, ahol közel negyedszázada kezdett el dolgozni. A legfontosabb ásatások-gyűjtések a Villány hegységben, Csákváron és Csarnótán voltak. Az 1952-ben megtartott Alföldi Kongresszuson ismertette az emlős faunahullámokra alapozott Negyedkor biosztratigráfiájának vázlatát. Az 1956-ban megjelent villányi monográfiájában dolgozta ki az Európára érvényes alsó-pleisztocén faunahullámokra alapított korbeosztását. Ezt a gerinces őslénytani –

kisemlősökre alapozott – finom rétegtani gyűjtési módszerével tudta elvégezni. Ezen adatok felhasználásával az utolsó százezer év nyári középhőmérsékletének számszerű rekonstrukcióját lehetett elvégezni.

1969-ben jelent meg a Közép-Európai harmad- és negyedkori gerinces faunák szárazföldi biosztratigráfiája. Ugyanebben az időszakban indult el a rudabányai Ércbányák ún. Vilmos-bánya területén az azóta világhírűvé vált leggazdagabb európai – 10-12 millió évvel ezelőtt élt – ősi emberelőd (Prehominida) leletkomplexum feltárása és feldolgozása. A rudabányai ásatások első szakaszában, amelyet 1978-ig Kretzoi Miklós vezetett, 4 különböző nemzettségbe sorolt ősi emberszabású, összesen 74 maradvány került elő. (A 4 nemzetség a *Rudapithecus hungaricus* Kretzoi 1967, a *Bodvapithecus altipalatus* Kretzoi 1974, az *Anapithecus hernyáki* Kretzoi 1974 és az *Ataxopithecus serus* Kretzoi 1984.) A feldolgozásig az ásatónál levő 74 db leletanyag Kretzoi Miklós kérésére – 1984-ben letétként a Magyar Nemzeti Múzeumba került. Az Európában egyedülálló rudabányai ősnövénytani és őssállattani leletanyag áttekintése (1976), majd az emberré válás legnagyobb számú anyagának előzetes ismertetése (1975) után kezdte el annak monografikus feldolgozását. Az 1984-90 között elkészült *The Fossil Hominoids of Rudabánya (Northeastern Hungary) and Early Hominisation* (287 p. és 152 szövegközi ábra) című kézikönyvként kezelhető monográfiát Kovács Tibor főigazgató kitüntető tiszteletének és figyelmességének köszönhetően a 200 éves Nemzeti Múzeum jubileumi évfordulás köteteként 2003-ban a Tudomány Napján mutatták be a múzeumban. Hogy a kötetben foglaltak a széles nyilvánosság számára is megismerhetőek legyenek, és hogy a rudabányai munkássága ne homályosulhasson el, a Nemzeti Múzeum a 97. születésnapján megnyitott *Rudabánya és az emberré válás korai szakasza* című kamarakiállítással köszöntötte. A kiállításra készült kiadványban röviden összefoglalta nézeteit, megrajzolta a főemlősök korrigált törzsfáját és megfogalmazta kételyeit.

2005 februárjában a Nemzeti Múzeumnak ajándékozta az emberré válás legfontosabb dokumentumairól, a leghíresebb emberszabású és korai emberleletekről készült értékes másolatgyűjteményét (Rudabánya Primatesek 53 tétel, Primates-Hominida leletek 435 tétel), továbbá emlős (80 tétel) és madár (249 tétel) összehasonlító csontgyűjteményét. Közel fél évszázados anyaggyűjtés után készülhetett el az emlősállatok rendszertani-nevezékτανi áttekintése – amelyet feleségével, Kretzoi Máriával szerkesztett végső formába – 2000-ben jelent meg Leidenben.

A biosztratigráfiai kutatásai mellett tanulmányozta a magyarországi gerinces faunák kialakulását és fejlődését. A statisztikus evolúció („mozaik-evolúció”) elméletének kidolgozásával nemcsak az egyes emlősfajok evolúciójának folyamatát tudta rekonstruálni, de a rudabányai prehominida leletek felhasználásával a Hominida-evolúciót is új megvilágításba tudta helyezni. A régészeti kutatásokhoz kapcsolódva meghatározta és feldolgozta Tata (1964), Érd (1968) és Vértesszőlős (1990) paleolit települések állatcsont-anyagát. Az érdi leletanyagon kidolgozott vadászat módszertani és húshasznosítási rekonstrukciója új lehetőséggel bővítette az archaeozoológiai kutatásokat is.

Nemzetközileg elismert nevezékτανi, rendszertani és geológiai ismerete, segítőkészsége külföldön és itthon több generációnak adott útmutatást tudományos munkáikhoz. Hosszú élete során több generáció szakembert nevelt nem hivatalosan, hanem kötetlen formában a paleontológia, zoológia és az archaeozoológia területén. Több száz tanulmánynak lektora, kandidátusi, doktori disszertációk opponense volt.

Választott őslénytani munkája – mindig a külső tényezők következtében – nem volt egyenletes és folyamatos. Szűk szakterületét egyedül művelte, de jó együttműködési képességéről a társtudományok képviselőivel közösen írt tanulmányok tanúskodnak. Nem tartozott semmiféle csoporthoz sem. „Vissza-visszatérései” a szakmájába érdekekkel ütközött. Akik tanulni akartak tőle, azok tisztelték és szerették. Akiknek megadatott, pályájuk elindítója, figyelemmel kísérője, mestere és mindvégig atyai jó barátja volt.

Kretzoi Miklóstól 2005. április 18-án vettünk végső búcsút a Fiumei temető szóróparcellájában.

Miklós Kretzoi (1907-2005)

The article was written in the memory of Miklós Kretzoi, who died at the age of 99 on 13 March 2005. He was a remarkable and renowned figure of Hungarian and international palaeontology, professor emeritus of the Zoology and Anthropology Department of the KLTE University of Debrecen, the first one to discover and publish the hominoid findings at Rudabánya. His interests were divided between the fields of palaeontology, geology and geography. He carried out many expeditions in Hungarian caves. His palaeontological studies focused on extinct mammals. He worked for several institutions including museums and universities. He taught a lot of generations to like palaeontology, zoology or archaeozoology. Many publications and memberships indicate his professional values and respect all over Hungary and the world.

Batári Ferenc (1934–2005)

Szilágyi András

A kiállítást rendezte, a műtárgyakat válogatta, feldolgozta, rendszerezte, a kötetet – katalógust, könyvet – írta, szerkesztette, gondozta... Batári Ferenc neve ilyen összefüggésben, ilyen és ehhez hasonló szavak kíséretében, e tárgyyszerű rövid közlések, mondatok alanyaként jelent meg a leggyakrabban. Hozzánk, kollégáinkhoz hasonlóan valószínűleg így őrzi majd meg őt az utókor, a művészettörténészek kollektív emlékezete is, itthon és a nagyvilágban. Hozzáteve persze – ami számunkra közösen megélt személyes élmény, s ami a „szakma” megítélésében már ma is evidenciának minősül –, hogy kitűnő, közönséget és tudós szakembereket egyaránt vonzó kiállítások sokaságáról, különösen értékes és kiemelkedően jelentős kiadványokról van szó.

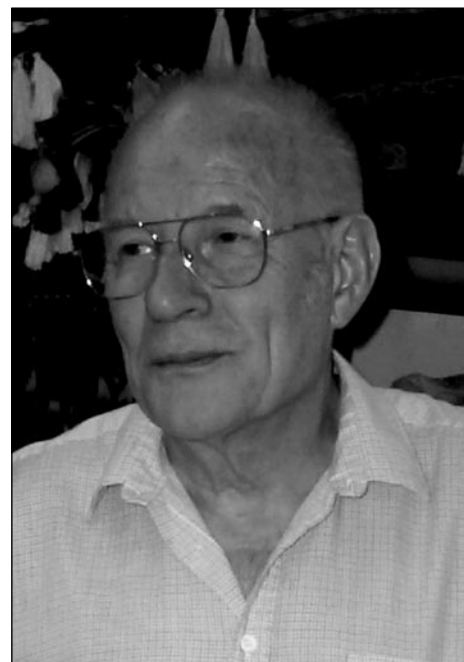
Kiállítások és kiadványok – számára ezek egyaránt fontosak voltak, mondhatni kölcsönösen feltételezték egymást. Kivételes érzelme volt a kiállítások rendezéséhez, különös örömet lelte ebben, s ha kéréssel, kérdésekkel fordultunk hozzá, szívesen szólt régi és kevésbé régi feladatairól. Közülük a legelsőről, a pápai Eszterházy kastély enteriőr-kiállításáról éppúgy, mint közelmúltbeli, jól ismert munkáiról. Arról, hogy hogyan dolgozott, miféle feladatokkal szembesült, amikor – egyebek között – Keszthelyen, Kecskeméten, Sopronban, továbbá Bécsben, Grazban, Prágában vagy Londonban rendezett kiállítást. Kérdésünkre, hogy mi az ismérve, mi a titka a sikeres tárlatnak, igen meggyőzően választ adott. „Nem árt, ha a rendező kellő invencióval lát munkához, de ennél – s a felkészültségnél, a pallérozott ízlésnél – nem kevésbé fontos, hogy szándéka, elgondolása lehetőleg a háttérben maradjon; hogy még véletlenül sem a műtárgyak rovására csillogtassa a – meglehet – szípkarkázó ötleteit.” Ezt a rendezőelvet, csakúgy, mint azt az alapvető szempontot, hogy az így vagy úgy összetartozó darabok, művek magától értetődő módon „találják meg” egymást, példaadóan valósították meg az Iparművészeti Múzeum utóbbi négy évtizedének legjelentősebb, leginkább látogatott kiállításai: „Az európai iparművészet remekei” (1972), az „Art Nouveau – iparművészeti alkotások 1900-ból” (1975), „A klasszicizmustól a biedermeierig” (1990), a „Historizmus és eklektika” (1992).

Hogy sokrétű feladatai közül melyek voltak a „legkedvesebbek”; évek, évtizedek múltán melyekre emlékezik vissza a legszívesebben? E kérdésre felelve a beszélgetés előbb-utóbb, de majd minden esetben

Nagytétényre terelődött. A tétényi Kastély-múzeum kapuját megnyitásának hónapjában, 1953 nyarán lépte át először. Egyetemi tanulmányai végeztével, 1958-tól, amikor az Iparművészeti Múzeum munkatársa lett, ezek a látogatások mind sűrűbbé, célirányossá váltak. Akkoriban folytak ott azok a helyreállítási munkálatok, amelyek befejeztével két új impozáns kiállítás megnyitására kerülhetett sor 1963-ban, illetve 1966-ban, *Magyar bútorművészet a XVIII. században*, illetve *Európai bútorok a XV-XVII. században* címmel. Ezek megtervezésében, előkészítésében és megrendezésében – Zlinszkykné Sternegg Mária után és Szabolcsi Hedvig mellett – Batári Ferencnek meghatározó szerepe volt. Ottani munkássága betetőzése az alaposan átformált, és Vadászi Erzsébettel közösen, pazarul megrendezett kiállítás, és annak katalógusa (*Bútorművészet a gótikától a biedermeierig*), mely a 2000. év óta várja a kastélymúzeum látogatóit.

1970-től jószerint mindvégig az Iparművészeti Múzeum Bútor Osztályának vezetője volt, eltekintve egy ötéves intervallumtól, amikor 1973 és 1978 között a Textil Osztályt vezette. A „vonzások és választások” tekintetében sajátos kettősség mutatkozik nála; kettősség műfaji és földrajzi értelemben is. A műfaj, amelyet pályája kezdetén szakterületül választott, a *bútorművészet* volt – értve ezen a különböző tárgytípusok változásán, módosulásán, a nagynevű, jeles mesterek munkásságán túl a belső terek művészi igényű kialakítását, annak feltárását, számbavételét is. Ez a kiindulópont, s az egykori hazai enteriőrök fennmaradt tárgyi emlékeinek számbavétele fordította figyelmét a textilművészet egy sajátos válfajára, a *régi keleti szőnyegek* felé. Az érdeklődés – főlegnyes szakértelemmel párosulva – kivételes vonzalommá mélyült. Publikációi komoly nemzetközi figyelmet keltettek. Rangos külföldi intézmények – múzeumok, egyetemi tanszékek, tudományos intézetek – vezetői Isztambultól Londonig, Rómától New Yorkig és Los Angeles-ig, gyakran és szívesen hívták és kérték fel előadások, szemináriumok megtartására, sokágú ismereteinek átadására. S ő nem sajnálta az időt és az energiát, ha tehetett, elfogadta e kitüntető meghívásokat, elsősorban azért, hogy a hazai múzeumok anyagát bemutassa, s a szakma tudós művelőivel megismertesse.

Ha nem e szomorú esemény készítené a tartalmas életpályát szükségképpen hézagossá, töredékes áttekintésére – jó három héttel az isztambuli szállodaszobájában bekövetkezett váratlan, hirtelen haláleset után –, szólnunk kellene egyéb munkáiról is. Azokról a rend-

hagyó feladatokról, melyek nem a múzeumok falain belül zajlottak, ám az avatott muzeológus felkészültsége, rátermettsége nélkül nem valósulhattak volna meg. Főként a különböző nagyhirű műemléképületek termeinek, teremsorainak történelmi rekonstrukciói tartoznak ide; egyebek között a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem kutatókönyvtára a régi Zeneakadémia épületében, vagy a köztársasági elnöki rezidencia reprezentatív termeinek kialakítása, berendezése a budai Sándor palotában. Ez utóbbi munka elismeréseként Batári Ferenc művészettörténész a Magyar Köztársaság Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetését vehette át 2002. augusztus 20-án.

Végül, hadd búcsúzzunk most, a kollégák nevében, s immár nagyon 'személyesen' Tőled, Feri! Köszönjük a több mint négy évtizeden át folyamatosan adott példát, a tehetőség, az állhatatosság és a hűség példáját. Törekedni fogunk arra, hogy követni tudjunk!

Ferenc Batári (1934–2005)

Hungarian museology has lost one of the most outstanding figures, a great scholar and researcher of applied art. Ferenc Batári worked for the Museum of Applied Art for more than 46 years. In 1970 he was appointed the head of the furniture department and he proved to be an eminent leader and a highly learned scholar of his field. It is almost impossible to make a list of his publications, exhibitions, to make an account of his oeuvre. His life will undoubtedly be a vivid and living example of the true museologist.

Könyv- és folyóiratszemle

Egy régészeti olvasókönyvről

Éri István

Nem hiszem, hogy a MAGYAR MÚZEUMOK olvasóközönségének be kellene mutatnom Trogmayer Ottót! Hiszen évtizedek óta ismeri mindenki, nemcsak a mi kis szűkkörű szakmai világunk. Ismeri működését hazai múzeumügyünkben, a régészoktatásban, Szegeden, Pusztaszeren és megannyi régészeti lelőhelyen, ahol valaha is ásatott, vagy csak megfordult.

Mégis mindazokkal közölnöm kell, akiknek még nem jutott volna kezebe az említett személy legutóbbi kötete, a *Múltbalátó*, hogy sürgősen ismerkedjenek meg az új, és persze korábban sem teljesen ismeretlen tudományos szépiíróval. Azzal a Trogmayer Ottóval, akinek írói képességeit már korábban megismerhettük az egy évvel korábban megjelent kötetéből, ha ugyan kezebe vehette valaki! (*Ásatási történetek – Ötven év legszebb emlékei*. Szeged, 2004. Bába Kiadó.) Ebben főleg saját magával foglalkozott a szerző: életét, ásatási élményeit vetette papírra. Olyan közérthető nyelvezettel, amely hasonló ahhoz a sajátos élőbeszédéhez, mellyel mindig képes lekötöni hallgatóságát figyelmét.

Nos, ebben az idejében is elegáns, nagyformátumú kötetben már egyáltalán nem kötötte magát valamiféle szakmai zsargonhoz. Úgy írta meg a „magyar régészet nagy pillanatairól” szóló történetét, hogy mindenki számára érthető, olvasmányos és érdekfeszítő legyen. Ha rajtam múlna, nemcsak minden múzeumi könyvtárral, hanem minden közönyvtárral és a legtöbb iskolai könyvtárral beszerezgetném, mint nélkülözhetetlen ismeretterjesztő munkát.

Hogy miért ez az elfogultság? Azért, mert a hazai könyvkiadásunk éppenséggel nem szűkölködik idegen nyelvről lefordított, pompásan illusztrált régészeti témájú, de egyáltalán nem magyar vonatkozású kötetekben. Végre egy megfelelő mű, amely a mi, magyarországi régészeti örökségünk legjaváról szól! Méghozzá nem a szakmai bikkfanyelv göcsörtös mondatain kell keresztülrágnunk magunkat, hanem élvezhetjük azt a manapság már polgárjogot

nyert személyeskedő stílust, amellyel élővé, beavatottá teszi olvasóját, nem tartja távol magától érzésvilágának, véleményének kifejtését. Hamarjában Móra Ferenc mellett László Gyula, Zolnay László írásaihoz merném hasonlítani.

Igaz, az elmúlt század utolsó negyedében

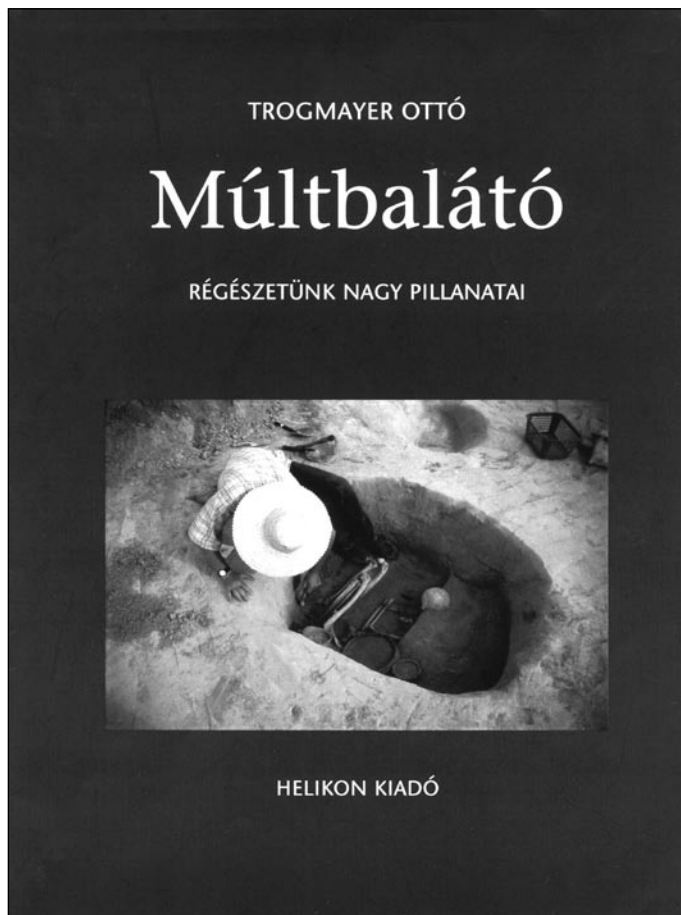
Trogmayer Ottó túl azon, hogy egy közérthető művet alkotott, még egy, eddig ismeretlen módszerrel „életre keltette” a hazai régészet személyiségeit, szolgálatot téve elsősorban a magunk önbecsülésének is. Egy nem is túlságosan rejtett életrajzi lexikon-címszó sorozat került az előadott történetek folyamatába. Nem

szárazon megírva, a legfontosabbakat tudjuk meg az elődökről, a szerző tanító-oktató példaképeiről, barátairól, kortársairól, és ami talán a legfontosabb: tanítványairól, az eljövendő régészgenerációk tagjairól. Nem voltam rest, megszámloltam: több mint százharmincan szerepelnek a kötetben. A húszat sem éri el azok száma, akiket a mi korosztályunk személyesen már nem ismerhetett. Ötven körül vannak azok, akiknek ugyan életpályájuk lezárult, de szerzőnkhez személyes emlékek, kapcsolatok kötik őket. Az Utószó még további kéttucat egykori pályatársat is felsorol, akik a kötet történeteiben nem szerepelnek ugyan, de munkásságuk kitörölhetetlen a hazai régészet utolsó 30-40 esztendejéből. Végül a kevés számú, Trogmayerrel egykorú – így vagy úgy máig tevékeny – pályá- és kortárs mellett csaknem ötvenen szerepelnek a történetben a nyomukba lépők. Persze ez is csak válogatás lehetett: 2001-ben egy hivatalos statisztika szerint kétszáz körüli volt a múzeumban tevékenykedő régészek száma. És ehhez még legalább 30-40 a műemlékes-régészek, egyetemi tan-
székek, kutatóintézetiek létszáma.

Kíváncsian várom, mennyiben tesznek eleget Trogmayer Ottó kérésének a médiák művelői. Szerényen csak annyit kért: alkalmanként nevezzék nevükön is a magyar régészet napszámait, amikor hírt adnak egy-egy nevezetesebb leletről, felfedezésről. Szerzőnk ebben a kötetben megtette, amit tehetett...

Remélem, a *Múltbalátó* megér még néhány újabb kiadást! Kiadóink manapság ügyesen titkolják kötetek példányszámát. Ha mások is észreveszik ennek a kötetnek az értékét, ha lobbiznak terjesztése érdekében, talán reménykedhetünk ... a Szerzővel együtt, örömeiben előre is osztozva.

(Trogmayer Ottó: *Múltbalátó. Régészetünk nagy pillanatai*. Helikon Kiadó, Budapest, 2005. 171 p.)

már napvilágot láttak hasonló szándékkal megírt, összeállított hazai régészettörténeti kötetek, általában nem szakmabeliek tollából. Szárazon megírt szövegek, gyatra, sőt általában hiányzó illusztrációs anyaggal. Ezt a kötetet viszont alapos válogatással összeállított, gyönyörűen illusztrált „képes olvasókönyvvé” teszi a százötven magyarított fénykép és a tucatnyi „színes álmekép” (Torma Judit rajzai). Nyilvánvaló, hogy mindezekért, a válogatásért, a rajzoló fantáziájának irányításáért elsősorban a szerző a felelős. A kötet egyik recenzense szerint „... kellemes a hallgatónak – nyilván Trogmayer tanítványaira gondol – egy ilyen reprezentatív képanyagot ajánlani”. Szerintem „korhatár nélkül”, minden rendű és rangú olvasót segít a huszonhárom kortörténeti szelvény megértésében.

A Pulszky Társaság hírei

Nyugdíjas tagozat alakul

(2005. június 2.)

Több nyugdíjas, de még aktív, a Társaságban is részt vevő múzeumi dolgozó kezdeményezésére az elnökség és a választmány június 2-ára egész napos találkozóra hívta a múzeumok egykori munkatársait. Évtizedek óta első alkalommal került sor ilyen összejövetelre a Magyar Nemzeti Múzeumban. A rendezvény célja az volt, hogy a sokat megélt muzeológus korosztálynak tájékoztatást adjanak azokról a gyökeres változásokról, amelyek a magyar múzeumi életben a közelmúltban lezajlottak, illetve most is folyamatban vannak. A Társaság elnökének és a házigazda Nemzeti Múzeum vezetőjének köszöntője után különösen „stílszerű” volt a Társaság Ifjúsági tagozata részéről elhangzott köszöntő. Tájékoztattak az általuk szervezett „Mesterek és tanítványok” rendezvénysorozatról, ahol az idős kollégák beszámolnak életútjukról, múltbeli élményeiről, s válaszolnak a fiatalok kérdéseire. Nem maradt el a vidámság sem: Fűzes Endre nem kevés önéletrajzi remek humoros írást olvasott fel eme korosztály életvitelének, tulajdonságainak jellemzéséül.

A résztvevők többsége szervezője volt az

1960-as években a múzeumok „tanácsosításának”, amely innen nézve a vidéki múzeumok felvirágzását hozta. Éppen ezért különös aggodalommal hallgatták a Megyei Múzeumok Szövetsége elnökének, Vándor Lászlónak szavait a megyei szervezetek sorvadásáról és bizonytalan jövőjéről. Jó volt viszont hallani, hogy a politikai okokból annak idején preferált munkásmozgalmi múzeológiából hogyan nőtt ki a történész muzeológusok tudományosan is színvonalas működése, hogyan hozta létre a ma már legnagyobb létszámú egyesületét, a MAMUTT-ot. Erről beszélt Pintér János elnök, hiányolva, hogy a múzeumok legújabb kori történetének feldolgozásával adós a szakma, és kérte az idősebb kollégák közreműködését, visszaemlékezéseit. Az NKÖM Múzeumi Főosztályának vezetője, Vigh Annamária a múzeumi időszerű kérdéseiről adott tájékoztatást, ismertetve az „Alfa program” legfontosabb elemeit, nem hallgatva el a gondokat, megoldásra váró feladatokat, hangsúlyozva a megváltozott körülményekhez való alkalmazkodás szükségességét.

A nyugdíjasok között e sorok írója arról elmélkedett, hogy van-e esélye a folytonosságnak? Természetesen van, és nem csak esélye, de kényszere is. Az előbbinek feltételei

elsősorban a személyekben adott, az utóbbit a gyűjtemények léte, az arról való társadalmi gondoskodás kényszeríti ki. Régebbi dokumentumokkal illusztrálta, hogy a múzeumi élet megvan az „örökzöld” témái (nyilvántartás, normatívák, műtárgyvédelem, képzés), s a programoknak is van esélyük a megvalósulásra. Kecskeméti Tibor személyes példájával bizonyította, hogy a tudásvágy, az igényesség, a tevékenység egy egész életet teljessé tehet. Éri István tíz pontba foglalta a tennivalóinkat, mármint elsősorban a nyugdíjasokét (kutatás, visszaemlékezés, tapasztalatcserék, szakmai fórumok, stb.). A feladatok lényegében egy összefüggő programot alkotnak, amely alapját képezheti egy tagozat munkájának.

A találkozó résztvevői kifejezésre juttatták azt a szándékukat, hogy tagjai kívánnak lenni a Társaság újabb tagozatának, egyúttal megbízták Éri Istvánt, Villangó Istvánt és a Társaság illetékes vezetőit, hogy folytassák a szervezést. Ezúton is várjuk azon kollégák jelentkezését, akik most nem kaptak meghívást, vagy nem tudtak eljönni (a Pulszky Társaság – MME címére: Budapest, 1089 Könyves Kálmán krt. 40; levélcím: 1476 Budapest, Pf. 206).

Villangó István

Museum.hu hírek

Pályázat Múzeumok a világhálón – tájházak digitális tartalomfejlesztésére

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Múzeumok Mindenkinek Programja, a Kultúra az Interneten Alapítvány és a Magyarországi Tájházak Szövetsége pályázatot írnak ki a magyarországi tájházak digitális tartalomfejlesztésére, melynek keretében lehetőség nyílik tíz tájház honlapjának elkészítésére.

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Múzeumok Mindenkinek Programja és a Magyarországi Tájházak Szövetsége a Kultúra az Interneten Alapítvánnyal karöltve olyan stratégiát dolgozott ki, mely hatékony segítséget nyújt a tájházak digitális tartalomfejlesztésében. A kulturális örökségünk e kisebb, bár nem kevésbé jelentős hordozói – anyagi források hiányában – nem jelenhetnek meg színvonalas, látogatóbarát honlappal az Interneten. A hiány orvoslására kidolgozott új stratégiát három fontos tényező határozza meg: az igényes, szakszerű megvalósítás; a gazdaságos megoldások és a hosszú távú fenntarthatóság elve.

A szeptemberben kiírásra került pályázat keretében a Kultúra az Interneten Alapítvány – mely a Magyar Múzeumok Honlapja több éves üzemeltetése során szerzett jelentős szakmai

tapasztalatokat a múzeumi honlapok készítése területén – a nyertes pályázók számára korszerű, színvonalas megjelenésű, magyar és angol nyelvű honlapot készít, valamint a tartalom igényes összeállításában is szakmai segítséget nyújt a nyertes tájházaknak.

A pályázat kiemelten kívánja támogatni a helyi közösségi életben aktív szerepet játszó tájházak Interneten történő, önálló, saját honlappal való folyamatos, napra kész megjelenését; ezáltal a helyi közösségi életet erősítő kulturális rendezvények, múzeumpedagógiai programok nagyfokú népszerűsítését. Így a pályázaton való részvétel feltétele, hogy a pályázó fenntartó szerv kezelésében lévő tájház rendelkezzen éves kiállítási tervvel és/vagy rendezvény-naptárral.

A pályázaton elnyerhető a honlap készítése, valamint egyéves fenntartása (tárhely – magas szintű /100 Mbit-es/ Internetes kapcsolattal, karbantartás, szaktanácsadás) **bruttó költségének 90%-a**, azaz pályázatonként 150.750- Ft, melynek 60%-át a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Múzeumok Mindenkinek Program, 30%-át pedig az Alapítvány finanszírozza. A pályázónak csupán a fennmaradó 10% önrészt kell biztosítania.

A pályázatok elbírálására öttagú bíráló bizott-

ság (melyben egy-egy főt a három kiíró szerv, a fennmaradó két főt a tájházi szakfelügyelet, valamint a Kulturális Örökség Hivatala képviseli) áll fel, mely szakmai szempontok alapján hozza meg döntését. A nyertes pályázókkal a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, valamint a Kultúra az Interneten Alapítvány támogatási szerződést köt, melynek keretében a pályázók a pályázat megvalósulását (honlap létrehozása + egyéves fenntartás) követő két évre kötelezettséget vállalnak a honlap fenntartására; valamint a frissítésére (az Alapítvány számára történő folyamatos, meghatározott időnkénti információküldés útján, mely a tájház honlapjának karbantartását, aktualizálását szolgálja). Így elkerülhető, hogy olyan honlapok szülessenek, melyek az egyéves támogatást követően aktualitásukat, és ezáltal céljukat veszítik.

A pályázat kiírási ideje: 2005. szeptember 1, beküldési határideje 2005. október 1. A Tájházszövetség 2005. szeptember 22-25. között sorra kerülő országos találkozóján szóban is ismertettük a felhívást, melynek során lehetőség nyílt a felmerülő kérdések megválaszolására.

Kotzián Orsolya
Kultúra az Interneten Alapítvány

E számunk szerzői

- Basics Beatrix dr. (1956)
művészettörténész
főigazgató-helyettes
Budapesti Történeti Múzeum
Budapest
- Bánkiné Molnár Erzsébet dr.
(1946)
levéltáros, történész
a történelemtudomány doktora
igazgató
Kiskun Múzeum
Kiskunfélegyháza
- Baráth László dr. (1940)
okl. erdőmérnök
ny. osztályvezető főmérnök
Zalaerdő Rt
Nagykanizsa
- Bodnár Szilvia (1955)
művészettörténész
osztályvezető-helyettes
Szépművészeti Múzeum
Grafikai Gyűjtemény
Budapest
- Csók Márta (1953)
népművelő
múzeumpedagógus
Magyar Mezőgazdasági
Múzeum
Budapest
- Dániel Erzsébet (1946)
etnográfus
elnök
Csemadok Érsekújvári Területi
Választmánya
Párkány
Szlovákia
- Danter Izabella dr. (1955)
etnográfus
PhD
muzeológus
Galántai Honismereti Múzeum
Szlovákia
- Demeter Judit (1951)
irodalomtörténész
PR menedzser
Sajtókávéház-vezető
Magyar Nemzeti Galéria
Budapest
- Éri István (1929)
régész, muzeológus
Budapest
- Foghtúy Krisztina dr. (1954)
neveléstörténész
főiskolai docens
ELTE PPK
Pedagógiatörténeti Tanszék
Budapest
- Gócsáné Móró Csilla (1960)
történész, népművelő
igazgató
Blaskovich Múzeum
Tápiószele
- Góg Zoltán (1980)
művelődésszervező
Hamza Gyűjtemény és Jász
Galéria
Jászberény
- Györgyi Erzsébet dr. (1936)
etnográfus
PhD
Budapest
- Illés Péter (1977)
kulturális és vizuális
antropológus
muzeológus
Savaria Múzeum
Szombathely
- Juhász Gyula (1956)
múzeumvezető
Párkányi Városi Múzeum
Szlovákia
- Kállai Irén (1967)
etnográfus, tanár
múzeumvezető
Bihari Múzeum
Berettyóújfalu
- Kató Zoltán (1969)
biológus, főmuzeológus
igazgató
Székely Nemzeti Múzeum
Sepsiszentgyörgy
Románia
- Kriston Vízi József dr. (1953)
etnográfus
művelődési menedzser, NKÖM
szakértő
Jósa András Múzeum
Nyíregyháza
- Lengyelne Kurucz Katalin
(1959)
történész, kulturális menedzser
népművelő muzeológus
Aquincumi Múzeum
Budapest
- Makai Hajnalka (1977)
múzeumpedagógus
Kuny Domonkos Múzeum
Tata
- Marosi Katalin (1977)
múzeumpedagógus
Duna Múzeum – Magyar
Környezetvédelmi
és Vízügyi Múzeum
Esztergom
- Mészáros Orsolya (1976)
történész, régész
PhD hallgató
muzeológus
MNM Mátyás Király Múzeum
Visegrád
- Miszné Korenchy Anikó (1967)
tanár, kulturális szervező
a Múzeumok és Látogatók
Alapítvány
kuratóriumának elnöke
Budapest
- Molnár Sándor (1959)
etnográfus
igazgató
Vay Ádám Múzeum
Vaja
- Németh Csaba (1960)
általános iskolai tanító,
múzeumpedagógus
Jókai Mór Református
Általános
és Alapfokú Művészeti Iskola
Miskolc
- Z. Papp Kinga (1964)
restaurátor
Kuny Domokos Múzeum
Tata
- Sándor Mária (1979)
etnográfus
múzeumpedagógus
Bihari Múzeum
Berettyóújfalu
- Számadó Emese (1967)
régész muzeológus
múzeumvezető
Klapka György Múzeum
Komárom
- Szilágyi András dr. (1948)
művészettörténész
tudományos titkár
Magyar Iparművészeti Múzeum
Budapest
- Török Petra (1972)
művészettörténész
vezető tanácsos
Nemzeti Kulturális Örökség
Minisztériuma
Múzeumi Főosztály
Budapest
- Vörös István (1950)
archaeozoológus
főmuzeológus
Magyar Nemzeti Múzeum
Budapest

Kiállítási képek Exhibition Images

Részlet a Néprajzi Múzeum Huszka-kiállításából
Detail of the Huszka-exhibition in the Museum of Ethnography
Fotó – Photo: Sarnyai Krisztina

Szent saroktéma a Galántai Múzeum
kiállításában, XIX. század második fele,
Sopornya Sacral cabinet in Museum Galánta,
second half of the 19th century, Sopornya
Fotó – Photo: Németh Tibor

Erdészeti és vadászati kiállítás Lenti
Exhibition on forestry and hunting in Lenti

„Élet a vízvilágban”, pákásztanya. Részlet a Bihari Múzeum
kiállításából
“Life in the world of waters” a lodge of a fisherman. Detail of the
exhibit in Bihari Museum

Kültéri kiállítási részlet Lenti
Detail of exhibition exterior in Lenti
Fotók – Photos: Pintér Csaba

MÁGYAR MÚZEUMOK

